

BOSNA i HERCEGOVINA | 2023

Finansijski okvir za ostvarivanje Ciljeva održivog
razvoja u Bosni i Hercegovini

AKRONIMI I SKRAĆENICE

AAAA	Akcijska agenda iz Adis Abebe (<i>eng. Addis Ababa Action Agenda</i>)
BDP	Bruto domaći proizvod
BiH	Bosna i Hercegovina
BND	Bruto nacionalni dohodak
CBAM	Mehanizam prekograničnog poravnjanja emisije karbona (<i>eng. Carbon Border Adjustment Mechanism</i>)
COR	Ciljevi održivog razvoja
CSRD	Evropska pravila za izvještavanje o korporativnoj održivosti (<i>eng. Corporate Sustainability Reporting Directive</i>)
EGBS	Evropski standard za zelene obveznice (<i>eng. EU Green Bond Standard</i>)
ESG	Ekološko, socijalno i korporativno upravljanje (<i>eng. Environmental, Social, and Governance</i>)
ETS	Sistem trgovine stakleničkim plinovima (<i>eng. Emissions Trading System</i>)
EU	Evropska unija
EZG	Energetske zajednice građana
IFC	Međunarodna finansijska korporacija (<i>eng. International Financing Corporation</i>)
IRC	Istraživačko-razvojni centar
JPP	Javno-privatno partnerstvo
FBIH	Federacija Bosne i Hercegovine
FO COR	Finansijski okvir za Ciljeve održivog razvoja
KM	Konvertibilna marka
MFI	Mikrofinansijske institucije
MMF	Međunarodni monetarni fond
NGFS	Standardi i prakse za „ozelenjavanje“ bankarskog sistema od strane Mreže centralnih banaka (<i>eng. Network of Central Banks Greening the Financing System</i>)
OECD	Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (<i>eng. Organisation for Economic Co-operation and Development</i>)
PER	Program ekonomskih reformi
RS	Republika Srpska
SBP	Principi socijalnih obveznica (<i>eng. Social Bonds Principles</i>)
SLBP	Principi obveznica povezanih s održivošću (<i>eng. Sustainability-Linked Bonds Principles</i>)
SME	Mala i srednja preduzeća (<i>eng. Small and Medium Enterprises</i>)
SIF	Strateški investicioni fond
UAE	Ujedinjeni Arapski Emirati
UNDP	Razvojni program Ujedinjenih Nacija (<i>eng. United Nations Development Programme</i>)
VNR	Ažurirani dobrovoljni izvještaj zemlje (<i>eng. Voluntary National Review</i>)
ZOIE	Zajednica obnovljivih izvora energije

„Agenda 2030. je akcioni plan za ljude, planetu i prosperitet. Njom se nastoji ojačati univerzalni mir u većoj slobodi. Ovaj plan će provesti sve zemlje i akteri kroz suradničko partnerstvo. Odlučni smo osloboditi ljudsku rasu od tiranije, siromaštva, a našu planetu iscijeliti i zaštititi.“

Sadržaj

Akronimi i skraćenice.....	iii
Sažetak	3
Uvod	5
Osvrt na pristup, stanje i izazove finansiranja ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini ...	6
Finansijske politike, propisi i standardi za podršku ostvarivanju ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini.....	7
Prioritetni sektori sa potencijalom za ubrzanje ostvarivanja ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini.....	9
Prioritetni sektor: Digitalizacija.....	9
Prioritetni sektor: Infrastruktura i Energija.....	10
Prioritetni sektor: Istraživanja i razvoj.....	12
Prioritetni finansijski instrumenti za ubrzanje ostvarivanja ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini.....	12
Glavni finansijski instrumenti za prioritetne sektore COR-a.....	13
Komplementarni finansijski instrumenti u podršci ostvarenju COR-a.....	23
Dugoročni finansijski instrumenti u podršci ostvarivanju COR-a.....	26
Institucionalni mehanizmi upravljanja, koordinacije i praćenja provedbe finansijskog okvira za ostvarivanje ciljeva održivog razvoja u BiH.....	31
Strateško budžetiranje i ulaganje u smanjenje rizika radi postizanja COR-a	31
Aranžmani upravljanja i koordinacije.....	31
Aktivnosti praćenja i upravljanja rizikom.....	32
Daljnje procjene i dijagnostika	32
Partnerstva za COR-a i komuniciranje Finansijskog okvira COR-a	33
Matrica provedbenih aktivnosti Finansijskog okvira za COR-a u Bosni i Hercegovini	33

SAŽETAK

Svrha Finansijskog okvira za ostvarivanje COR-a (FO-COR) u Bosni i Hercegovini je da institucijama svih nivoa vlasti u Bosni i Hercegovini ponudi usaglašeni set ključnih politika i finansijskih instrumenata radi značajnijeg ubrzanja napretka u ostvarivanju Agende 2030, odnosno, napretka u održivom socio-ekonomskom razvoju zemlje.

Naime, ako bi se u Bosni i Hercegovini nastavio koristiti sadašnji pristup (tj. održavala dugoročna stopa rasta BDP-a od 2,5% godišnje i zadržao postojeći udio ulaganja u COR u javnim rashodima), na finansiranje COR u narednih sedam godina izdvajalo bi se – po cijenama iz 2022. godine - 79,9 milijardi. KM, što je nedovoljno za njihovo ostvarivanje. Da bi se povećala ulaganja u COR na nivo uporedne grupe zemalja (zemlje višeg srednjeg dohotka), izdvajanja za COR bi se u periodu 2023-2030. godina trebala povećati na 86,1 milijardi. KM, odnosno sa 10,0 na 10,8 milijardi. KM godišnje. To znači da Bosna i Hercegovina treba dodatnih 6,2 milijarde KM izdvajanja za COR u periodu do 2030. godine ili dodatnih 0,8 milijardi KM godišnje.

Temeljne pretpostavke za ubrzanje rasta agregatnog dohotka na minimalno 3,5% godišnje su izgradnja inovacijskog kapaciteta zemlje, uklanjanje infrastrukturnih jazova te dekarbonizacija i digitalizacija ekonomije i društva. Zbog toga FO-COR stavlja fokus na tri prioriteta sektora, to su: (i) digitalizacija, (ii) infrastruktura i energije i (iii) istraživanja i razvoj. Radi se o sektorima koji imaju snažan potencijal za ubrzano ostvarivanje COR-a, kako unutar njih tako i snažan katalitički potencijal za generisanje dodatnog fiskalnog prostora potrebnog za finansiranje održivog razvoja i ostvarenje ostalih COR-ova.

Potrebna sredstava za ulaganje u COR svakako postoje, naročito ako se zna da se samo unutar bankarskog sistema raspolaze sa preko 3,4 milijardi KM viška sredstava iznad obavezne rezerve. Ipak, da bi se generisala neophodna dodatna sredstva za finansiranje COR-a neophodno je unaprijediti postojeće ili uspostaviti nove finansijske mehanizme i instrumente koji su zasnovani na međunarodnim politikama, standardima i propisima. U skladu sa navedenim, pored Akcione agende iz Adis Abebe kao globalne platforme za podršku u provedbi Agende za održivi razvoj do 2030. godine, u izradi FO-COR uzete su u obzir aktuelne međunarodne i EU politike finansiranja održivog razvoja. Iz sklopa EU politika posebno su korišteni Zeleni plan EU, Uredba o zelenoj taksonomiji EU za održive aktivnosti i standardi za ublažavanje i prilagođavanje klimatskim promjenama, Evropski standard za zelene obveznice, Evropska pravila za izvještavanje o korporativnoj održivosti uključujući Direktivu o izvještavanju o korporativnoj održivosti te zakoni o digitalnim uslugama i digitalnim tržištima EU.

Kao ključni instrumenti za finansiranje tri prioriteta sektora za ubrzano ostvarenje COR-a prepoznati su: (i) strateški investicijski fondovi (SIF-ovi) za finansiranje energetike i digitalizacije; (ii) sindicirani zajmovi za finansiranje infrastrukture; (iii) COR obveznice za finansiranje istraživanja i razvoja i (iv) finansijska struktura Apex za MSP. Procjena je da bi se samo putem SIF-ova u razdoblju 2024-2030. godina mogla mobilizirati jedna milijarda KM.¹

Za postizanje punih efekata u finansiranju prioriteta sektora za COR potrebno je sinergetsko djelovanje, odnosno, postojeće modalitete za finansiranje i navedene ključne finansijske instrumente neophodno je upotpuniti i nizom komplementarnih finansijskih instrumenata, poput sheme digitalne tranzicije, obveznica sa društvenim učinkom i naročito sistemom trgovine stakleničkim plinovima,

¹ Procjena razvojnih finansija BiH, UNDP, April 2023

Finansijski okvir za ostvarivanje COR-a u Bosni i Hercegovini

kojim će, od uvođenja 2025. godine pa do 2030. godine, biti moguće prikupiti 1,76 milijardi KM². Dokumentom FO-COR se, također, predlaže i niz dugoročnih finansijskih instrumenata koji bi se postepeno/fazno uspostavljali kako se sistem bude razvijao, regulativa dozvoljavala i specifične potrebe javljale. Za dugoročne finansijske instrumente je predviđeno da se pilotiraju u prvoj fazi (2024-2026. godina), a da njihova puna implementacija započne u okviru druge faze (2027-2030. godina). Među njima je posebno važan instrument javno-privatnog partnerstva³ s obzirom na to da je teško ostvariti COR bez sredstava privatnog sektora i imajući u vidu da samo infrastrukturni jaz (COR 9.1) u Bosni i Hercegovini za razdoblje do 2030. godine iznosi 1,38 milijardi KM.⁴

Kada su u pitanju mehanizmi upravljanja, koordinacije i praćenja provedbe FO-COR, Vijeće za praćenje implementacije COR-a u Bosni i Hercegovini zaduženo je za sveukupno praćenje i izvještavanje o provedbi COR-a. Iz perspektive primjene Finansijskog okvira za COR, strateško budžetiranje za COR treba se integrisati u strategije upravljanja javnim finansijama. Istovremeno, procesi srednjoročnog i godišnjeg planiranja budžeta, kao i izvještavanja, bi trebali da osiguraju uključenost COR, odnosno da se napravi jasna veza između ovih procesa koji osigurava uključenost COR. Godišnjim izvještajem o provedbi Okvira za realizaciju COR-a će se predstaviti napredak u utvrđenim razvojnim pravicima, akceleratorima i pokretačima a ažurirani dobrovoljni izvještaj zemlje će pružiti osnovu za izvještavanje o napretku i izazovima koji se mogu sagledati kroz srednjoročnu evaluaciju Finansijskog okvira za COR. Svi navedeni instrumenti će biti uspostavljeni uz uvažavanje Ustava i zakonima definisanih nadležnosti svakog nivoa vlasti, c ciljem stvaranja funkcionalnog i provodivog modela koji bi trebao da osigura održivi razvoj i ubrzan napredak u ostvarivanju Agende 2030 u BiH.

Saradnjom s domaćim i međunarodnim institucijama, prvenstveno s Delegacijom EU u Bosni i Hercegovini i zemljama članicama EU, osiguraće se podrška ostvarivanju COR tako što će se prioriteti iz Okvira za realizaciju COR-a integrisati s PER-om kroz utvrđivanje zajedničkih prioriteta koji proizilaze iz Agende 2030 i procesa evropskih integracija.

² Procjena razvojnih finansija BiH, UNDP, April 2023

³ Zakonski okvir o javno-privatnom partnerstvu (JPP) u BiH je u značajnoj mjeri decentralizovan i samo je u dijelu usklađen sa pravnom tekovinom EU. S tim u vezi, u Republici Srpskoj je u primjeni Zakon o javno privatnom partnerstvu („Službeni glasnik RS“ br. 59/09, 63/11 i 68/20), u Brčko Distriktu je na snazi Zakon o javno-privatnom partnerstvu u BD (Sl. glasnik Brčko Distrikta BiH", br. 7/2010) kao i kantonalni zakoni o javno-privatnom partnerstvu. I pored navedenog ukupan portfolio javno-privatnog partnerstva u BiH je ograničen, a njegov doprinos realizaciji SDG-a nije poznat, te postoji potencijal za njegovo proširenje čime se povećava fiskalni prostor za druge investicije.

⁴ Procjena razvojnih finansija BiH, UNDP, April 2023

UVOD

Finansijski okvir za ostvarivanje Ciljeva održivog razvoja (COR) u Bosni i Hercegovini je zajednički dokument institucija Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine u svrhu podrške implementaciji [Okvira Ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini](#)⁵.

Dokument je izrađen uz konsultativnu podršku članova Radne grupe za finansiranje COR-a, a koju čine predstavnici Vijeća za praćenje realizacije Ciljeva održivog razvoja Bosni i Hercegovini, imenovani predstavnici ministarstava finansija i relevantnih resornih ministarstava institucija Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske, te predstavnici Direkcije za finansije Brčko distrikta Bosne i Hercegovine kao i predstavnici kabineta Savjeta ministara Bosne i Hercegovine, Vlade Republike Srpske i Vlade Federacije Bosne i Hercegovine. Temeljen je na provedenoj procjeni razvojnih finansija u Bosni i Hercegovini, te Mapi puta za izradu Finansijskog okvira za ostvarenje COR-a u Bosni i Hercegovini, pripremljenoj uz konsultativnu podršku Radne grupe za finansiranje CoR u Bosni i Hercegovini⁶ i uz tehničku podršku Zajedničkog programa Ujedinjenih nacija u Bosni i Hercegovini koji finansira Zajednički fond za COR ([eng. Joint SDG Fund](#)).

Svrha Finansijskog okvira za ostvarivanje COR-a u Bosni i Hercegovini jeste da institucijama na svim nivoima vlasti u zemlji ponudi usaglašeni set ključnih politika i finansijskih rješenja i instrumenata, čijom provedbom bi se značajno ubrzao napredak u ostvarivanju Agende 2030, odnosno održivog socio-ekonomskog razvoja zemlje. U tom smislu, ovaj dokument predstavlja dugoročnu platformu za institucije na svim nivoima vlasti za razmatranje i operacionalizaciju predloženih ključnih politika, finansijskih rješenja i instrumenata za ubrzanje ostvarenja COR-a.

Finansijski okvir za ostvarivanje COR-a u Bosni i Hercegovini, uz prijedloge novih finansijskih pristupa, politika i instrumenata za ubrzanje ostvarenja COR-a u Bosni i Hercegovini, će istovremeno biti korisna osnova za mobiliziranje finansijske i drugih vidova podrške koji su dostupni kroz saradnju sa finansijskim institucijama, međunarodnim organizacijama i bilateralnim donatorima koji su aktivni u Bosni i Hercegovini i regiji Zapadnog Balkana.

Finansijski okvir za ostvarivanje COR-a usklađen je s razvojnim pravcima i akceleratorima iz Okvira za realizaciju COR-a u Bosni i Hercegovini i procesom pristupanja Evropskoj uniji. S obzirom na to da je Evropska unija odobrila Bosni i Hercegovini status kandidata u decembru 2022. godine, usklađivanje s taksonomijama⁷ i standardima održivog finansiranja Evropske unije postaje još važnije. U cilju zatvaranja jaza u finansiranju COR-a, Finansijski okvir za ostvarivanje COR-a u Bosni i Hercegovini predlaže odgovarajuće politike i investicijske procese, instrumente, kao i reforme u kratkoročnom (2023-2025.) i dugoročnijem (2026-2030.) periodu.

⁵ Poglavlje 11 Okvira Ciljeva održivog razvoja u BiH preporučuje (i) da se podrška operativnoj implementaciji Ciljeva održivog razvoja provodi kroz jačanje postojećih, te uspostavljanje novih, inovativnih finansijskih mehanizama i/ili instrumenata; (ii) da se u sklopu praćenja ostvarenja Ciljeva održivog razvoja sveukupno kao i za svaki nivo vlasti u Bosni i Hercegovini vrši praćenje ostvarenog finansiranja Ciljeva održivog razvoja iz domaćih i vanjskih izvora na redovnoj osnovi, te pripremaju preporuke za moguća unapređenja za naredni planski period.

⁶ U finalnom nacrtu će se uključiti odluka kao referenca o imenovanju članova radne grupe za finansiranje CoR-a).

⁷ EU taksonomija (EU) 2020/852 procjenjuje održivost ekonomskih aktivnosti na temelju objektivnih kriterija. U određenom smislu EU taksonomija predstavlja klasifikacijski alat koji daje jasne informacije donosiocima odluka, investitorima i preduzećima o tome koje su to investicije i ekonomske aktivnosti održive sa aspekta osiguranja zaštite okoliša.

OSVRT NA PRISTUP, STANJE I IZAZOVE FINANSIRANJA CILJEVA ODRŽIVOG RAZVOJA U BOSNI I HERCEGOVINI

Pored toga što Okvir za realizaciju Ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini predstavlja jedinstvenu zajedničku osnovu razvoja zemlje koja povezuje COR, reforme koje proizilaze iz procesa integriranja u Evropsku uniju i domaće razvojne prioritete, njegov dodatni značaj leži u činjenici da on istovremeno daje jasno usmjerenje za snažan održivi razvoj, što u slučaju Bosne i Hercegovine podrazumijeva prelaz sa staze višeg srednjeg dohotka na stazu zemalja visokog dohotka.

Kako bi se ustanovila veličina jaza između aktuelnih ulaganja u COR i potrebnih ulaganja za ostvarivanje COR u zemlji, na nivou uporedive grupe zemalja, tokom 2022-2023. godine provedena je procjena razvojnih finansija u Bosni i Hercegovini. Uprkos brojnim metodološkim izazovima u izradi jedne takve analize⁸, uspjelo se doći do procjene potrošnje na COR u Bosni i Hercegovini kao i do modela potrebnog nivoa investicija za postizanje ciljane stope rasta BDP-a i dr. Provedenom procjenom stanja razvojnih finansija u Bosni i Hercegovini identifikovana su i ključna ograničenja za finansiranje održivog razvoja, koja se mogu posmatrati i kao prilike za jačanje finansijskog ekosistema u Bosni i Hercegovini za podršku izvršenju Okvira za realizaciju COR-a i Agende 2030.

U vezi sa finansiranjem COR-a, institucije na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini se susreću s dva temeljna izazova. Prvi je niska veličina dohotka, dok je drugi niska izdvajanja iz tako niskog dohotka za finansiranje COR-a.

Posmatrano iz perspektive Bruto nacionalnog dohotka (BND), BND per capita u Bosni i Hercegovini je u 2021. godini iznosio 6.810 US\$, a u uporednoj grupi zemalja višeg srednjeg dohotka 10.358 US\$, odnosno, bio je viši za 52,1%. Stanje je još jasnije ako se ima u vidu da je BND per capita svijeta istovremeno iznosio 12.026 US\$ tj. bio skoro dva puta veći nego BND per capita u Bosni i Hercegovini. Pri tome, procijenjena izdvajanja za finansiranje COR u Bosni i Hercegovini u 2021. godini su iznosila 1.545 US\$ per capita, a kod uporedne grupe zemalja 2.508 US\$ per capita, tj. bila su viša za 62,3%.⁹

Također, nalazi urađene Procjene razvojnih finansija u Bosni i Hercegovini pokazuju da se postizanje održivog razvoja i prelaz u višu dohodnu skupinu ne može ostvariti bez snažnog povećanja stope štednje i snažnog povećanja stope investicija, posebno ne bez snažnih investicija u istraživanje i razvoj. Bosna i Hercegovina neće prestići zemlje višeg srednjeg dohotka, a posebno neće dostići zemlje visokog dohotka, kakve su tipične evropske zemlje, ukoliko ne prevaziđe zamku srednjeg dohotka tj. dok ne počne korjenito smanjivati proizvodne troškove i povećavati konkurentnosti te time i izvoz, posebno visokotehnoških dobara.

Faktori koji su pomagali Bosni i Hercegovini da pređe put od zemlje niskog dohotka do zemlje višeg srednjeg dohotka (prirodni resursi, značajno učešće relativno jeftine radne snage, sticanje tehnologije imitacijom) nisu relevantni za prelazak puta od zemlje višeg srednjeg dohotka do zemlje visokog dohotka. Tim prije što se Bosna i Hercegovina suočava sa smanjenjem stanovništva i njegovim starenjem.

U tom smislu ubrzanje rasta dohotka, tj. povećanje dugoročne stope rasta od 2,5% na minimalno 3,5% može se, između ostaloga, postići i korištenjem sljedećih politika: (i) prekvalifikacija radnika (ii) penjanje uz lance vrijednosti, (iii) privlačenje inozemnih direktnih investicija, (iv) pronatalitetna

⁸ Prema gledištu Ekonomskog i socijalnog vijeća Ujedinjenih nacija (2021:18): „*Ne postoji jedinstveno ispravna metodologija obračuna troškova realizacije COR*”, za Projenu razvojnih finansija i obračun troškova realizacije COR se koristilo nekoliko pristupa, uključujući (ESCAP, 2020.; ESCWA, 2021) i marginalni kapitalni koeficijent.

⁹ Rad preuzima klasifikaciju zemalja po dohodnim skupinama World Bank koja se temelji na veličini bruto nacionalnog dohotka po Atlas metodi. Detaljnije na <https://blogs.worldbank.org/opendata/new-world-bank-country-classifications-income-level-2022-2023>.

Finansijski okvir za ostvarivanje COR-a u Bosni i Hercegovini

politika i (iv) omogućavanje imigracije.¹⁰ Isto tako, jedna od ključnih pretpostavki za ubrzanje rasta dohotka (i prevazilaženje zamke srednjeg dohotka) je razvoj inovacijskog kapaciteta zemlje. To osigurava tehnološki skok od imitacije ka inovaciji. Stoga su istraživanja i razvoj od presudnog značaja za Bosnu i Hercegovinu i jedan od prioritetnih COR-ova.

Pored povećanja dohotka, koji je temeljni uslov ostvarivanja COR-a, neophodna je i promjena strukture javnih rashoda u smislu povećanja udjela javnih rashoda na COR. Trenutno, značajan dio javnih rashoda odlazi na tekuću javnu potrošnju (na plate i socijalne transfere), pa su niske javne investicije. Isto tako, za razliku od evropskih tranzicijskih zemalja kod kojih dolazi do smanjenja javnog sektora, u Bosni i Hercegovini on raste. Predimenzioniran, nedovoljno efikasan i sa značajnim neizmirenim obavezama predstavlja veliki izazov, a posebno u smislu smanjenja fiskalnog prostora za potrebe ulaganja u istraživanje i razvoj, infrastrukturu, energiju, digitalizaciju, kao i druge COR.

Ukoliko bi se u Bosni i Hercegovini nastavio koristiti sadašnji pristup (tj. nastavila se održavati dugoročna stopa rasta BDP od 2,5 godišnje i zadržao relativni udio ulaganja u COR u javnim rashodima), trošilo bi se 79,9 milijardi KM na finansiranje COR-a u periodu 2023-2030. što ne bi bilo dovoljno za ostvarivanje COR-a.

Ako bi, međutim, Bosna i Hercegovina povećala ulaganja u COR na nivo uporedne grupe zemalja (zemalja višeg srednjeg dohotka), potrošnja na COR bi se povećala na 86,1 milijardu KM u periodu 2023-2030. godina, odnosno, sa 10,0 na 10,8 milijardi KM godišnje. Da bi dostigla 86,1 milijardu KM potrošnje na COR, u Bosni i Hercegovini potrebno je generisati dodatnih 6,2 milijarde KM za period 2023-2030. godina, odnosno, 0,8 milijardi KM godišnje, što je ekvivalent od 28% aktuelnih javnih investicija (investicija iz konsolidovanih budžeta institucija i javnih preduzeća).

Potrebni finansijski resursi za ulaganje u COR svakako postoje, s obzirom na to da samo bankarski sistem ima preko 3,6 milijardi KM viška likvidnih sredstava iznad obavezne rezerve (uz istodobne visoke profite). No, neophodno ih je mobilizirati novim finansijskim mehanizmima i instrumentima. Time bi se stopa domaće štednje, koja u Bosni i Hercegovini iznosi 8% BDP-a, približila stopi domaće štednje zemalja višeg srednjeg dohotka koja iznosi 37,1% (prosjeci za razdoblje 2019-2021).

FINANSIJSKE POLITIKE, PROPISI I STANDARDI ZA PODRŠKU OSTVARIVANJU CILJEVA ODRŽIVOG RAZVOJA U BOSNI I HERCEGOVINI

Radi razumijevanja šire slike i shvatanja globalnih kretanja u vezi sa finansiranjem Ciljeva održivog razvoja, potrebno je istaći kako je podloga za izradu Finansijskog okvira za COR u Bosni i Hercegovini proistekla iz Akcione agende iz Addis Ababe. Radi se o dokumentu usvojenom 2015. godine koji postavlja snažan temelj za podršku provedbi Agende 2030, odnosno Ciljeva održivog razvoja, te pruža novi globalni okvir za finansiranje održivog razvoja usklađivanjem svih tokova i politika finansiranja sa ekonomskim, socijalnim i okolišnim prioritetima. Akcionom agendom iz Adis Abebe je, također, pokrenuta izrada sveobuhvatnog paketa javnih politika od strane država članica Ujedinjenih naroda sa preko stotinu konkretnih mjera za finansiranje održivog razvoja, transformiranje globalne ekonomije i ostvarivanje COR-a.

U tom kontekstu treba posmatrati i izradu Finansijskog okvira za COR u Bosni i Hercegovini, prije svega kao nastojanje da se na osnovu aktuelnih globalnih politika i praksi ponudi cjelovit pristup razvojnim finansijama, uzimajući u obzir sve oblike finansiranja – javne, privatne, domaće i međunarodne – i objedinjujući ih radi provedbe Okvira za realizaciju Ciljeva održivog razvoja u BiH. Shodno navedenom vrijedi istaći i to da je u prethodnom periodu, na globalnom nivou, došlo do

¹⁰ Programima rada, Savjeta ministara, Vlade RS i Vlade FBiH za godišnji i trogodišnji vremenski period, kao i PER BiH i entitetskim PER, definisan je niz politika i mjera koje za cilj imaju osiguranje održivog i inkluzivnog rasta. Definisane mjere su u sinergiji sa navedenim politikama i njihova puna implementacija bi doprinijela ubrzanom dugoročnom povećanju stope rasta u zemlji.

Finansijski okvir za ostvarivanje COR-a u Bosni i Hercegovini

značajnih inovacija u oblasti održivog finansiranja, što je iz temelja promijenilo način ulaganja u održivi razvoj. Mnoge od tih promjena, vođene mješovitim finansiranjem, FINTECH-om¹¹ i digitalnom ekonomijom, dovele su do niza novih finansijskih instrumenata koji će, prije ili kasnije, biti dostupni i u Bosni i Hercegovini.

S tim u vezi potrebno je napomenuti da su se prilikom izrade Finansijskog okvira za COR u Bosni i Hercegovini, a posebno prilikom definisanja specifičnih finansijskih instrumenata, uzele u obzir aktuelne globalne politike, propisi i standardi koji mogu omogućiti tržišni pristup novim vidovima finansijske imovine (npr. zelenim obveznicama), a koja se dalje može koristiti za finansiranje prioriteta i akceleratora razvojnih pravaca iz Okvira za realizaciju Ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini. Između ostalih to su:

- [Zeleni plan EU](#) kao dugoročna strategija koja ima za cilj da učini Evropu klimatski neutralnom do 2050. godine, te da podrži održivi razvoj. Plan se sastoji od niza mjera i inicijativa koje će pomoći da se postigne cilj smanjenja emisija gasova sa efektom staklene bašte za 55% do 2030. godine, u odnosu na nivo emisija iz 1990. godine. U okviru Zelenog plana, Evropska unija će uložiti značajna sredstva u podršku državama članicama i privredi u prelasku na održivije načine proizvodnje i potrošnje. Očekuje se da će se na taj način stvoriti nova radna mjesta i osnažiti konkurentnost evropske ekonomije.
- Uredba o zelenoj taksonomiji EU [za održive aktivnosti i standardi za ublažavanje i prilagođavanje klimatskim promjenama](#). Uredba o taksonomiji objavljena je u Službenom listu Evropske unije 22. juna 2020. godine i stupila je na snagu 12. jula 2020. godine. Ova uredba uspostavlja osnovu za EU taksonomiju postavljajući jasne uslove koje svaka ekonomska aktivnost mora ispunjavati kako bi se kvalifikovala kao okolišno održiva. Uredba o taksonomiji uspostavlja šest ekoloških ciljeva: (i) ublažavanje klimatskih promjena, (ii) prilagođavanje klimatskim promjenama, (iii) održivo korištenje i zaštita voda i morskih resursa, (iv) prelaz na cirkularnu ekonomiju, (v) sprečavanje i kontrola zagađivanja i (vi) zaštita i obnova biodiverziteta i ekosistema.
- [Evropski standard za zelene obveznice](#) (engl. *EU Green Bond Standard – EGBS*) kao skup dobrovoljnih smjernica koje je kreirala Evropska unija kako bi promovisala transparentnost, vjerodostojnost i dosljednost na tržištu zelenih obveznica. Standard je osmišljen kako bi pružio jasne i provjerljive kriterije za emitente obveznica i investitore u cilju identifikacije i procjene zelenih obveznica. Između ostalog, da bi ispunili standard, emitenti zelenih obveznica moraju dokazati da se prihodi od obveznica koriste za finansiranje okolišno održivih projekata koji doprinose klimatskim i ekološkim ciljevima Evropske unije.
- [Evropska pravila za izvještavanje o korporativnoj održivosti uključujući Direktivu o izvještavanju o korporativnoj održivosti](#) (eng. *Corporate Sustainability Reporting Directive - CSRD*)
- [Zakon o digitalnim uslugama Evropske unije](#) i [Zakon o digitalnim tržištima Evropske unije](#).

S obzirom na to da je u središtu svih nastojanja program integracije Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju i da je članom 70. Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju Bosna i Hercegovina preuzela obavezu da će osigurati postepeno usklađivanje postojećih zakona i budućeg zakonodavstva s pravnom tečevinom (acquisem) Zajednice, kao i propisnu primjenu i provođenje istoga, u tom smislu posebno su izdvojeni relevantni EU propisi, standardi, pravila i direktive za podršku ostvarivanju Ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini. Pored njih, ovaj je dokument uzeo u razmatranje i druge standarde, prakse, smjernice i primjere koji mogu pomoći u definisanju konkretnih finansijskih instrumenata za COR kao što su:

¹¹ Finansijska tehnologija (poznatija kao fintech) koristi se za opisivanje nove tehnologije koja nastoji poboljšati i automatizovati pružanje i korištenje finansijskih usluga. U svojoj osnovi, fintech se koristi za pomoć korisnicima da lakše i bolje upravljaju svojim finansijskim operacijama i procesima.

Finansijski okvir za ostvarivanje COR-a u Bosni i Hercegovini

- Standardi i prakse za „ozelenjavanje“ bankarskog sistema od strane Mreže centralnih banaka za ozelenjivanje finansijskog sistema (engl. Network of Central Banks Greening the Financing System (NGFS));
- Razvoj, prilagođavanje ili usvajanje standarda finansiranja zelenim i klimatskim obveznicama kao i ESG standarda tržišta u podršci kretanju prema održivom i odgovornom ulaganju u Bosni i Hercegovini (engl. Sustainable and Responsible Investment (SRI));
- Standardne smjernice UNDP-a za standarde uticaja COR-a za emitente obveznica;
- Principi mješovitih finansija za korištenje komercijalnih finansija definisani od strane Komiteta OECD-a za razvojnu pomoć (OECD DAC);
- Globalni standardi za objavljivanje okolišnih, društvenih podataka i podataka o korporativnom upravljanju (ESG) za investicijske proizvode;
- Praktični vodič za upotrebu održivih obveznica radi postizanja rodne ravnopravnosti Međunarodne finansijske korporacije (IFC).

Prethodno navedene politike, standarde i prakse potrebno je posmatrati i kao smjernice za daljnje jačanje i usklađivanje zakonodavnog okvira na svim nivoima vlasti, a kako bi se postepeno i u skladu sa utvrđenom dinamikom stvorile pretpostavke za korištenje sljedeće generacije finansijskih instrumenata. Ovo je naročito važno za sve nivoe vlasti u BiH, te zahtijeva pravovremeno reagovanje i visok stepen regulatorne i institucionalne harmonizacije u postupanju.

PRIORITETNI SEKTORI SA POTENCIJALOM ZA UBRZANJE OSTVARIVANJA CILJEVA ODRŽIVOG RAZVOJA U BOSNI I HERCEGOVINI

Finansijski okvir za ostvarivanje COR-a predlaže poseban fokus na tri prioriteta sektora: (i) digitalizacija; (ii) infrastruktura i energije; (iii) istraživanje i razvoj, koji imaju snažan unutrašnji razvojni potencijal za ubrzano ostvarenje COR-a unutar svakog od sektora, te snažan katalitički potencijal za generiranje dodatnog fiskalnog prostora neophodnog za finansiranje održivog razvoja i ostvarenje ostalih COR-a u Bosni i Hercegovini. Podržani poticajnim politikama i novim i inovativnim mehanizmima i instrumentima finansiranja, ovi sektori imaju i značajan investicioni potencijal za ulaganje iz privatnog sektora, ali i otvaranje dodatnih izvora finansiranja iz domaćih i međunarodnih privatnih i javnih izvora, uključujući institucionalne investitore, međunarodne programe i fondove za podršku ostvarenju COR-a.

PRIORITETNI SEKTOR: DIGITALIZACIJA

Značaj digitalizacije za održivi razvoj Bosne i Hercegovine ogleda se u tome što ona ubrzava ekonomski rast, olakšava otvaranje radnih mjesta, te omogućava poboljšanje pružanja usluga djelatnosti, primjera radi obrazovanja i zdravstva. Uticaj digitalizacije je posebno vidljiv u poboljšanju povezanosti, promovisanju finansijske inkluzije i poboljšanju pristupa trgovini i javnim uslugama, što svakako pridonosi društvu jednakih mogućnosti. Konkretno, doprinos digitalizacije Ciljevima održivog razvoja u Bosni i Hercegovini direktno je vezan na COR 9 (*izgradnja otporne infrastrukture, promovisanje inkluzivne i održive industrijalizacije i podsticanje inovacija*), dok se također spominje i u potciljevima koji se odnose na klimatske promjene (COR 13, 14 i 15), rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena (COR 5), razvoj privatnog sektora (COR 8), obrazovanje (COR 4) i zdravstvo (COR 3).

Digitalizacija nije samo bitna za postizanje razvojnih pravaca: dobre uprave i upravljanja javnim sektorom, pametnog rasta i društva jednakih mogućnosti, nego je i ključna za izgradnju održivog društva budućnosti. Kada se posmatra stepen razvoja digitalizacije u Bosni i Hercegovini, prema indeksu mrežne spremnosti¹², Bosna i Hercegovina je rangirana na 90. mjesto od 131 zemlje u 2022. godini, a među zemljama regije Bosna i Hercegovina je najlošije rangirana zemlja. Prema pristupu informacijsko-komunikacijskim tehnologijama¹³ nalazi se na 99. mjestu od 131 zemlje, a ukupna ocjena

¹² [Indeks mrežne spremnosti 2022. Washington DC: Portulans Institut.](#)

¹³ Ibid.

Finansijski okvir za ostvarivanje COR-a u Bosni i Hercegovini

mrežne spremnosti i dalje je niska. Osim toga, Bosna i Hercegovina se nalazi na samom dnu ljestvice digitalizacije poslovanja.¹⁴

U svijetu koji ulaže u četvrtu industrijsku revoluciju (4iR), industriju 4.0 i internet stvari (IoT), i ukoliko Bosna i Hercegovina ostane slabo povezana i digitalizirana, značajan broj ekonomskih aktivnosti će postati nekonkurentan, pri čemu će javne usluge, kao i one koje pružaju poslovni subjekti, zaostajati u prihvaćanju digitalizacije na regionalnom i evropskom nivou.

Treba, međutim, imati na umu da je trošak finansiranja digitalizacije značajan i zahtijeva ozbiljne investicijske tokove, prevashodno iz privatnog sektora. U smislu finansiranja digitalizacije neophodne su snažne investicije utemeljene na adekvatnim modalitetima finansiranja kako bi se: (i) kroz usklađenost sa EU *acquis-em* izgradilo gigabitno društvo u Bosni i Hercegovini koje bi uspjelo da poveže glavne socioekonomske pokretače kao što su: škole, univerziteti, istraživački centri, prometna čvorišta, bolnice, javne uprave i preduzeća koja se oslanjaju na digitalne tehnologije; (ii) obezbijedila neometana 5G pokrivenost dostupna u svim urbanim područjima i svim glavnim zemaljskim prometnim putevima za povezivanje ljudi i objekata; (iii) osigurao pristup mobilnoj podatkovnoj povezanosti u svim mjestima gdje ljudi žive, rade, putuju i okupljaju se; (iv) prihvatile nove prakse u oblasti elektronskog novca i sistema plaćanja, kao i FINTECH i (v) razvile digitalne vještine za javni i privatni sektor. Također, integracija digitalizacije u investicije u podršci rodnoj ravnopravnosti trebaju i dalje ostati jedan od prioriteta.¹⁵

Za razvoj digitalizacije u Bosni i Hercegovini od presudne je važnosti pristup, odnosno slijed radnji koje je potrebno podržati. Mapom puta daje se prioritet aktivnostima kojima se: (i) usvaja, u skladu sa ustavnim uređenjem Bosne i Hercegovine, zakonodavstvo usklađeno sa Zakonom o digitalnim uslugama i Zakonom o digitalnim tržištima Evropske unije, kao i o elektronskoj identifikaciji i uslugama povjerenja (ii) osigurava da više građana i stručnjaka stekne osnovne digitalne vještine, (iii) pruža održiva digitalna infrastruktura kroz mobilizaciju novih izvora finansiranja, (iv) promovira digitalna transformacija javnih usluga i privatnih preduzeća, uključujući usvajanje novog zakona o elektronskoj identifikaciji i uslugama povjerenja za elektronske transakcije i (v) potiče sistemsku saradnja između Bosne i Hercegovine i država članica Evropske unije za praćenje i promovisanje ciljeva digitalizacije.

U praktičnom smislu, kao ključni prioriteti razvoja digitalizacije koji doprinose ostvarivanju COR-a, podrazumijeva se daljnje unapređenje i razvoj regulatornog okvira od strane relevantnih institucija (digitalne usluge) za zvanične kanale komunikacije javnog sektora (unutar vlasti kao dijela e-uprave), ali i za e-trgovinu, e-bankarstvo i online trgovinu (digitalna tržišta). To uključuje i donošenje osnovnog zakona o elektronskom potpisu, uspostavu cloud centara (na nivou države i entiteta), razvoj i usvajanje rješenja za online trgovinu i jačanje digitalne i informatičke pismenosti, i dr.

Prioritet su i ulaganja u Strategiju razvoja e-uprave (za nivoe vlasti koji ih nemaju usvojene), Okvirne strategije širokopojasnog pristupa i Strateški okvir za reformu javne uprave. Obzirom da je digitalizacija jedna od definisanih oblasti i prioriteta u okviru Programa ekonomskih reformi (PER), nosioci aktivnosti za implementaciju ovih strategija na svim nivoima vlasti trebaju blisko saradivati sa koordinatorima za PER, relevantnim službenicima koji rade na pripremi PER-a,¹⁶ službenicima odjela za finansije i IPA u resornim ministarstvima, službenicima odjela za budžet ministarstava finansija i stručnjacima za planiranje politike digitalizacije.

PRIORITETNI SEKTOR: INFRASTRUKTURA I ENERGIJA

Ulaganja u infrastrukturu i energiju ključna su za postizanje COR, pri čemu se direktno doprinosi ekonomiji sa neto nultom emisijom ugljika, boljoj konkurentnosti i pružanju usluga, nižim

¹⁴ Ibid.

¹⁵ „Uvođenje digitalnih tehnologija u sisteme vlasti može pomoći u prevladavanju tradicionalnih prepreka uključivanju žena u upravu i učešće u javnom životu“ (Ujedinjeni narodi 2010, Huyer 2010. citirano u: IT for Change 2015).

¹⁶ Proces izrade PER BiH uključuje izradu PER RS i PER FBiH, kao i proces konsolidacije dokumenta.

Finansijski okvir za ostvarivanje COR-a u Bosni i Hercegovini

transakcionim troškovima i visokim stopama povrata u pogledu rasta, prinosa i zapošljavanja. Fizička infrastruktura je u središtu ostvarivanja COR-a s obzirom na to da se gotovo svi Ciljevi održivog razvoja podstiču razvojem infrastrukture. Transport direktno doprinosi ostvarivanju pet potciljeva o sigurnosti na cestama (potcilj 3.6); energetske efikasnosti (potcilj 7.3); održivoj infrastrukturi (potcilj 9.1), pristup javnom transportu (potcilj 11.2) i subvencijama za fosilna goriva (potcilj 12.c). Naglašeno je također da je održivi transport ključan za olakšavanje postizanja drugih COR.

Istovremeno, u skladu sa Okvirom za Ciljeve održivog razvoja u Bosni i Hercegovini potrebno je osigurati pristup, pouzdanim, pristupačnim i modernim energetske uslugama (potcilj 7.1), značajno povećati udio energije iz obnovljivih izvora u energetske miks (potcilj 7.2) i poboljšati energetske efikasnost (potcilj 7.3). Fizičku infrastrukturu treba izgraditi na način koji je održiv i otporan (potcilj 9.6) i ojačati otpornost i sposobnost prilagođavanja na katastrofe povezane s klimom (potcilj 13.1).

Ipak, ekonomija u Bosni i Hercegovini je trenutno ugljično i energetske najintenzivnija u regiji,¹⁷ što zahtijeva rebalans prema diversifikovanom miks sa niskim udjelom ugljika, sa većom ulogom privatnog sektora. Što se tiče ulaganja u fizičku infrastrukturu radi postizanja rasta i inkluzije, prema Svjetskej banci (2020), transportna infrastruktura u Bosni i Hercegovini se pogoršava i tako smanjuje konkurentnost zemlje. Kvaliteta cesta i željeznica je loša, na što utiču nedovoljna ulaganja finansijski slabih javnih preduzeća i neefikasnost potrošnje.

U sektoru energije, Bosna i Hercegovina ne samo da treba povećati stopu ulaganja na barem 5-7% BDP-a u periodu 2023-2030., već treba izgraditi najmanje 1600 MW novih kapaciteta da bi postigla energetske sigurnost. Potrebne su investicije od oko 3 milijarde eura za modernizaciju postrojenja za proizvodnju električne energije, instaliranje opreme za kontrolu emisije CO₂ i izgradnju novih kapaciteta u narednih 20 godina. Osim toga, ukupna ulaganja potrebna za razvoj mreže za prenos električne energije procjenjuju se na 350 miliona eura (Svjetska banka, 2020).

Kada je riječ o infrastrukturi, budući da je ekonomija u Bosni i Hercegovini mala i blizu velikog tržišta Evropske unije, dobra povezanost je neophodna za konkurentnost ekonomije. Prioriteti ulaganja u nove autoceste i ceste su dovršetak brze ceste i poveznica s autocestama koje čine proširenja Transevropske transportne mreže i drugih ruta koje su prioritete kroz Prometni opservatorij Jugoistočne Evrope. Od njih je najvažniji dovršetak koridora Vc. Za državne, regionalne i lokalne cestovne mreže prioritet je selektivna obnova postojeće mreže sa fokusom na ključne mostove i tunele (World Bank, 2020).

Željeznice imaju potencijal da pridonesu većoj povezanosti, ali ih je potrebno poboljšati. Željeznice se u Bosni i Hercegovini koriste za prevoz robe puno više nego u ostatku zapadnog Balkana (Eurostat), što pokazuje njihov potencijal, ali zastarjeli vozni park i tračnice i, što je najvažnije, nedjelotvorno poslovanje ozbiljno ometaju željeznice, s neodrživim troškovima (World Bank, 2020).

Potrebno je dodatno unaprijediti i javni sektor vodosnabdijevanja i sanitacije. Svega 58% stanovništva u Bosni i Hercegovini priključeno je na javnu vodovodnu mrežu, a samo 31% na javnu kanalizacijsku mrežu. Svega 15% otpadnih voda proizvedenih u zemlji se pročišćava prije nego što dospiju u rijeke u zemlji. Od ukupne količine vode koja se prikuplja za potrošnju građana, 59% se gubi zbog curenja u mreži. Mnoga postojeća regionalna sanitarna odlagališta moraju početi planirati i projektovati dodatno odlaganje otpada zbog nedjelotvornog korištenja, sve većih količina otpada i početnog nedostatka finansiranja za proširenje izvan prve ćelije (World Bank, 2020).

U slučaju upravljanja čvrstim otpadom, čak i kada postoje regionalna sanitarna odlagališta otpada, nedostaje provedba mjera za njihovo korištenje, a sistem se suočava s visokim troškovima prevoza. U okviru Programa ekonomskih reformi definisana je mjera za unapređenje sistema upravljanja posebnim kategorijama otpada, čija implementacija će biti realizovana u narednom periodu, ali postoji dodatna potreba za unapređenje i realizaciju iste. Osiguranje kvalitete, ponude i održivosti javnih usluga zahtijevaće aktivno vodstvo entitetskih vlasti. Iako ima smisla staviti odgovornost na tijela koja su najbliža krajnjim korisnicima, pružanje javnih usluga zadatak je koji zahtijeva resurse i u kojem je ekonomija obima ključna. Rješavanje nedostataka u sektoru upravljanja otpadom zahtijevaće primjenu modela ekonomije obima u općinama/opštinama, uspostavljanje standarda učinka za pružanje

¹⁷ Sa 0,56 kt ugljen dioksida emitiranog po dolaru BDP-a, što je više od tri puta od prosjeka EU, prema podacima Svjetske banke, pristupljeno 10. juna 2019; posljednji raspoloživi podaci su podaci iz 2014. (Svjetska banka, 2020).

Finansijski okvir za ostvarivanje COR-a u Bosni i Hercegovini

kvalitetnih usluga i na kraju određivanje tarifa bliže troškovima usluge, što će svakako zahtijevati snažnu podršku entitetskih vlasti (Svjetska banka, 2020).

PRIORITETNI SEKTOR: ISTRAŽIVANJA I RAZVOJ

Istraživanje i razvoj i inovacije jedan su od najvažnijih uslova konkurentnosti svake ekonomije, a ulaganja u istraživanje, razvoj i inovacije direktno doprinose dostizanju COR-a. Vrijedi napomenuti kako se, u skladu sa Okvirom za Ciljeve održivog razvoja u Bosni i Hercegovini i da bi se postigao učinak u pogledu COR-a 9, svi nivoi vlasti se obavezuju izgraditi otpornu infrastrukturu, promovisati inkluzivnu i održivu industrijalizaciju i podsticati inovacije. Potcilj 9.5 zahtijeva od vlasti u Bosni i Hercegovini da podstiču inovacije i znatno povećaju broj istraživača, kao i javnu i privatnu potrošnju za istraživanje i eksperimentalni razvoj. Istraživanje i razvoj direktno ili indirektno utiče na većinu Ciljeva održivog razvoja. Primjera radi, COR 11 se odnosi na promovisanje inkluzivnih, sigurnih, otpornih i održivih gradova i naselja, pri čemu se podrazumijeva fokus na upravljanje urbanim razvojem. Gradovi kojima se dobro upravlja mogu – uz podsticaje – biti centri inovacija i prosperiteta. Istraživanje i razvoj također može biti fokusirano na rod (COR 5), zdravlje i dobrobit (COR 3), pristupačnu i čistu energiju (COR 7) i klimatsku akciju (COR 13).

Značajnije izdvajanje resursa za istraživanje i razvoj važno je za Bosnu i Hercegovinu, jer može pružiti vitalno znanje i uvide u prevladavanje problema, što bi, također, dovelo do unapređenja postojećih procesa gdje se djelotvornost može povećati, a troškovi smanjiti. Ulaganja u istraživanje i razvoj omogućuje vlastima i preduzećima da razviju nove proizvode i usluge kako bi opstala i napredovala na konkurentnim evropskim tržištima.

Prema Globalnom inovacijskom indeksu 2021 (GII 2021), Bosna i Hercegovina bila je rangirana na 75. mjesto od ukupno 132 posmatrane zemlje. Nedostajuća finansijska sredstava za istraživanje i razvoj u Bosni i Hercegovini, u kratkoročnom (2023-2025) i dugoročnom (2026-2030) periodu, procijenjena su na 50 miliona KM, odnosno 208,4 miliona KM¹⁸.

Nedovoljna sredstva najčešći su razlog nedostatka inovativnih aktivnosti u privatnom i javnom sektoru u zemlji. Zbog nedostatka vještina, fragmentiranog tržišta rada i niskog nivoa integracije u globalne tokove znanja i lance vrijednosti, direktna strana ulaganja nisu usmjerena na sektore bazirane na znanju.

Uprkos evidentnim potrebama za većim ulaganjem u istraživanja i razvoj, izvori finansiranja i raspoloživi finansijski instrumenti u Bosni i Hercegovini i dalje su prilično ograničeni. Zbog toga je u narednom periodu neophodno povećati javna ulaganja u istraživanja i razvoj iz budžeta svih nivoa vlasti i istovremeno podsticati finansiranje istraživanja i razvoja iz dodatnih izvora i u privatnom sektoru.

Konačno, strateškim ulaganjem u istraživačko-razvojne aktivnosti obrazovnih institucija, inovativnim studijskim programima, podsticanjem većih inovativnih procesa i proizvoda, inovacionim fondovima za povećanje efikasnosti javnih preduzeća, osnivanjem naučno-inovacijskih fondova i podsticanjem studenata na tercijarnom nivou obrazovanja putem stipendiranja, smanjiće se odliv talenata, te podstaći veća inovativnost i konkurentnost.

PRIORITETNI FINANSIJSKI INSTRUMENTI ZA UBRZANJE OSTVARIVANJA CILJEVA ODRŽIVOG RAZVOJA U BOSNI I HERCEGOVINI

Srž finansijskog okvira je razvoj, pilotiranje i uspostavljanje ključnih finansijskih instrumenata u podršci ubrzanom postizanju COR-a, odnosno održivog razvoja u Bosni i Hercegovini. Finansijski okvir utvrđuje prioritetne glavne, komplementarne i dugoročnije finansijske instrumente. Glavni instrumenti uključuju **strateške investicijske fondove (SIF), sindicirane zajmove, finansijsku strukturu Apex za MSP i obveznice za COR u Bosni i Hercegovini.**

¹⁸ Procjena razvojnih finansija BiH, UNDP, April 2023.

Kako se budu razvijala tržišta kapitala i finansijska tržišta, komplementarni i dugoročniji instrumenti će se proširivati, povećavajući finansijske prilive iz privatnog sektora i drugih izvora koji doprinose ishodima Okvira za realizaciju COR-a u BiH.

GLAVNI FINANSIJSKI INSTRUMENTI ZA PRIORITETNE SEKTORE COR-A

STRATEŠKI INVESTICIJSKI FONDOVI

Strateški investicioni fond za COR (SIF) je finansijski instrument namijenjen za investiranje u projekte koji doprinose ostvarivanju Ciljeva održivog razvoja u skladu sa Agendom 2030. Fondovi ovog tipa investiraju u različite oblasti, kao što su čista energija, održiva poljoprivreda, obrazovanje, zdravstvo, transport, održavanje vodnih resursa i sanitarna infrastruktura, a primarni cilj je da se ostvari pozitivan društveni, ekonomski i ekološki uticaj. SIF se obično formira u okviru vladinih tijela, međunarodnih organizacija ili korporacija, a njihovu uspostavu podržavaju međunarodne finansijske institucije.

SIF najčešće funkcioniše tako što se prikupljaju sredstva od investitora, koja se zatim koriste za investiranje u različite projekte koji doprinose Ciljevima održivog razvoja. Ovim fondovima se upravljaju profesionalno i obično imaju timove stručnjaka koji procjenjuju investicione prilike i upravljaju portfoliom investicija, te na taj način oponašaju djelovanje privatnog investicionog fonda.

U kontekstu Bosne i Hercegovine, uspostavljanjem strateških investicijskih fondova bi se prikupila značajna finansijska sredstva iz javnih, privatnih i ostalih izvora sa ciljem osiguranja i ukupnjavanja finansijskih sredstava za usmjereno i koncentrisano finansiranje strateških projekata, **primarno iz oblasti energetskih i infrastrukturnih projekata, te projekata iz oblasti digitalizacije**. SIF-ovi bi imali trostruki cilj djelovanja: maksimizaciju finansijskih i socijalno prihvatljivih rezultata, te privlačenje domaćeg i ino kapitala.

Uz uključivanje načela održivog razvoja (ESG¹⁹ i drugih relevantnih standarda), u SIF-ove, i uz ciljano usmjerenje na okolišno prihvatljive (prioritetne) projekte, SIF-ovi bi generisali značajne katalitičke i socio-ekonomske razvojne efekte u (ovim Okvirom) definisanim prioritetnim oblastima. Pružili bi značajan doprinos ostvarenju (mjerljivih) rezultata unutar definisanih prioritetnih oblasti koji doprinose ostvarenju COR-a u BiH. Pored toga, kroz fondovski multiplikativni efekat i multiplikativni efekat finansiranih investicija SIF-a, doprinijeli bi jačanju fiskalnog prostora, primarno unutar prioritetnih sektora, ali prelijevanjem i kod ostalih sektora relevantnih za održivi razvoj²⁰. SIF-ovi bi istovremeno značajno doprinijeli povećanju, integraciji i produbljivanju tržišta, berzi i uopšteno jačanju tokova kapitala u Bosni i Hercegovini.

Mogućnost za uspostavljanje SIF-ova postoji na različitim administrativnim nivoima u Bosni i Hercegovini, uključujući nivo BiH, entitetski ili kantonalni nivo, a potencijalno bi mogli biti uključeni i u postojeće entitetske razvojne banke, odnosno fondove koje one podržavaju. Odlučivanje o modelu i načinu djelovanja SIF-ova temeljilo bi se na sistemu strateškog planiranja na svakom nivou vlasti u Bosni i Hercegovini, a na osnovu studija izvodivosti o pristupu, načinu i modalitetima uspostave SIF-ova, koje bi bile provedene u skladu sa najboljim međunarodnim i domaćim praksama i u skladu sa domaćim regulatornim okvirom.

¹⁹ Ekološko, socijalno i korporativno upravljanje (*eng. Environmental, Social, and Governance, ESG*) utkano u poslovne modele organizacija radi stvaranja vrijednosti za sve aktere (klijenti, zaposleni, dobavljači, kreditori, lokalna zajednica, socijalni partneri itd.).

²⁰ Fondovski multiplikator znači da na jednu KM novca iz javnih izvora dolazi nekoliko KM iz privatnih izvora. Na primjeru projektnih finansija koji bi razvio SIF, investicioni multiplikator SIF-a za Federaciju BiH, odnosno za Republiku Srpsku, bi iznosio 4, tj. na jednu uloženu KM SIF-a prikupilo bi se još četiri KM iz drugih izvora (najčešće bankarskih kredita, rjeđe putem emisije projektnih obveznica) što je u skladu sa praksom projektnih finansija da sponzor (developer) projekta osigurava 20% sredstava u vidu dioničkog kapitala dok se preostalih 80% osigurava putem tržišta.

Finansijski okvir za ostvarivanje COR-a u Bosni i Hercegovini

Veličina SIF-a bi se uskladila sa veličinom bruto domaćeg proizvoda (BDP-a) nivoa vlasti koji bi uspostavio SIF, pri čemu se preporučuje veličina od oko 3% BDP. U slučaju Federacije Bosne i Hercegovine, veličina SIF-a bi iznosila 543,6 miliona KM, a u slučaju Republike Srpske 420,2 miliona KM. Minimalna i maksimalna veličina investicijskog projekta (*eng. tickets*) koji bi se finansirao iz finansijskih sredstava SIF-a iznosila bi 2-20% ukupne aktive SIF-a. U slučaju Federacije Bosne i Hercegovine, SIF bi mogao kreditirati projekte veličine 10-100 miliona KM, a u Republici Srpskoj 8-84 miliona KM. SIF-ovi bi plasirali kapital tako što bi ga ulagali u dionice firmi ili projekata ili bi ga plasirali u vidu kredita. Dio prikupljenog kapitala, odnosno ostvarenog prihoda, bi se koristio za finansiranje tijela SIF-a, obično u iznosu 2,0-2,5% veličine kapitala SIF-a.

SIF-ovi bi se uspostavljali kroz dvije ključne faze, i to kroz prvu fazu od 2024-2026. godine (3 godine) i drugu fazu od 2027-2030. godine (4 godine). U prvoj fazi (2024-2026), SIF bi bio uspostavljen kao javni ili mješoviti, zavisno od strukture izvora finansiranja iz javnih i/ili privatnih izvora. U prvoj fazi bi se na osnovu provedene studije izvodljivosti definisao, te pilotirao upravljački i operativni model SIF-a, uz (pilot) finansiranje ključnih strateških projekata iz prioritarnih oblasti. Kod formiranja SIF-a, u svrhu osiguranja znanja, vještina i procedura u oblasti identifikovanja, ocjene, upravljanja i praćenja uspješnosti realizacije finansiranih razvojnih projekata iz prioritarnih oblasti, ali i mobiliziranja eksternih finansijskih izvora, preporučuje se u prvoj fazi (2024-2026 godine) uključivanje renomirane međunarodne razvojne banke sa AAA kreditnim rejtingom (e.g. KFW, EIB i sl.). Prisustvo međunarodne razvojne banke sa AAA kreditnim rejtingom bi podrazumijevalo njeno upravljačko i finansijsko učešće u finansiranju SIF-a i bilo bi regulisano u skladu sa međunarodnim i domaćim regulativnim okvirom. U prvoj fazi, pored fokusiranja na jačanje operativnih i finansijskih funkcija novouspostavljenog SIF-a, te početnog finansiranja manjeg broja strateških projekata, SIF bi intenzivno radio na detaljnoj pripremi za kompleksniju te finansijski i operativno ambiciozniju drugu fazu (2027-2030). U drugoj fazi bi se intenzivno mobilizirali značajni novi izvori finansiranja iz privatnih i ostalih izvora (e.g. ulaganja u SIF iz privatnog sektora, korištenje kreditnih linija međunarodnih finansijskih institucija, privlačenje donacija iz bilateralnih izvora, i sl.). U drugoj fazi (2027-2030), SIF bi postepeno i progresivno povećavao finansijski obim i usmjeravao finansiranje na složenije i finansijski zahtjevnije razvojne projekte, koji bi generirali značajne povratne rezultate, ali i prinose za ulagače (uz, u sklopu SIF-a, sistemski osiguranu kontrolu investicionih i drugih rizika).

Sa rastom obima i kvaliteta (bankabilnih) strateških projekata, koji bi se finansirali iz SIF sredstava podrške u drugoj fazi (2027-2030), SIF bi postepeno proširivao finansijske izvore i kroz emisiju SIF obveznica, koja bi bila provedena u skladu sa ESG principima i međunarodnim standardima i praksama za emisije okolišno prihvatljivih obveznica. Ujedno, u drugoj fazi (2027-2030), kroz progresivnije otvaranje prema privatnim investitorima, međunarodnim i domaćim finansijskim institucijama, SIF bi, uz re-investiranje (javnih i privatnih) sredstva, intenzivno privlačio strane su-investitore za ulaganja u projekte važne za održivi razvoj u Bosni i Hercegovini.

Svaki nivo vlasti u Bosni i Hercegovini koji pristupi uspostavi SIF-a bi odredio konkretan upravljačko – organizacioni modalitet SIF-a. U slučaju mješovitih oblika finansijskih izvora za uspostavu SIF-a, odnosno značajnog učešća javnog i privatnog sektora, preporučuje se da se SIF utemelji kao investicijsko preduzeće tj. dioničko društvo, što omogućuju postojeći zakoni o privrednim društvima u Bosni i Hercegovini.²¹ U slučaju izbora drugog organizaciono-upravljačkog modaliteta SIF-a, osnivač će postupiti po preporukama studije izvodljivosti i uz poštovanje načela održivog razvoja (ESG i drugih relevantnih standarda). U ime svakog nivoa vlasti koji pristupe uspostavi SIF-a, nosioci upravljačkih prava bi bila resorna ministarstva koja se uklapaju u utvrđeni mandat SIF-a. Zavisno od konkretnog aranžmana svakog od nivoa vlasti koje pristupi uspostavi SIF-a, rok djelovanja SIF-a (otvoreni/zatvoreni, neograničeni/ograničeni) će biti prethodno razmotren studijom izvodljivosti i određen u skladu sa relevantnim regulatornim okvirom u Bosni i Hercegovini, te u skladu sa najboljim međunarodnim praksama.

²¹ Zakon o privrednim društvima Republike Srpske ("Službeni glasnik Republike Srpske", br. br. 127/2008, 58/2009, 100/2011, 67/2013, 100/2017, 82/2019 i 17/2023); Zakon o privrednim društvima federacije BiH ("Službene novine FBiH", br. 81/2015 i 75/2021 od 22.09.2021.g.) i Zakona o preduzećima Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine (prečišćeni tekst (Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, broj 49/11).

Finansijski okvir za ostvarivanje COR-a u Bosni i Hercegovini

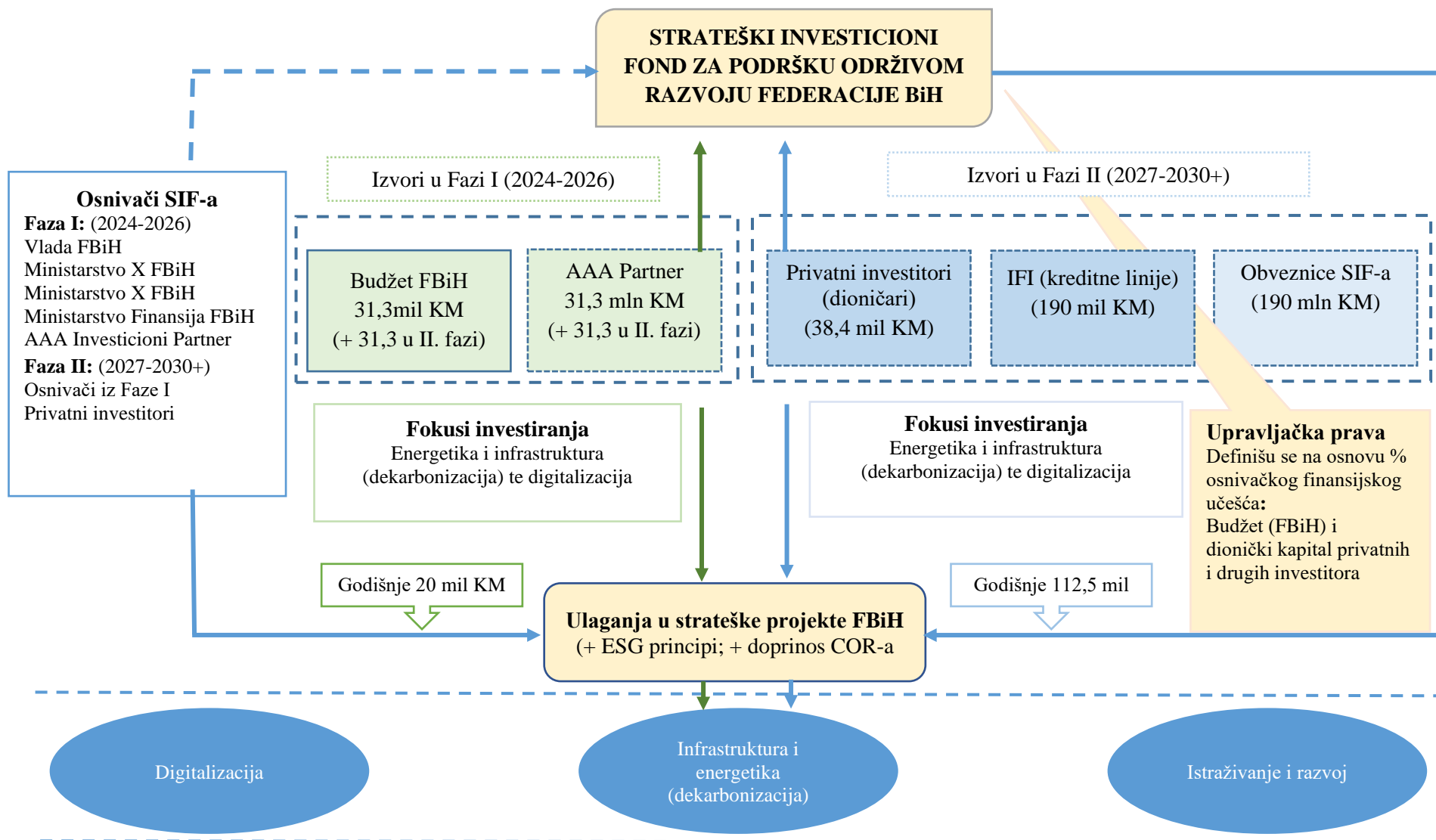
Svaki SIF bi usvojio i razradio savremeni pristup finansiranju projekata, provodeći specifičnu analizu (analizu troškova i koristi itd.). U prvoj fazi, prvo pružajući podršku za manje (bankabilne) projekte, SIF bi, uz podršku partnerske razvojne banke, uspostavio neophodne modele poslovanja i upravljanja rizicima, i pripremio pristup za drugu fazu, u kojoj bi sa jačanjem finansijskih izvora fokus bio na finansiranju velikih, dobro pripremljenih (bankabilnih) projekata. U drugoj fazi, SIF-ovi bi intenzivno ulagali ili osiguravali finansiranje preduzeća na komercijalnoj osnovi kako bi pomogli širenju i razvoju ekonomije u prioritetnim sektorima, kao što su obnovljivi izvori energije i zelene infrastrukture (npr. velike solarne elektrane i vjetroelektrane), te veliki projekti digitalizacije. U drugoj fazi, SIF bi postepeno testirao i uvodio i druge oblike mješovitog ili hibridnog finansiranja, uključujući i podsticanje JPP aranžmana kao oblika mješovitog finansiranja.

Ovim pristupom bi SIF-ovi, pored doprinosa održivom razvoju, uticali i na promjenu investicijskog okruženja u zemlji, produbljujući finansijska tržišta i djelujući kao sredstvo za privlačenje direktnih stranih investicija, dok bi se pri tome usklađivali i primjenjivali evropski standardi zelenih i održivih obveznica, EU taksonomija za održive aktivnosti i standarde borbe protiv klimatskih promjena i prilagodbe klimatskim promjenama, i također promovisali korporativno izvještavanje o korporativnoj održivosti, preferencijama održivosti i povjereničkim (*eng. fiduciary duties*) dužnostima.

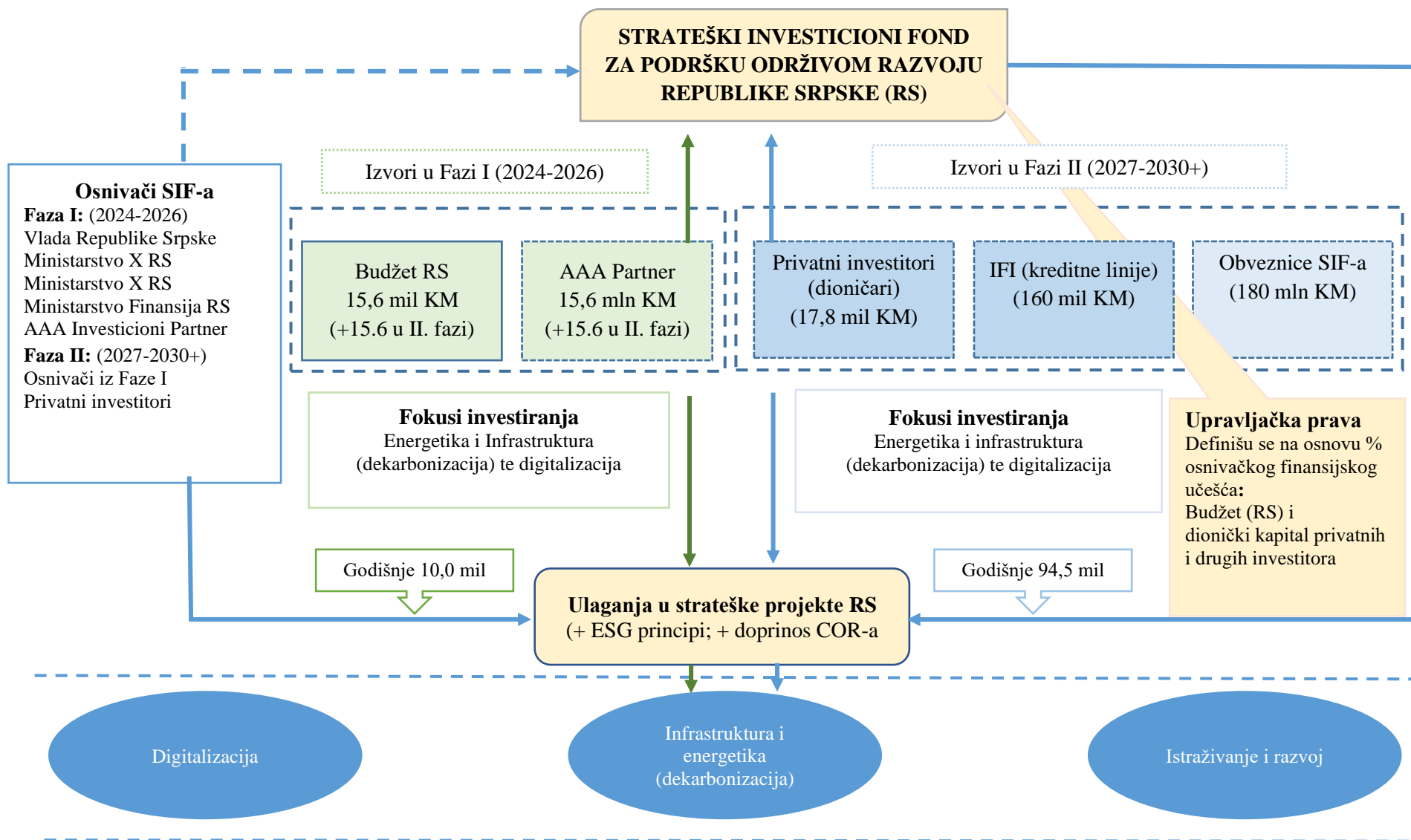
Indikativna (ilustrativna) struktura i finansijski parametri SIF-a koji se preporučuju za nivo Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske je predstavljena na slici 1 i slici 2. Sličan pristup se može primijeniti i na drugim nivoima vlasti (kantoni ili grupe općina/opština i gradova) uz finansijski obim SIF-a primjeren fiskalnom potencijalu i drugim izvorima finansiranja osnivača.

U matrici Finansijskog okvira za ostvarenje COR u Bosni i Hercegovini (u dodatku Okvira) su predložene mjere i preporučene aktivnosti za uspostavu SIF-a koje se mogu primijeniti na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini. Bitno je naglasiti da bi izrađena studija izvodivosti o pristupu, načinu i modalitetima uspostave SIF-ova, u skladu sa najboljim međunarodnim i domaćim praksama i postojećim domaćim regulatornim okvirom, pružila jasnu sliku vezano za najefikasniji način i mogućnost organizovanja predloženog finansijskog instrumenta, kao i stvarne finansijske alokacije svakog nivoa vlasti (osnivača SIF-a) u okviru prve i druge faze realizacije.

Slika 1 – Predloženi pristup SIF-a za Federaciju BiH

Slika 2 – Predloženi pristup SIF-a za Republiku Srpsku

Finansijski okvir za ostvarivanje COR-a u Bosni i Hercegovini

(ZELENI) SINDICIRANI ZAJMOVI

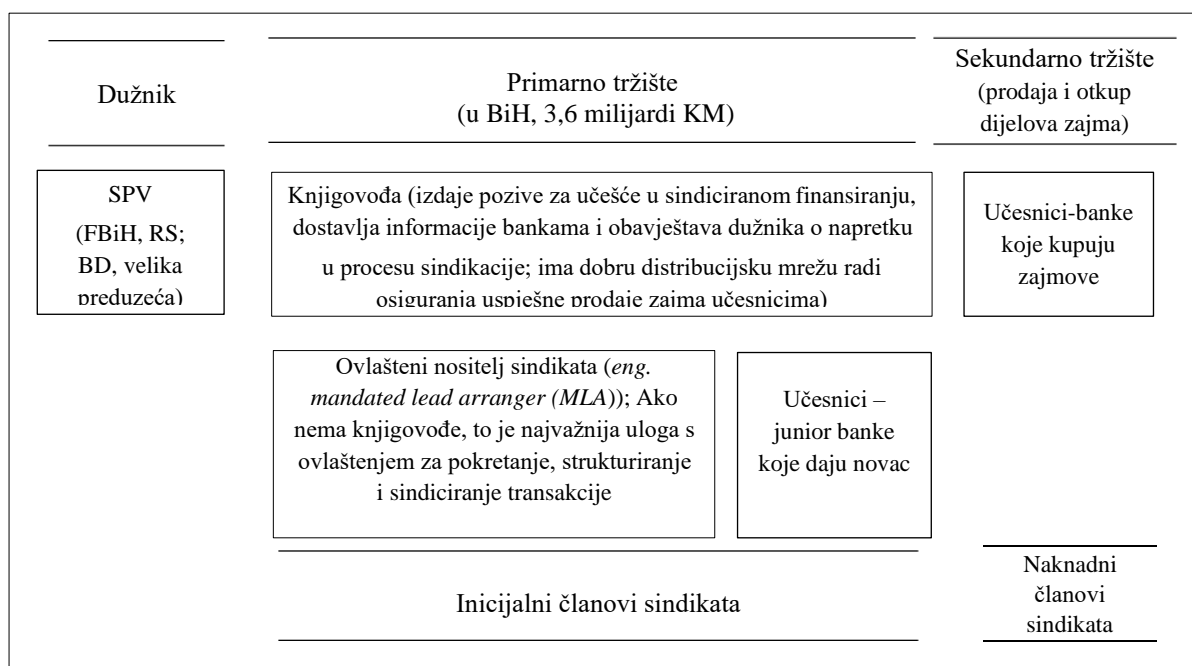
Evidentno je da interes i sredstva za promovisanje komercijalnih rješenja, koja mogu zatvoriti veliki finansijski jaz u infrastrukturi, borbi protiv klimatskih promjena i socijalnim uslugama, rastu. Među Ciljevima održivog razvoja koji privlače nešto veću pažnju komercijalnih banaka su COR 8 (ekonomski rast i dostojan rad), COR 12 (odgovorna proizvodnja i potrošnja) i COR 13 (klima), jer se njihovim ostvarivanjem stvara dovoljan tok gotovine za otplatu zajmova. Isto tako, većina finansija generisanih iz privatnog sektora, kao što su garancije, sindicirani zajmovi, kreditne linije, direktne investicije u preduzeća i udjeli u institucijama kolektivnog ulaganja u područja s jasnim komercijalnim mogućnostima (kao što su energetika, industrija i rudarstvo i građevinarstvo) postignuta je upravo putem sindiciranih zajmova i kreditnih linija.

Treba napomenuti i to da su se sindicirani zajmovi već koristili u Bosni i Hercegovini, a prema podacima Međunarodnog monetarnog fonda (MMF-a) u razdoblju 1994-2014. godina, sklopljeno je 28 ugovora o prekograničnim sindiciranim zajmovima tako da ne postoje regulatorne niti zakonske prepreke za njihovu širu primjenu (skaliranje). Također, u Bosni i Hercegovini već postoje komercijalne banke koje po svom finansijskom kapitalu i finansijskoj snazi mogu služiti kao aranžeri sindiciranih zajmova. S tim u vezi vrijedi istaći da u bankama postoji preko 3,6 milijardi. KM viška sredstava iznad obavezne rezerve (odnosno 6,5 milijardi. KM ako se uzmu obzir i obavezne rezerve koje u slučaju uspostave i funkcionisanja SIF-a ne postoje). Dio tih sredstava se nastoji staviti u funkciju putem sindiciranih zajmova, COR obveznica i/ili drugih finansijskih instrumenta.

Procjena je da bi se u prvoj fazi (2024-2026. godina) putem ovog finansijskog instrumenta prikupilo oko 192 miliona KM za finansiranje COR, koji bi bili usmjereni na finansiranje fizičke infrastrukture, dok bi se u drugoj fazi (2027-2030. godina) prikupilo 345 miliona KM, također za finansiranje infrastrukture.²²

Kada je u pitanju pokretanje postupka za sklapanje ugovora o sindiciranom zajmu, njega obično inicira zajmoprimac i banka koja ima ulogu nositelja sindikata ili vodećeg partnera. Struktura i uloge pojedinačnih članova sindikata se određuju na osnovu komercijalne održivosti projekta (neto sadašnja vrijednost, finansijska stopa povrata, diskontne stope, itd.), aranžmana upravljanja projektom i zaštitnim mjerama, sektora, te strukture troškova i rizika.

Slika broj 3 Struktura sindiciranog zajma

²² Procjena razvojnih finansija BiH, UNDP, April 2023.

Finansijski okvir za ostvarivanje COR-a u Bosni i Hercegovini

Imajući u vidu da zajmoprimac sindiciranog zajma može biti preduzeće/korporacija, ali i vlada kao nosilac velikog projekta, jasno je da postoji znatan potencijal za skaliranje ovog finansijskog instrumenta radi podrške u domenu ključnih infrastrukturnih ulaganja, velikih projekata u oblasti digitalizacije, energetske tranzicije i slično. Također, na ovaj način se mogu osigurati sredstva i za projekte javnih investicija čije finansiranje nije osigurano, a za čije investiranje su zainteresovani komercijalni investitori, npr. komercijalne banke.

Za očekivati je svakako da korištenje ovog finansijskog instrumenta u Bosni i Hercegovini predvodi privatni sektor, korporacije, vlasti i ODA partneri, ovisno o potražnji i prirodi investicije koja će se finansirati. Međunarodne finansijske institucije se također mogu aktivno uključiti kroz saradnju sa komercijalnim bankama, investitorima čiji je cilj stvaranje učinka, institucionalnim investitorima i razvojnim finansijskim institucijama kako bi sufinansirale određena ulaganja kao sindicirane zajmove. Pored toga, angažman sa međunarodnim finansijskim institucijama (poput Evropske banke za obnovu i razvoj - EBRD) bi pomogao u identifikovanju potencijalnog finansiranja za projekte koje ne finansiraju komercijalne ni investicione banke. Tu, također, postoji prostor i za razvoj prekograničnih sindiciranih bankovnih zajmova.

Kada su u pitanju tehnički aspekti realizacije ugovora o sindiciranom zajmu oni obično podrazumijevaju sljedeće korake: (a) Pregovaranje o uslovima zajma i iznosu zajma, kamatnoj stopi, uslovima i načinu vraćanja zajma i drugo (uz fokusiranje na elemente koji ih čine pogodnim i fleksibilnim u pogledu podrške Okviru za realizaciju Ciljeva održivog razvoja); (b) Formiranje sindikata zajmodavaca i dogovaranje o detaljima finansijskih obveza svakog zajmodavca; (c) Potpisivanje ugovora o sindiciranom zajmu koji detaljno opisuje sve uslove i obaveze zajmoprimca i zajmodavca; (d) Transfer sredstava zajmoprimcu (koji se provodi odjednom ili u nekoliko transakcija, ovisno o dogovoru); (e) Vođenje računa preko kojih zajmodavci i zajmoprimac prate napredak projekta ili transakcije koju finansiraju.

Kako sindiciranom zajmu doprinosi više zajmodavaca, zajam se može strukturirati u različite vrste zajmova i vrijednosnih papira. Različite vrste zajmova, također, nude različite vrste kamata, kao što su fiksne ili promjenjive kamatne stope, što ih čini fleksibilnim u pogledu podrške Okviru za realizaciju Ciljeva održivog razvoja.

Treba imati na umu da sindicirani zajmovi obično nose niži kamatni teret u odnosu na unilateralne zajmove. No, naknade, koje veličinom mogu preći i veličinu kamata, nisu neuobičajena pojava o čemu se također treba posebno voditi računa.

U pogledu mogućih rizika, svakako da je najznačajniji rizik da zajmoprimac neće izvršiti pravovremenu otplatu glavnice i/ili kamate na zajam. U tom slučaju rizik od statusa neizmirenja obaveza bi se u većini slučajeva mogao najvidljivije izraziti javnim rejtingom koji objavljuje agencije za ocjenu kreditnog rejtinga, koji odražava mišljenje agencije o kolateralnom pokriću zajma, senioritetu u kapitalnoj strukturi preduzeća (tipično seniorni osiguran (*eng. senior secured*)), trendovima u industriji i upravljanju preduzećem, među ostalim faktorima (S&P, 2017).

OBVEZNICE ZA FINANSIRANJE CILJEVA ODRŽIVOG RAZVOJA (COR OBVEZNICE)

COR obveznice ili SDG obveznice su dužnički finansijski instrumenti sa fiksnim prinosom koji postaju sve veći izvor sredstava za finansiranje Ciljeva održivog razvoja. Radi se o finansijskom instrumentu koji se može pilotirati i šire primjeniti (skalirati) u Bosni i Hercegovini i usmjeriti na više ciljeva održivog razvoja, u prvom redu u prioritetnim područjima COR-a: digitalizacija, energetika i infrastruktura, ali i u drugim tematskim oblastima (npr. obveznice za rodnu ravnopravnost, digitalnu transformaciju, *blockchain*, klimu, zeleni razvoj i razvoj ekosistema).

U kontekstu Bosne i Hercegovine nesumnjivo postoji potencijal za uspostavu širokog portfelja investicija za realizaciju COR, uključujući korporativne obveznice za COR (nefinansijske), obveznice za COR banaka i finansijskih institucija, obveznice za COR osigurane imovinom i projektne obveznice, te kao i obveznice za COR svih nivoa vlasti.

Prednost obveznica za COR je i u tome što mogu osigurati značajne nove finansijske tokove za potrebe digitalizacije, energetike i kritične infrastrukture u Bosni i Hercegovini. Investicije u obveznice,

Finansijski okvir za ostvarivanje COR-a u Bosni i Hercegovini

također, mogu nadoknaditi smanjenje priliva direktnih i portfolio stranih investicija, sa nedavnim izdanjima koja su u velikoj mjeri upisali inostrani investitori.

Sa stanovišta emitenta, obveznice za COR su koristan finansijski instrument jer omogućuju direktan izvor finansiranja u podršci ostvarivanju COR-a, povećavajući fiskalne resurse usmjerene na ključne ciljeve, istovremeno podržavajući novi pristup održivom finansiranju koji može koristiti uvođenju drugih instrumenata. Na taj bi način obveznice olakšale prijenos sredstava iz privatnih fondova za finansiranje javnih programa usmjerenih na COR-a.

U smislu regulatornih zahtjeva za emitovanje COR obveznica, ne postoje formalne prepreke budući da se obveznice već emituju na finansijskim tržištima u Bosni i Hercegovini, pa tako nisu potrebne dodatne izmjene zakonodavstva koje regulišu ovu oblast. Ipak, s obzirom da se radi o specifičnom finansijskom instrumentu, usvajanje smjernica za izdavanje obveznica za COR bilo bi korisno kao garancija transparentnosti i odgovornosti.

Sam postupak emisije obveznica za COR odvijao bi se u fazama i to: faza izvodivosti, faza prije pokretanja emisije i faza pokretanja emisije. Faza izvodivosti uključuje razmatranje razloga za izdavanje, odabir projekta, prikupljanje informacija za analizu i početak koordinacije aktera. Faza prije pokretanja uključuje imenovanje ključnih savjetnika, odabir okvira obveznica, upravljanje rizikom i uspostavljanje kontakta sa investitorima. Faza pokretanja emisije uključuje stvarno pokretanje, marketing i razgovore sa potencijalnim investitorima, te konačno određivanje cijene i zatvaranje emisije obveznica. Treba ovdje napomenuti i to da emisija obveznica za COR svakako podrazumijeva i aktivnosti nakon emisije, uključujući praćenje i izvještavanje o učinku projekta i pripremu za buduću tranziciju.

Vrijednost emisije obveznica ovisila bi o ciljanim COR-a (tj. klimatska akcija, obnovljivi izvori energije, gender akcija, itd.), ali bi se emisijom obveznica omogućilo subjektima da se uključe u privatna globalna tržišta kapitala za finansiranje programa povezanih sa COR-a za unapređenje kvalitete života i egzistencije. Budući da razvoj obveznica za COR zahtijeva uspostavljanje vjerodostojne teorije o uticaju na Ciljeve održivog razvoja, za očekivati je da će zbog fiksnog kupona i fiksnog datuma dospijeća potražnja za ovim obveznicama vjerovatno biti velika.

Globalne prakse i podaci govore o tome da je ukupna vrijednost tržišta tematskih obveznica oko 2,8 triliona USD, sa „zelenim obveznicama“ na koje otpada oko 57% ukupnog tržišta tematskih obveznica. U tom kontekstu tijela javnog sektora, kao i organizacije privatnog sektora u Bosni i Hercegovini, mogle bi emitovati obveznice sa svrhom finansiranja ciljeva održivog razvoja (COR), prvenstveno onih prioritarnih. Pri izdavanju obveznica za COR postavio bi se sistem mjerenja ostvarivanja COR-a za koja se koriste prikupljena sredstva i u sklopu toga utvrdili bi se ključni indikatori performansi te o tome redovno izvještavala javnost i investitori.

Prvi korak bi bila pilot emisija, usmjerena na istraživanja i razvoj (preciznije, na razvoj naučno-istraživačke infrastrukture) što je jedan od prioritarnih COR.

U prvoj fazi ostvarivanja COR (2024-2026. godina) procjena je da bi se na ovaj način moglo prikupiti oko 52 miliona KM. U drugoj fazi (2027-2030.) prikupilo bi se 163 miliona KM putem izdavanja obveznica koje bi emitovao i komercijalni sektor.²³

COR obveznice bi se plasirale **na domaćem tržištu** kroz emisije u tranšama **od 25-50 miliona KM**, na rok od tri do sedam godina, sukladno potrebama emitenta i vremenskim preferencijama komercijalnih banaka kao ciljanih ključnih kupaca.

Budući da globalni standardi COR obveznica još nisu razvijeni (za razliku od zelenih, socijalnih te obveznica održivosti), pri izdavanju COR obveznica koristio bi se UNDP-jev standard učinka za emitente obveznica, radi signaliziranja potencijalnim investitorima ozbiljnost pristupa izdavanju obveznica, pri čemu bi tehničku podršku emisiji ovih obveznica osigurao UNDP.

Iz perspektive konkretne primjene ovog finansijskog instrumenta, ministarstva finansija bi vodila proces razvoja obveznica za COR. Naime, postoji nekoliko kriterija koje ove obveznice moraju ispuniti kako bi se smatrale održivim. To uključuje usklađenost sa principima održivog razvoja, transparentnost

²³ Procjena razvojnih finansija BiH, UNDP, April 2023.

Finansijski okvir za ostvarivanje COR-a u Bosni i Hercegovini

u pogledu namjene sredstava i njihovog uticaja, te redovno izvještavanje o rezultatima projekata koji se finansiraju ovim sredstvima²⁴.

U tehničkom smislu taj proces usaglašenosti sa principima bi zahtijevao i „Mišljenje druge strane“ od specijalizovanih institucija kao što je „Sustainalytics Ltd.“ (UK) ili druga slična institucija, radi osiguranja garancija (jamstva) da je okvir obveznica za COR vjerodostojan i uticajan i usklađen sa Smjernicama za održive obveznice, Principima zelenih obveznica te Principima društvenih obveznica iz 2021. godine. Na narednoj slici su prikazane ključne karakteristike obveznica povezanih sa održivošću.

Slika broj 4: Karakteristike obveznica povezanih s održivošću

Kada je u pitanju rizik emitovanja obveznica za COR, on zavisi prije svega o rangju održivosti javnog duga koji određuju MMF i agencije za ocjenu kreditnog rejtinga.

FINANSIJSKA STRUKTURA APEX ZA MALA I SREDNJA PREDUZEĆA

Kada se govori o Apex finansijskoj strukturi za mala i srednja preduzeća (MSP) misli se na tzv. fond drugog sloja (ili “veleprodajni” fond) koji kanališe javna sredstva na više maloprodajnih pružalaca finansijskih usluga - obično zajmodavaca (banaka i mikrokreditnih organizacija) - na jednom finansijskom tržištu. Apex finansijski instrument najčešće podrazumijeva odobravanje zajmova, no može ponuditi i kreditne garancije, ulaganje u dionički kapital, grantove za podršku operativnim troškovima i tehničku pomoć. Apex po svojoj prirodi nije obavezno i uvijek samostalna institucija već može biti uspostavljen i unutar veće organizacije, poput razvojne banke ili neke druge finansijske institucije.

Jačanje finansiranja MSP – uključujući mikro preduzeća – također je prioritet Okvira za realizaciju Ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini, odnosno strategija razvoja i drugih relevantnih strateških dokumenata nivoa vlasti zaduženih za njegovo uspostavljanje i implementaciju, a nedostatak namjenskog finansiranja MSP-a često se opisuje kao „sredina koja nedostaje” na finansijskim tržištima,

²⁴ Prema Principima obveznica povezanih s održivošću (eng. *Sustainability-linked Bond Principles (SLBP)*), obveznice povezane s održivošću obveznički su instrumenti s finansijskim i/ili strukturnim karakteristikama koje ovise o tome postize li emitent unaprijed definisane ciljeve održivosti/okoliša, društva i upravljanja (ESG) i koji su u skladu s pet temeljnih komponenti SLBP-a. Ovim se obveznicama emitenti izričito obavezuju da će unaprijediti ishod(e) održivosti do unaprijed definisanog roka. Prihodi od SLB-a imaju opštu namjenu i stoga korištenje prihoda nije determinanta njihove kategorizacije.

Finansijski okvir za ostvarivanje COR-a u Bosni i Hercegovini

s obzirom na veličinu kreditnog jaza. Nadalje, treba imati u vidu i to da većina MSP u BiH ima otežan pristup finansiranju i namjenskim proizvodima komercijalnih banaka dok, istovremeno, mikrofinansijske institucije (MFI) obično nemaju dovoljno kapitala za odobravanje kolateraliziranih zajmova MSP i po definiciji imaju averziju prema riziku.

Ciljna područja ulaganja putem Apex finansijskog instrumenta bila bi usmjerena na finansiranje MSP u područjima ekonomije znanja, energetike, poljoprivrede i zaštite okoliša. U tom smislu Apex instrument bi bio direktno usmjeren na prioritete utvrđene u Okviru za realizaciju COR u Bosni i Hercegovini, direktno slijedeći princip da „Niko ne smije biti isključen“ (*eng. Leave no one behind*) i rješavajući potrebe za društvom jednakih mogućnosti/povećanom finansijskom inkluzijom ali, također, pokazujući veze sa dobrom upravom i pametnim rastom.

Primjenom Apex finansijskog instrumenta i jačanjem finansiranja MSP, povećaće se produktivnost ekonomije u Bosni i Hercegovini, te tim putem konkurentnost i izvoz. S tim u vezi će se organizovati mapiranje lanaca vrijednosti, slijedeći koncept pametne specijalizacije regija EU. Sa fokusom na gradove-regije (tj. gradove sjedišta regija, odnosno, univerzitetske centre) na ovaj način bi se ustanovile konkurentne prednosti, identifikovati lideri razvoja i način podrške razvoju lanca vrijednosti. Pri tome, pod liderima razvoja se podrazumijevaju kompanije koje ostvaruju ili imaju potencijal ostvariti značajan izvoz na ino tržište i postati vodeći akter pojedinih globalnih niša.

Procjena²⁵ je da bi Apex finansijski instrument u Bosni i Hercegovini bio aktiviran u **drugoj fazi** (2027-2030. godina) kroz koji bi se prikupilo **50 miliona KM** iz vanjskih, nekreditnih izvora (npr. iz sredstava Evropske unije i sredstva koja će biti plasirana u vidu grantova)²⁶. Prikupljena sredstva za Apex fond bi se plasirala u lance vrijednosti gradova-regija, prvenstveno u poboljšanje produktivnosti i konkurentnosti kako bi postale što konkurentnije karike odnosnih lanaca vrijednosti²⁷.

Dodatno, primjena Apex finansijskog instrumenta omogućila bi uključenim bankama i mikrofinansijskim institucijama kreditiranje pod normalnim tržišnim uslovima, bez rizika, kako bi se podstakle sudjelujuće banke da dalje kreditiraju MSP za prioritetne sektore. Na taj način bi se potencijalno mogla iskoristiti značajna multiplikacija sredstava u srednjoročnom razdoblju, čime bi se pružio održiv izvor kapitalizacije MSP.

Za primjenu Apex finansijskog instrumenta u Bosni i Hercegovini ne postoje regulatorne prepreke, sve što je potrebno jeste konsenzus među ključnim investitorima i razmatranje tačnog fokusa na Apex fond u smislu ciljanih aktivnosti i upravljanja fondom. S obzirom na veličinu broja MSP u zemlji, inicijalna kapitalizacija fonda od 50 miliona KM bi bila moguća, naročito ukoliko se poveže s Okvirom za realizaciju Ciljeva održivog razvoja, Pariškom deklaracijom, Zelenim planom EU i integracijom u tržište Evropske unije.

Tehnički aspekti uspostavljanja i primjene ovog finansijskog instrumenta u Bosni i Hercegovini podrazumijevaju Apex kao samostalnu strukturu ili, u skladu sa zakonima o privrednim društvima u BiH, kao društvo s ograničenom odgovornošću (d.o.o.) u potpunom vlasništvu odnosnih nivoa javne vlasti. Jedna od mogućnosti je uspostavljanje struktura u okviru kojih rad Apex-a nadzire odbor direktora, sastavljen od domaćih investitora i najznačajnijih (sidrenih) finansijera.

Kako je procijenjeno da bi Apex finansijski instrument bio aktivan u drugoj fazi, u narednom periodu je potrebno detaljno razraditi način uspostavljanja i operacionalizacije istoga, u skladu sa najboljim međunarodnim praksama i postojećim regulatornim okvirom u oblasti malog i srednjeg preduzetništva u BiH.

²⁵ Procjena razvojnih finansija BiH, UNDP, April 2023.

²⁶ Većina fondova počinje s tržišnom kapitalizacijom dovoljnom za osiguranje interesa privatnih finansijskih institucija, od čega će rast Apex-a biti određen na osnovu tržišne performanse. Finansijske strukture Apex-a imaju značajnu podršku institucija EU, Svjetske banke/IFC-a, KfW-a, USAID-a, bilateralnih agencija i Konzultativne grupe za siromašne (CGPA). EIB je također aktivan investitor u području Apex finansiranja MSP.

²⁷ U prvoj fazi (2024 – 2026. godina) izvršilo bi se pilotiranje Apex instrumenta na području Brčko Distrikta i/ili na području jednog ili više kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine posredstvom zainteresovanih MFI.

KOMPLEMENTARNI FINANSIJSKI INSTRUMENTI U PODRŠCI OSTVARENJU COR-A

Sistem trgovine emisijama stakleničkih plinova

Evropska unija je pokrenula trgovinu emisijama stakleničkih plinova (*eng. emissions trading system, ETS*) 2005. godine radi smanjenje emisija CO₂ u privredi a koje stvaraju zagađivači kao što su: elektrane, tvornice i avioni. Sistem se rukovodi načelom ‘zagađivač plaća’ i obavezuje, ili će obavezivati uvođenjem ETS II do 2030. godine, elektrane, tvornice, avio kompanije, pomorske kompanije, postrojenja za spaljivanje komunalnog otpada, cestovni saobraćaj i zgrade, na posjedovanje dozvole za svaku emitovanu tonu CO₂. U slučaju da ih nemaju, zagađivači (i.e. industrijske firme, elektrane i avio kompanije) ih moraju kupiti na aukcijama. Cijena ovisi o ponudi i potražnji, a tokom 2023. godine kretala se u rasponu 81-105 eura po toni.

U sistemu trgovanja emisijama CO₂ nadležno tijelo dodjeljuje ili prodaje ograničeni broj dozvola koje dozvoljavaju ispuštanje određene količine zagađujuće materije u određenom vremenskom razdoblju. Dakle, zagađivači moraju posjedovati dozvole u količini koja je jednaka njihovim emisijama, a oni koji žele povećati svoje emisije moraju kupiti dozvole od drugih koji su voljni da ih prodaju. Trgovina emisijama je vrsta fleksibilne regulative o okolišu koja omogućava organizacijama i tržištima da odluče kako najbolje ispuniti ciljeve politike.

EU ETS je kamen temeljac politike Evropske unije za borbu protiv klimatskih promjena i njegov ključni alat za ekonomično smanjenje emisija stakleničkih gasova. To je prvo veliko tržište CO₂ na svijetu i ujedno najveće. U funkciji ETS-a je i mehanizam prekograničnog poravnjanja emisije ugljika (*eng. Carbon Border Adjustment Mechanism, CBAM*), koji će se odnositi i na Bosnu i Hercegovinu, ukoliko ne uvede ETS, a koji će predupređivati eventualno prebacivanje sa kupovine robe proizvedene u EU-u na kupovinu nadomjesne robe proizvedene u BiH i drugim zemljama koje nisu članice EU-a, u kojima se naplaćuje niža (ili nikakva) cijena emisije CO₂ ili u preduzećima iz EU koja su premjestila proizvodne aktivnosti u Bosnu i Hercegovinu i druge zemlje. Prema tome, Bosna i Hercegovina, kao i ostale zemlje regije treba uvesti ETS. Ujedno treba uvesti sistem registracije emitera CO₂ (i ostalih stakleničkih plinova), izvršiti procjene godišnjih emisija tih plinova i konačno početi izdavati dozvole za emisije uz organizovanje tržišta tih dozvola.

Čak i veoma konzervativne procjene ustanovljuju da bi se uvođenjem ETS u Bosni i Hercegovini osiguralo u prvoj fazi (2024-2026. godina), preciznije u 2025. godini 440 miliona KM²⁸, dok bi se u **drugo** fazi provođenja COR (2027-2030. godina) ovim putem prikupilo **1,32 milijardi KM**.

Shema digitalne tranzicije kao finansijski instrument za podršku ostvarenju COR-a

U kontekstu primjene sheme digitalne transformacije kao finansijskog instrumenta za podršku ostvarenju COR-a, glavni cilj je pomoći postupnu digitalnu transformaciju preduzeća kao ključnih pokretača održive produktivnosti, te opština/općina i gradova kao važnih promotera e-javne uprave.

Naime, široka dostupnost naprednih digitalnih tehnologija firmama svih veličina će izazvati val inovacija u stvaranju novih i poboljšanju postojećih proizvoda i usluga, načinu organizovanja proizvodnje i plasiranju proizvoda i usluga. S druge strane, firme koje zaostaju u primjeni naprednih digitalnih tehnologija pretrpiće negativne šokove po njihove poslovne modele i dovesti u pitanje svoj opstanak. Upravo zbog toga uspostavom ovog finansijskog instrumenta treba pružiti podršku firmama u svim etapama njihove digitalne transformacije.

²⁸ Đjuliman, A. i drugi, 2023. Razobličavanje mitova o energetskej tranziciji i obnovljivim izvorima energije. Sarajevo: RESET.

Finansijski okvir za ostvarivanje COR-a u Bosni i Hercegovini

Pored toga, javna uprava na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini koristi digitalne tehnologije za pružanje usluga i svoje potrebe, uključujući objavljivanje i distribuiranje javnih informacija. Nadalje, digitalna tehnologija omogućava građanima da dođu do potrebnih dokumenta bez utroška vremena, energije i drugih resursa, jer ih mogu dobiti elektronskim putem. Također, omogućuje građanima da se informišu o budžetu, planovima razvoja i drugim važnim dokumentima. Digitalne platforme mogu osigurati da i najudaljeniji stanovnici opštine/općine dođu do potrebnih dokumenata i informacija. Ukratko, korištenje digitalnih tehnologija u pružanju usluga, posebno na lokalnom i kantonalnom nivou, pomaže javnoj upravi da smanji administrativni teret, olakša komunikacije s građanima i poboljšava efikasnost na način koji bolje zadovoljava potrebe građana i to na način koji je prijateljski prema okolišu.

Primjena ovog instrumenta podrazumijeva da shema digitalne tranzicije bude objavljena na odgovarajućem *digitalnom portalu* sa upitnikom putem kojeg će firme, odnosno opštine/općine, gradovi i kantoni, biti u mogućnosti ocijeniti stepen svoje digitalne spremnosti i potom, tim osnovom, aplicirati za razne vrste podrške sheme. Sredstva sheme bi se dodjeljivala u zavisnosti od veličine firme i veličine njenog izvoza, odnosno u zavisnosti od veličine digitalizacije i smanjenja troška administracije i papira. Grantovi bi pokrivali određeni dio troškova digitalizacije, primjera radi od 80% za kratkoročnu konsultantsku podršku, pa do 10-20% za nabavku digitalne opreme.²⁹ Isto tako, u sklopu sheme digitalne transformacije bi se razradila posebna grant linija za preduzeća, odnosno općine/opštine koja pružaju digitalizovane usluge ranjivim kategorijama³⁰. Pored toga bi se razvila i posebna linija za digitalno preduzetništvo žena.

Sredstva sheme bi se formirala na temelju doprinosa javnog sektora i sredstava ODA partnera kako bi služila kao katalitički investitor u digitalnu transformaciju. Sredstva potrebna za uspostavu ovog finansijskog instrumenta bi se formirala na nivou entiteta (i imala bi dvije linije djelovanja – jednu za firme, a drugu za opštine/gradove u Republici Srpskoj, odnosno, općine/gradove i kantone u Federaciji Bosne i Hercegovine) i Brčko distrikta.

Ovim pristupom u **prvoj fazi** ostvarivanja COR (2024-2026. godina) formirala bi se pilot shema u veličini od **10 miliona KM godišnje**, u slučaju Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno **5 miliona KM godišnje** u slučaju Republike Srpske. U drugoj fazi (2027-2030. godina) prikupilo bi se 30 miliona KM godišnje u slučaju Federacije Bosne i Hercegovine, te 15 miliona KM godišnje u slučaju Republike Srpske.

S obzirom na to da se radi o novom instrumentu u narednom periodu je potrebno detaljno razraditi način uspostavljanja i operacionalizacije istog, isključivo u skladu sa najboljim međunarodnim praksama i postojećim regulatornim okvirom i datim nadležnostima u ovoj oblasti, te utvrditi tačne finansijske alokacije svakog nivoa vlasti u okviru obje faze, a u cilju najefikasnije upotrebe instrumenta.

Obveznice sa društvenim učinkom

Obveznica sa društvenim učinkom (ili ugovor s društvenim ishodom) je obveznica ili finansijski instrument čiji će se prinos koristiti isključivo za djelomično ili potpuno finansiranje, refinansiranje ili kataliziranje prikupljanja sredstava za postojeće i nove projekte s društveno korisnim učinkom.

Postoji niz ukorijenjenih izazova s kojima se susreće društvo u Bosni i Hercegovini i koji zbog niza razloga ostaju nerješivi kad im se pristupa na konvencionalan način pružanja javnih usluga, te u tom kontekstu treba posmatrati mogućnosti za uspostavu i primjenu ovog finansijskog instrumenta. Naime, obveznice sa društvenim učinkom mogu poslužiti kao dopunsko sredstvo finansiranja kroz pilot projekat društvene intervencije koja će pokazati kako se može povećati efikasnost pružanja određene usluge.

²⁹ Ove sheme je razradio irski *Digital Transition Fund* koji se može vidjeti na sljedećem [linku](#).

³⁰ Primjera radi, USAID je 2022. god. pokrenuo [Digital Invest](#), novi program mješovitih finansija, kojim se mobilizira privatni kapital za digitalne finansije kao i za pružatelje internetskih usluga koji opslužuju isključenu populaciju širom svijeta.

Finansijski okvir za ostvarivanje COR-a u Bosni i Hercegovini

Obveznice sa društvenim učinkom, kao finansijski instrument, podrazumijeva partnerstvo javnog, privatnog i civilnog sektora, s tim da su to ugovori bazirani na učinku koji za svoju realizaciju najčešće koriste privatno finansiranje. Privatni investitor je u tom slučaju zainteresovan ne samo za prinos nego i za društveni učinak, tako da će *de facto* kreditirati pružanje izvjesne usluge, npr. poboljšanje vještina kroz obuke ili istraživačko-razvojne aktivnosti (zbog nedovoljne efikasnosti obrazovnog i/ili istraživačko-razvojnog sektora kao i zbog slabog učinka reformi tih sektora, mada su mogući i drugi primjeri socijalnih učinaka npr. oni koji osiguravaju da je pripadnik ranjive skupine dobio posao itd.³¹). Odnosna usluga će proizvesti određeni društveni učinak u skladu sa zahtjevima naručioca usluge, npr. zavoda za zapošljavanje, ministarstva obrazovanja, ministarstva ili agencije nadležnog za istraživanja i razvoj (tj. onoga ko u konačnici plaća izvršenje odnosne usluge).

Temeljna razlika između tradicionalne usluge, koja se isporučuje po principu novac za uslugu i obveznice (ugovora) s društvenim učinkom se ogleda u tome što je kod obveznice sa društvenim učinkom naglasak na učinku (*eng. outcome*), a ne na inputu ili aktivnosti. Investitoru u obveznicu sa društvenim učinkom će biti plaćeno za ono što je uložio u projekat ukoliko se postigne odgovarajući učinak.

Emisija obveznica sa društvenim učinkom se odvija u nekoliko koraka: (i) emitent obveznica definiše svoj društveni cilj, način na koji će se ostvariti i metode mjerenja njegovog uspjeha; (ii) emitent obveznica objavljuje dokument ("prospekt") koji opisuje cilj emisije, uslove i rizike ulaganja. Prospekt treba biti transparentan i precizan, te uključivati sve informacije koje su relevantne za investitore; (iii) investitori kupuju obveznice po cijeni koju je odredio emitent; i (iv) emitent koristi prikupljeni kapital za ostvarivanje svog društvenog cilja. Ovisno o vrsti projekta, ovo može uključivati kreiranje i izgradnju određene (preduzetničke) infrastrukture, investiranje u društvene programe ili slične aktivnosti.

Emitent ima obavezu da redovno izvještava investitore o napretku i uspjehu projekta, te ispunjavanju društvenih ciljeva definisanih u prospektu.

Kada se projekat završi, provodi se evaluacija ostvarenih društvenih učinaka i ukoliko su oni ostvareni, emitent (vlada, privatna kompanija ili organizacija) isplaćuje investitorima prinos. Ako je projekat uspješan, investitori će dobiti prinos koji nastaje temeljem uštede koju je projekat osigurao javnom sektoru. Ukoliko se, međutim, projekti ne pokažu uspješnim u postizanju društvenih učinaka, investitori neće dobiti povrat uloženog kapitala.

U okviru obveznica sa društvenim učinkom moguće je finansirati i projekte koji podržavaju osnaživanje žena, rodnu ravnopravnost, jačanje pristupa izvorima finansiranja ovoj ciljnoj grupi i slično, pa se u tim slučajevima govori i o rodni obveznicama. Rodne obveznice, zasnovane na korištenju prikupljenih sredstava, znače da emitent unaprijed navodi u koje projekte osnaživanja žena i u kojoj veličini (u cijelosti ili kao dio prikupljenih sredstava) će se koristiti prikupljena sredstva.³²

Iz perspektive uvođenja obveznica sa društvenim učinkom, u **prvoj fazi** ostvarivanja COR (2024-2026. godina) pilotirao bi se ovaj finansijski instrument, prije svega u svrhu formiranja po jednog centra izvrsnosti i to u iznosu od **5 miliona KM** godišnje u slučaju Federacije Bosne i Hercegovine, **2 miliona KM** godišnje u slučaju Republike Srpske i **2 miliona KM** godišnje u slučaju Brčko Distrikta.³³ Za sredstva bi konkurisale privatne firme lanaca vrijednosti koje imaju mogućnost razviti centar izvrsnosti u djelatnosti u kojoj grad-regija ima konkurentnu (komparativnu) prednost. U kontekstu Bosne i Hercegovine i uvođenja rodni obveznica, u prvoj fazi ostvarivanja COR (2024-2026. godina) formirala bi se pilot shema u veličini od **10 miliona KM godišnje**, u slučaju Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno **5 miliona KM godišnje** u slučaju Republike Srpske.

U drugoj fazi ostvarivanja COR (2027-2030. godina) prikupljalo bi se za finansiranje razvoja tehnoloških centara regija/kantona/entiteta **20 miliona KM** godišnje u slučaju Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno **10 miliona KM** u slučaju Republike Srpske. Sredstva bi, između ostalog, služila

³¹ Vidjeti bazu podataka ovih obveznica na <https://golab.bsg.ox.ac.uk/knowledge-bank/indigo/impact-bond-dataset-v2/>.

³² Koncept rodni obveznica je detaljnije predstavljen u poglavlju dokumenta posvećenom dugoročnim finansijskim instrumentima.

³³ Procjena razvojnih finansija BiH, UNDP, April 2023.

Finansijski okvir za ostvarivanje COR-a u Bosni i Hercegovini

i za formiranje posebne linije u okviru sheme digitalne tranzicije sa svrhom promicanja digitalnog preduzetništva žena.

S obzirom na to da se radi o novom komplementarnom finansijskom instrumentu u narednom periodu je potrebno detaljno razraditi način uspostavljanja i operacionalizacije istoga, isključivo u skladu sa najboljim međunarodnim praksama, postojećim regulatornim okvirom i datim nadležnostima u ovoj oblasti, te utvrditi stvarne finansijske alokacije svakog nivoa vlasti u okviru obje faze, u cilju maksimizacije efekata primjene istog.

DUGOROČNI FINANSIJSKI INSTRUMENTI U PODRŠCI OSTVARIVANJU COR-A

Mehanizmi javno-privatnih partnerstava (JPP) u funkciji podrške ostvarenju COR-a

Mehanizmi javno-privatnih partnerstva (JPP) se mogu posmatrati kao jedan od raspoloživih finansijskih instrumenata za ostvarenje Ciljeva održivog razvoja. Ako se uzme u obzir aktuelni tempo ostvarivanja COR, praktički je nemoguće ostvariti COR bez (značajnijeg) angažovanja sredstava privatnog sektora, posebno za zatvaranje infrastrukturnog jaza. U slučaju Bosne i Hercegovine taj infrastrukturni jaz (na COR 9.1 razvoj infrastrukture) za razdoblje 2023-2030. godina iznosi 1,38 milijardi KM.

Pored značaja JPP za zatvaranje pomenutog jaza, JPP su značajna i za postizanje socijalnih vrijednosti, izvan onih koji stvaraju firme kad rade potpuno samostalno. Kada privatni sektor saraduje sa javnim sektorom na stvaranju i razvoju hibridnih aranžmana moguće je zadovoljiti niz društvenih potreba koje ostaju nezadovoljene u bh. društvu npr. priuštivi stanovi, pristup kvalitetnom obrazovanju, snažna zdravstvena zaštita. Također, ovaj pristup mješovitih vrijednosti omogućava integrisanje ekonomskih, socijalnih i okolišnih performansi. Zbog toga vlade i eksperti širom svijeta promovisu JPP kao ključni strateški instrument u ostvarivanju COR.

Ekonomska komisija Ujedinjenih naroda za Evropu (*engl. the United Nations Economic Commission for Europe, UNECE*) je razvila 'JPP za COR pristup'. Za razliku od tradicionalnih JPP, fokusiranih na „vrijednost za novac“, JPP za COR, fokusiran na „vrijednost za ljude“, je znatno izazovniji. Ipak, kod primjene JPP za COR postoje brojna ograničenja i izazovi, jer treba postići ne samo ekonomsku nego i socijalnu vrijednost. Pomjeranje JPP od običnog finansijskog instrumenta do instrumenta koji pruža „vrijednost za ljude“ traži poseban pristup.

U tom smislu JPP za COR je novi inkluzivan pristup koji je tek otpočeo. Dvije su vrste JPP za COR: (i) JPP kod kojeg "država plaća" (primarno ih finansiraju porezni obveznici) i (ii) "koncesije" (primarno ih finansiraju korisnici infrastrukture). JPP za COR imaju pet specifičnih ishoda: (i) pristup i pravičnost, (ii) ekonomska efektivnost i fiskalna održivost, (iii) okolišna održivost i otpornost, (iv) ponovljivost i (v) angažovanost aktera. Njihovo ostvarivanje se mjeri posebnom, specifično dizajniranom metodologijom, kojom se može precizno mjeriti doprinos projekata npr. smanjenju siromaštva, rodnoj ravnopravnosti, osnaživanju ranjivih kategorija, omogućivanju boljih uslova za rani rast i razvoj djece, stvaranju radnih mjesta, upotrebi obnovljive energije, razvoju kružne ekonomije, poboljšanju života ljudi, itd.

Za dalji razvoj JPP u Bosni i Hercegovini od posebne važnosti su (i) harmoniziranost s EU propisima i praksama, (ii) razvijena investiciona politika, (iii) razvijen kapacitet privatnog sektora, (iv) razvijenost tržišta, (v) razvijena pravna sigurnost, te (vi) visoka transparentnost procesa. U kontekstu Bosne i Hercegovine ovaj pristup se može koristiti za ostvarivanje gotovo svih COR, a naročito za sljedeće sektore: transport, energija, zdravstvo, obrazovanje, vodovod i kanalizacija, upravljanje čvrstim otpadom, javna rasvjeta.

U sektoru transporta (ceste, željeznice, aerodromi, urbani transport itd.) izazov za JPP je uglavnom unapređenje procesa planiranja i utvrđivanje prioriteta razvoja radi ustanovljavanja koji su projekti s najvećim učincima i kao takvi najviše doprinose budžetskim uštedama/efektima. Također je važno

Finansijski okvir za ostvarivanje COR-a u Bosni i Hercegovini

ustanoviti koji aspekti transportnog sistema se mogu unaprijediti, učiniti sigurnijim, otpornijim i koji vode jačanju ekonomskih mreža. Važno je ocijeniti socijalne i ekološke učinke projekta kako bi se ublažili ili čak izbjegli negativni eksterni efekti cesta na okoliš i društvo, i istovremeno odredili koje od tih cesta najbolje odgovaraju na dugoročne transportne potrebe regije i zemlje, i koji model će najbolje služiti građanima kroz prihvatljive JPP, posmatrano, između ostaloga, kroz plaćanje cestarina, održivost budžeta ili za njihovu kombinaciju.

Imajući u vidu relativnu nerazvijenost privatnog sektora u Bosni i Hercegovini (npr. ima svega 278 velikih preduzeća, uključujući i javna), moguće je uključivati privatna preduzeća u projekte kroz konzorcije preduzeća.

Transparentnost, koja je jedan od temeljnih načela JPP, limitirana je kompleksnim procesima i raznim propisima, pa je privatnim partnerima otežan pristup informacijama o JPP projektima. Stoga je nužno informacije o JPP objedinjavati i plasirati na određenim javnim web platformama koje bi imale, između ostalog, referalnu (upućujuću) funkciju.³⁴

Isto tako, nužno je usaglasiti procedure dodjele JPP ugovora kako bi se uskladila praksa i povećala pravna sigurnost za privatnog/javnog partnera. To je važno kako sa stanovišta sužavanja polja diskrecionih interpretacija propisa, pa time i korupcije, tako i sa stanovišta pravne zaštite privatnog/javnog partnera (nadležne komisije ili suda ili kombinovano).

Priprema projekata JPP traži znatnu stručnu i multidisciplinarnu osposobljenost. Dok se to ne postigne bilo bi vrlo korisno razvijati JPP na lokalnom nivou (preferencijalno u socijalnoj i zdravstvenoj sferi). Također bi bilo korisno razmotriti ideju formiranja centara izvrsnosti u JPP kao centara znanja koji bi prikupljali, razvijali i distribuisali dobre JPP prakse. Pri tome bi se posebna pažnja poklonila sagledavanju ocjenjivanja i načinima ublažavanja rizika.

Tri su razloga za razvoj javno-privatnog partnerstva i njegovo uključenje u ostvarivanje ciljeva održivog razvoja, posebno onih prioritarnih:

- (i) *komplementarnost prednosti* (partnerstvo se uspostavlja na komplementarnim prednostima javnog i privatnog sektora koji zajednički djeluju na realizaciji ciljeva održivog razvoja, koji se inače ne bi realizirali ili ne bi postigli tako dobre rezultate kad bi ih realizirao samo jedan sektor, pri čemu posebno treba imati u vidu istraživanja i razvoj ali i infrastrukturu i energiju i digitalizaciju);
- (ii) *javna i privatna korist* (nedovoljna veličina koristi za ostvarivanje cilja održivog razvoja od samo jedne strane sprečava njegovu realizaciju, no ako ga zajedno poduzimaju javni i privatni sektor dobivaju više no kad bi ga sami poduzeli);
- (iii) *ekonomski razvoj* (podrška iskorištavanju prilike unaprjeđenja ekonomskog razvoja uz istodobnu profitabilnost privatnog sektora, rast zaposlenosti i ekonomske aktivnosti regija/kantona).

Da bi se jasnije sagledali razlozi za uključivanje JPP u ostvarivanje COR, predlaže se da se u prvoj fazi ostvarivanja COR (2024-2026. godini) provede jedan pilot projekat usmjeren na temeljenje istraživačko-razvojnog centra (IRC) u djelatnosti u kojoj odabrana regija/kanton ima konkurentnu prednost kao i firmu-lidera razvoja u toj oblasti. IRC bi se formirao tako što bi javna agencija i privatni partner uložili sredstava kao sponzori (dioničari) projekta i bili upravljači IRC-a. Konkretni modaliteti provedbe kao i odabir pilot projekata bi bili definisani na osnovu provedene studije izvodljivosti o komparativnim prednostima regije/kantona i njihovim najkonkurentnijim lancima vrijednosti te provedene analize troškovi-rezultati utemeljenja IRC (što bi trebalo postati ozakonjena praksa u ocjeni i odabiru projekata javnih investicija uopće).

Imajući u vidu da se radi o novom komplementarnom finansijskom instrumentu, u narednom periodu je potrebno detaljno razraditi način njegovog uspostavljanja i operacionalizacije, isključivo u skladu sa najboljim međunarodnim praksama, postojećim regulatornim okvirom i datim nadležnostima u ovoj oblasti, te utvrditi stvarne finansijske alokacije svakog nivoa vlasti u okviru obje faze, u cilju maksimizacije efekata primjene istog.

³⁴ O nedostacima JPP u BiH vidjeti u: IMF, 2023. Budućnost javno-privatnih partnerstava na Zapadnom Balkanu. Washington, D.C.: IMF.

Energetske zajednice kao mehanizam podrške COR-a

Osnova za primjenu ovog finansijskog instrumenta je globalni pomak od centralizovane proizvodnje ka decentraliziranoj proizvodnji i distribuciji te proizvodnje. Decentralizovani energetske sistemi postaju sve važniji, jer pomažu ubrzano prihvaćanje i integraciju obnovljivih izvora energije u energetske miks. Stoga je EU svojom Strategijom solarne energije postavila za cilj da do 2025. godine bude osnovana barem jedna energetska zajednica utemeljena na obnovljivoj energiji u svakoj jedinici lokalne samouprave u EU sa populacijom većom od 10.000 stanovnika.

Primjenom ovog pristupa dio slobodnih novčanih sredstava građana i malih i srednjih preduzeća se usmjerava na formiranje energetskih zajednica i to u njihova dva vida: (i) na formiranje energetskih zajednica građana (EZG) i (ii) formiranje zajednica obnovljivih izvora energije (ZOIE) u koja se mogu uključiti i mala i srednja preduzeća.³⁵

EZG je pravno lice utemeljeno na dobrovoljnom i otvorenom sudjelovanju i pod kontrolom tih članova koji su fizičke osobe, lokalna tijela, uključujući jedinice lokalne samouprave ili mala preduzeća, a čija je primarna svrha pružanje ekološke, ekonomske ili socijalne koristi svojim članovima ili lokalnim područjima na kojima djeluje, a ne stvaranje finansijske dobiti³⁶ i koji mogu sudjelovati u gotovo svim aktivnostima vezanim uz proizvodnju i korištenje električne energije.

Za razliku od EZG, ZOIE može uključivati proizvodnju i korištenje svih vidova energije (električne i toplinske) i imaju šire djelovanje na tržištu električne energije od EZG i mogu uključivati veća preduzeća. Sa druge strane, međutim, EZG može biti operator distributivnog sistema u okviru opšteg režima ili kao operator zatvorenog distributivnog sistema dok se za ZOIE ne predviđa obavljanje takve djelatnosti.

I u aktuelnim okolnostima u Bosni i Hercegovini preduzeća uveliko ulažu u razvoj vlastitih izvora energije, pa će tim prije - kada budu u mogućnosti formirati svoju zajednicu obnovljivih izvora energije, ulagati još više. Formiranje energetskih zajednica građana će biti pokrenuto u kasnijoj fazi razvoja zajednica kada se uspostavi tržišna cijena električne energije za domaćinstva. To će podstaći građane na formiranje energetske zajednice građana, povećanje energetske efikasnosti i sl.

U prvoj fazi ostvarivanja COR (2024-2026. godine), tj. dok se ne donesu odgovarajući zakonski i podzakonski akti na svakom nivou vlasti, provedu bi se pilot projekti uspostave energetskih zajednica firmi (zajednica obnovljivih izvora energije) u veličini **100.000 KM** što bi bilo osigurano kroz ODA program.

Mezzanine finansije s dvostrukom polugom

Mezzanine finansije s dvostrukom polugom (*eng. double leverage*) je finansijski instrument primjenjiv kod sva tri prioritetna sektora, posebno za slučaj vrlo rizičnih aktivnosti (npr. preduzeća koja otpočinju aktivnost). Instrument se najčešće dizajnira kao javno-privatna mezzanine shema namijenjena finansiranju preduzeća kojima nedostaju finansijska sredstva.

Shema se može praktikovati i tako što će biti pridodana javnoj (razvojnoj) banci ili komercijalnoj banci kao poseban segment djelovanja. Sredstva sheme se dodjeljuju korisnicima u vidu kredita ili dioničkog kapitala.

Primjera radi, moguće je osnovati javno-privatnu mezzanine shemu otvorenu malim i srednjim firmama sa nedovoljnim pristupom kapitalu. Shema svoja sredstva prikuplja tako što javni sektor osigurava, recimo, trećinu sredstava, a privatni sektor (npr. privatna banka) preostale dvije trećine.

³⁵ Europska unija (EU) ima dva oblika energetskih zajednica: *zajednice obnovljivih izvora energije* (ZOIE, eng. REC - Renewable Energy Community) i *energetske zajednice građana* (EZG, eng. CEC - Citizen Energy Community).

³⁶ Grčka i Portugal su izuzeci unutar EU jer dozvoljavaju zajednicama da budu profitno orijentisane.

Finansijski okvir za ostvarivanje COR-a u Bosni i Hercegovini

Trećina koju osigurava javni sektor služila bi osiguranju prvog gubitka odnosnoj banci u okviru posmatrane mezzanine sheme. Nadalje, preduzeće kojega podržava shema bi osnovalo projektno preduzeće, preduzeće posebne namjene (*eng. special purpose vehicle*). Shema bi to projektno preduzeće podržala izdavanjem odgovarajućeg finansijskog instrumenta (npr. obveznice) kako bi ono lakše privuklo privatne investitore tj. osiguralo dobivanje kredita i/ili dioničkog kapitala za projekat.

Projektno preduzeće³⁷ bi se moglo finansirati, primjera radi, na sljedeći način: sponzor projekta 10% (vlastita sredstva uložena kao dionički kapital), dodatna sredstva dobijena iz mezzanine sheme 10% u vidu obveznice i 80% kredit (od banke koja je osnivač mezzanine fonda).

Interes za osnivanje ove sheme je razvoj ciljanih područja od značaja za razvoj ekonomije kao cjeline (npr. podrška dekarbonizaciji ekonomije) ili njenih dijelova koji predstavljaju usko grlo razvoja, a privatni sektor nema komercijalnog interesa da finansira njegovo uklanjanje.

U prvoj fazi ostvarivanja COR (2024-2026. godine) proveo bi se pilot projekat uvođenja mezzanine sheme finansija s dvostrukom polugom. Shema bi podržavala preduzeća koja ulažu u visoku rizičnu aktivnost. Svaki nivo vlasti koji se opredijeli za ovaj instrument bi konkretne finansijske parametre i organizacione modalitete za ovaj instrument definisao na osnovu rezultata prethodno provedene studije izvodljivosti.

Imajući u vidu da se radi o novom komplementarnom finansijskom instrumentu, u narednom periodu je potrebno detaljno razraditi način njegovog uspostavljanja i operacionalizacije, isključivo u skladu sa najboljim međunarodnim praksama, postojećim regulatornim okvirom i datim nadležnostima u ovoj oblasti, te utvrditi stvarne finansijske alokacije svakog nivoa vlasti u okviru obje faze, u cilju maksimizacije efekata primjene istog.

Skupno finansiranje (*eng. crowdfunding*)

Skupno ili grupno finansiranje postaje sve prisutniji oblik alternativnog finansiranja, prije svega za novoosnovana preduzeća (start-ups), te mala i srednja preduzeća (MSP-ovi), koji se temelji na malim ulaganjima. Pružalac usluga skupnog finansiranja, ne preuzimajući vlastiti rizik, upravlja digitalnom platformom otvorenom za javnost s ciljem povezivanja ili olakšavanja povezivanja potencijalnih ulagača ili zajmodavaca s preduzećima koja traže finansiranje. Takvo finansiranje će biti u vidu zajmova, sticanja prenosivih vrijednosnih papira ili drugih instrumenata dopuštenih za potrebe skupnog finansiranja.

Skupno finansiranje se može temeljiti na pozajmljivanju i/ili na investiranju. Pružanje usluga skupnog finansiranja uključuje tri subjekta: vlasnika projekta koji predlaže projekat za finansiranje, investitora koji finansira predloženi projekat i organizaciju koja služi kao posrednik, u obliku pružaoca usluga skupnog finansiranja koji povezuje vlasnike projekata i ulagače putem određene internet platforme. Imajući u vidu nedovoljno razvijeno tržište kapitala u Bosni i Hercegovini, interesantno je skupno finansiranje utemeljeno na vlasničkim udjelima. Preko internet platformi za skupno finansiranje moguće je finansirati startup-e. Na platformama se vode pregovori te, ako se ugovor zaključi, svi investitori dobijaju istu vrstu dionica i po istoj cijeni kao i glavni investitor koji je vodio pregovore u ime grupe investitora.

Kada je u pitanju skupno finansiranje, veoma je važna regulacija kako bi se spriječilo pranje novca i prevare. S tim u vezi potrebno je regulisati skupna finansiranja utemeljena na kreditiranju i investiranju

³⁷ Obično sponzor (developer), tj. preduzeće koje osniva preduzeće posebne namjene, osigurava 15-20% vrijednosti projekta u vidu dioničkog kapitala dok ostatak od 75-80% sredstava iznalazi na tržištu, najčešće putem kredita kod banake i rjeđe emisijom obveznica na tržištu kapitala. Projektni objekt (npr. vjetroelektrana) služi kao osiguranje kredita dok se kredit ne otplati u cijelosti.

Finansijski okvir za ostvarivanje COR-a u Bosni i Hercegovini

dok će se na donatorska i grant sredstva odnositi standardna pravna regulativa komercijalnih transakcija.

U **prvoj fazi** ostvarivanja COR (2024-2026.) proveli bi se pilot projekti uvođenja platformi za skupno finansiranje. Svaki nivo vlasti koji se opredijeli za ovaj instrument bi konkretne finansijske parametre i organizacione modalitete za ovaj instrument definisao na osnovu rezultata prethodno provedene studije izvodljivosti. S obzirom na to da se radi o inovativnom finansijskom instrumentu u narednom periodu je potrebno detaljno razraditi način uspostavljanja i operacionalizacije istog, isključivo u skladu sa najboljim međunarodnim praksama i postojećim regulatornim okvirom kao i datim nadležnostima svakog nivoa vlasti.

Rodne obveznice

Rodne obveznice su relativno novi instrument u okviru održivih finansija i zbog toga još uvijek nema njihove službene ili univerzalno prihvaćene definicije. Mogu se načelno definisati kao obveznice koje podržavaju osnaživanje žena i jednakost polova.

Pripadaju grupi obveznica kod kojih se unaprijed određuje način korištenja sredstava namijenjenih za podršku provedbi rodno osjetljivih politika koja se namjeravaju prikupiti emisijom obveznica, mada se rodna pitanja mogu uključiti i u obveznice koje se temelje na ostvarenim rezultatima.³⁸

Globalno posmatrano, rodne obveznice se sve više prepoznaju i uvažavaju kao efikasan instrument za privlačenje kapitala i doprinošenja rodnoj ravnopravnosti. Rodne obveznice specifično finansiraju projekte koji podržavaju osnaživanje žena, jednakost polova i jačanje pristupa finansijama ciljnoj grupi.

Iz perspektive rodne ravnopravnosti, žene su u Bosni i Hercegovini posebno ranjiva kategorija. Njihovo osnaživanje i proširenje njihovog pristupa finansijama i ekonomskoj uključenosti doprinijeće ekonomskom rastu, posebno u ovom postpandemijskom, još uvijek ranjivom okruženju.

Kada je u pitanju primjena ovog finansijskog instrumenta, emitent rodnih obveznica može biti preduzeće ili institucija javnog sektora u Bosni i Hercegovini ako ispunjava dva osnovna uslova za izdavanje rodnih obveznica: (i) izdavanje bazirano na široko prihvaćenim standardima kao što su Principi socijalnih obveznica (*engl. Social Bonds Principles (SBP)*) ili Principi obveznica povezanih s održivošću (*engl. Sustainability-Linked Bonds Principles, (SLBP)*) i (ii) to potvrdi neovisno i ovlašteno tijelo. Kupci obveznica su investitori (pravna i fizička lica) sa posebnim fokusom na one društveno-odgovorne investitore koji podržavaju rodno osjetljive projekte.

U **prvoj fazi** ostvarivanja COR (2024-2026. godina) pilotirala bi se shema izdavanje rodnih obveznica za podršku provođenju unaprijed definisanih rodno osjetljivih politika koje imaju za cilj osnaživanje žena, jednakost polova i jačanje pristupa finansijama ovoj ciljnoj grupi. Rodne obveznice bi se emitovale korištenjem pristupa unaprijed definisane namjene prikupljenih sredstava. Sredstva prikupljena izdavanjem obveznica bi služila za formiranje posebne linije u okviru sheme digitalne tranzicije sa svrhom promovisanja digitalnog preduzetništva žena, te po potrebi i za ostale svrhe koje pomažu bolji pristup finansiranju i time doprinose boljem ostvarivanju COR 5 (rodna ravnopravnost).

Imajući u vidu da se radi o inovativnom finansijskom instrumentu, u narednom periodu će se detaljno razraditi modalitet za njegovu operacionalizaciju, isključivo u skladu sa najboljim međunarodnim praksama i postojećim regulatornim okvirom, kao i datim nadležnostima svakog nivoa vlasti.

³⁸ Dva su pristupa izdavanju rodnih obveznica: (i) pristup namjene prikupljenih sredstava i (ii) pristup ostvarenih (unaprijed dogovorenih) rezultata. Rodne obveznice utemeljene na pristupu korištenju prikupljenih sredstava znače da emitent unaprijed navodi u koje projekte osnaživanja žena i u kojoj veličini (u cijelosti ili kao dio prikupljenih sredstava) će se koristiti prikupljena sredstva. Razlika između ova dva pristupa je u tome što prvi predstavlja instrument koji fokus stavlja na aktivnosti dok drugi nagraduje ostvarivanje ciljeva.

INSTITUCIONALNI MEHANIZMI UPRAVLJANJA, KOORDINACIJE I PRAĆENJA PROVEDBE FINANSIJSKOG OKVIRA ZA OSTVARIVANJE CILJEVA ODRŽIVOG RAZVOJA U BIH

STRATEŠKO BUDŽETIRANJE I ULAGANJE U SMANJENJE RIZIKA RADI POSTIZANJA COR-A

Strateško budžetiranje za Ciljeve održivog razvoja³⁹ bi trebalo biti integrisano u strategije upravljanja javnim finansijama, s početnim fokusom na usklađivanje sa potrebama za finansiranjem COR-a, uvođenje prilagođenog modaliteta za praćenje budžetskih rashoda za COR, te integraciju COR prioriteta i finansijskih instrumenata u strateško planiranje i planiranje javnih investicija i nabavke, kao i na praćenje rezultata finansiranja u ostvarivanju COR-a. Istovremeno, i procesi srednjoročnog i godišnjeg planiranja budžeta, kao i izvještavanja, bi trebali imati ugrađen modul koji bi osigurao uključenost Ciljeva održivog razvoja.⁴⁰

Prvi prioritet bi trebao biti integracija prioriteta iz Okvira za realizaciju COR-a, posebno u proces programiranja PER-a, kao i u proces planiranja JPP-a. Daljnji prioritet bi trebalo biti fokusiranje na budžetiranje COR, putem osiguranja mehanizama za produblivanje vertikalne integracije Okvira za realizaciju Ciljeva održivog razvoja i resursa nad kojima vlasti na svim nivoima u BiH imaju najdirektniju kontrolu (budžeti i planovi javnih investicija) i to kroz sistem strateškog planiranja. To je ključno zbog važnosti i obima javnih finansija, te njihovog potencijalnog uticaja na finansijsku polugu i katalitičke učinke.

Također je potrebno pilotirati metodologiju izračuna troškova mjera za realizaciju COR-a, korištenjem pristupa od dna prema vrhu (*eng. bottom-up*), zasnovanog na predloženim prioritetnim sektorima i planom lokalizacije COR-a na svim nivoima. Ovo se odnosi na razvoj alata za izračun troškova za provođenje COR prioritetnih intervencija kao podrška procesu, a idealno bi bilo da budu povezani sa smjernicama za izračun troškova realizacije PER-a. Na kraju, Ciljevi održivog razvoja će biti predstavljeni u svakom budžetu za građane, kako bi se osigurala informisanost šire javnosti u pogledu njihove lokalizacije.

ARANŽMANI UPRAVLJANJA I KOORDINACIJE

U pogledu aranžmana upravljanja i koordinacije fokus treba usmjeriti na promjenu načina razmišljanja i na postizanje konkretnih i mjerljivih rezultata da bi se ostvarili COR. U tom smislu, primarni cilj je da Okvir za COR u Bosni i Hercegovini i Okvir za finansiranje ostvarivanja COR-a budu sistemski podržani, da uđu u praksu i svakodnevno djelovanje na svim nivoima vlasti u zemlji.

Vijeće za praćenje Okvira za realizaciju COR-a u Bosni i Hercegovini, koga čine predstavnici svih nivoa vlasti, koordinira, prati i izvještava u pogledu sveukupnog ostvarenja COR-a u Bosni i Hercegovini. Međutim, s obzirom na to da se ostvarivanje COR-a ne odnosi samo na finansiranje nego i na promjenu načina razmišljanja i odnosu prema održivom razvoju u BiH kao cjelodruštvenom pristupu, koordinacija politika, jačanje društvenog dijaloga i javno-privatna saradnja su ključni za efikasnu koordinaciju svih aktivnosti koje se odnose na ostvarenje Ciljeva održivog razvoja u BiH.

³⁹ Strateško budžetiranje pomaže vlastima (i drugima) rasporediti svoje resurse u skladu sa svojim ciljevima, primjerice ostvarivanje COR. Postavljanjem prioriteta (uključujući prioritetne COR) pomaže da se najprije zadovolje najkritičnije potrebe. Vidjeti dodatno: [Budgeting for the Sustainable Development Goals](#).

Finansijski okvir za ostvarivanje COR-a u Bosni i Hercegovini

U tom kontekstu, daju se sljedeći prijedlozi aktivnosti za mehanizme, mjere i promjenu načina razmišljanja:

- Ojačati i formalizirati glavne mehanizme upravljanja i koordinacije COR-a kroz jačanje koordinacije Vijeća za COR s predstavnicima nadležnih tijela za planiranje razvoja, ministarstva finansija i relevantnih resornih ministarstva na svim nivoima vlasti, uključujući i stalne radne grupe/odbore i institucije vlasti koje su važne za provedbu Finansijskog okvira za ostvarivanje COR-a u BiH.
- Definirati nosioce i organizovati godišnje sastanke sa ciljem predstavljanja rezultata provedbe finansijskog okvira za ostvarivanje COR-a u BiH široj zajednici relevantnih aktera (npr. privatni sektor, finansijske institucije, i sl.).
- Definirati nosioce i uspostaviti kvartalne koordinacijske sastanke sa imenovanim koordinatorima za PER i predstavnicima nadležnih tijela za planiranje razvoja, ministarstva finansija i resornih ministarstva na svim nivoima vlasti.
- Unaprijediti i ojačati mehanizme javno-privatne saradnje na svim nivoima vlasti.

AKTIVNOSTI PRAĆENJA I UPRAVLJANJA RIZIKOM

Kako je već pomenuto, Vijeće za provedbu COR-a u Bosni i Hercegovini zaduženo je za sveukupno praćenje i izvještavanje o provedbi Okvira za realizaciju COR-a, koordinaciju pripreme godišnjih izvještaja i dobrovoljnih izvještaja koji se dostavljaju Ujedinjenim nacijama.

U pogledu izvještavanja o provedbi Okvira za realizaciju COR-a u BiH, ono treba biti temeljno na: (i) uspostavi i ažuriranju elektronske platforme za praćenje implementacije Finansijskog okvira za COR (na webu), (ii) godišnjem izvještaju o provedbi Okvira za realizaciju COR-a u BiH, (iii) dobrovoljnom izvještaju za UN (2023. i 2027.) i (iv) pokazatelja COR-a.

U provođenju takve reformske agende neizbježno postoje znatni rizici, kako u smislu finansijskih rizika i mjera zaštite investicija, tako i u smislu neuspjeha u ispunjavanju COR-a. S obzirom na ravnotežu između tržišnog natjecanja i otpornosti tržišta, nakon usvajanja Okvira za finansiranje COR-a u BiH, izradiće se matrica upravljanja rizika, kao podrška institucijama u BiH na svim nivoima vlasti u implementaciji Okvira.

Godišnjim izvještajem o provedbi Okvira za realizaciju COR-a u Bosni i Hercegovini će se predstaviti napredak prema utvrđenim razvojnim pravicima, akceleratorima i pokretačima koji doprinose postizanju definisanih potciljeva održivog razvoja. Ažurirani dobrovoljni izvještaj zemlje (*eng. Voluntary National Review (VNR)*) pružit će osnovu za izvještavanje o napretku i izazovima koji se mogu sagledati kroz srednjoročnu evaluaciju Finansijskog okvira za COR.

DALJNJE PROCJENE I DIJAGNOSTIKA

Postojeće Vijeće za praćenje Okvira za realizaciju COR-a (ili neki drugi mehanizam upravljanja i koordinacije implementacije COR-a koji kasnije može biti uspostavljen) radiće na međunarodnoj saradnji s partnerima na utvrđivanju dodatnih istraživanja potrebnih za promoviranje i postizanje COR-a npr. na pozicioniranju za Zeleni plan EU, razvoj *blockchaina*, produbljivanje tržišta kapitala ili rodnu ravnopravnost i socijalnu isključenost u skladu sa potrebama.

PARTNERSTVA ZA COR-A I KOMUNICIRANJE FINANSIJSKOG OKVIRA COR-A

Kada se radi o partnerstvu za realizaciju Ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini treba istaći da, obzirom na trenutnu nedovoljnu uključenost, postoji značajan prostor za uključivanje domaćih i međunarodnih institucija u zemlji usmjereno na pružanje podrške za realizaciju COR-a. U vezi s tim potrebno je razviti institucionalni sistem koji će podržavati COR, kako bi se omogućilo stvaranje snažnijeg partnerstva na provedbi zajedničke vizije.

To svakako podrazumijeva aktivnosti uspostavljanja bliske saradnje sa Delegacijom EU u Bosni i Hercegovini i zemljama članicama Evropske unije, kako bi se prioriteta iz Okvira za realizaciju COR-a integrisali sa PER-om kroz, utvrđivanje zajedničkih prioriteta koji proizilaze iz Agende 2030 i procesa evropskih integracija. Ovo bi, također, podrazumijevalo uspostavu zajedničkih radnih timova EU, UN-a i ostalih relevantnih međunarodnih organizacija i predstavnika svih nivoa vlasti, uz maksimalno korišćenje usvojenog sistema koordinacije procesa evropskih integracija u Bosni i Hercegovini.

MATRICA PROVEDBENIH AKTIVNOSTI FINANSIJSKOG OKVIRA ZA COR-A U BOSNI I HERCEGOVINI

U tabeli u nastavku teksta predstavljeni su elementi provedbene matrice Finansijskog okvira za ostvarivanje COR-a, sa predloženim ključnim politikama i strategijama, mjerama za unapređenje i ključnim aktivnostima koje je potrebno preduzeti, nosiocima odgovornosti za njihovu realizaciju i očekivanim periodom provedbe.

Ovdje je još jednom važno naglasiti značaj napretka u provođenju aktivnosti iz Finansijskog okvira već u početnoj fazi za dostizanje Ciljeva održivog razvoja. Naime, što se postigne veći napredak u prvim godinama provedbe Agende 2030, koji pokriva razdoblje od osam godina (2023-2030), to će biti veća dinamika ubrzanja i veći uticaj na rezultate.

BOSNA I HERCEGOVINA: PROVEDBENA MATRICA FINANSIJSKOG OKVIRA ZA OSTVARIVANJE COR-A U BiH					
#	Strategija / politika	Mjera za unapređenje	Logika i ključne aktivnosti za provođenje mjere	Nadležnosti	Period provedbe mjere
				Nosioci mjere	
Osnovne poticajne politike, propisi i standardi					
1	Unaprijediti okruženje izrade politika	Unaprijediti izradu politika u skladu sa ustavnim nadležnostima i specifičnostima svakog nivoa vlasti	Slijedeći pristup pametne specijalizacije EU, potrebno je riješiti glavne strukturne ekonomske izazove i ukloniti ključna uska grla u ekonomskom razvoju. Prateći pristup finansijskog posredovanja na tržištima u EU i sa ciljem povećanja štednje, investicija i nivoa BDP-a, potrebno je dodatno nastaviti reformske procese u okviru finansijskog sektora (donijeti zakone o kreditnim unijama i investicionim kompanijama, itd.; uvesti digitalno bankarstvo itd.; omogućiti raznim kompanijama da se bave poslovima međunarodnih plaćanja itd.). BiH je osjetljiva na ekološke šokove, uključujući suše, poplave i zemljotrese. Unaprijediti pravni okvir, ojačati administrativni kapacitet i sisteme praćenja, te poboljšati međuinstitucionalnu koordinaciju, u skladu sa Zelenim planom za Zapadni Balkan i ciljem klimatske neutralnosti, koji se treba postići do 2050. godine. Aktivnosti za provedbu mjere: - Identifikovati stepen usklađenosti domaćih i međunarodno uvažениh politika (s naglaskom na inventuru mehanizama evaluacije politika i projekata, te na usklađenost s <i>acquisem EU</i> u oblasti zaštite okoliša, standard rada i upravljanja) - Ustanoviti ključne jazove ekonomije (resursni, štedni i fiskalni) i dodatno nastaviti reformske procese u okviru finansijskog sektora (poput mjera kao što su npr: povećati cenzus za banke, uvesti nebankarske kreditno-depozitne institucije i investicijske kompanije i ojačati konkurenciju u platnom prometu s inostranstvom)	Entitetska/kantonalna ministarstva privrede Entitetska/kantonalna ministarstva rada Entitetska/kantonalna ministarstva finansija Entitetska/kantonalna ministarstva iz oblasti zaštite okoliša Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa	Od 2024. do 2030.
2	Ozelenjivanje bankarskog i finansijskog sistema BiH	Mreža Banke za međunarodna poravnanja (BIS) za ozelenjivanje finansijskog sistema (<i>engl. Network for Greening the Financial System (NGFS)</i>)	Ubrzati povećanje zelenih finansija u BiH i izraditi preporuke za jačanje uloge banaka u klimatskim promjenama. Aktivnosti za provedbu mjere: - Ojačati razumijevanje rizika povezanih s prirodom, promovisati svijest o tome, koordinisano upravljati njima po ministarstvima i usklađeno sa regulatorima, te integrisati kriterije vezane za očuvanje prirode u strategije i politike - Razviti i primjenjivati mjerenje rizika povezanih sa očuvanjem prirode i uključiti ocjene tih rizika u regulativu finansijskih institucija, te u pravljenje analiza i donošenje odluka - Povećati kapacitet finansijskih institucija kako bi djelovale katalizatorski u tranziciji prema niskokarbonskoj ekonomiji (ovo uključuje povećanje ponude zelenih finansijskih rješenja koja mogu pomoći klijentima u tranziciji prema „zelenijim“ praksama i boljem hvatanju u koštac sa klimatski povezanim događajima)	Agencije za bankarstvo i entitetska ministarstva finansija	(*) ⁴¹ Od 2024. do 2026

⁴¹ (*) zvjezdicom su naglašene prioritetne mjere za period 2024. – 2026. godine.

Finansijski okvir za ostvarivanje COR-a u Bosni i Hercegovini

BOSNA I HERCEGOVINA: PROVEDBENA MATRICA FINANSIJSKOG OKVIRA ZA OSTVARIVANJE COR-A U BiH					
#	Strategija / politika	Mjera za unapređenje	Logika i ključne aktivnosti za provođenje mjere	Nadležnosti	Period provedbe mjere
				Nosioci mjere	
		Uspostaviti radne grupe za inovativno i održivo finansiranje	Potrebno uspostaviti radne grupe za održivo finansiranje koja će voditi razvoj taksonomija održivog i zelenog finansiranja u direktnoj saradnji s privatnim sektorom kroz zajedničke odbore. Aktivnosti za provedbu mjere: - Razviti radne grupe i metodološki okvir za zelene finansije (predstavnici agencija za bankarstvo, komisija za vrijednosne papire, ministarstava finansija i sl.) koja će, između ostalog, sagledati rizike povezane s prirodom kod sektora koji vrše najveći pritisak na nju. - Uvesti standard COR učinka za banke, preduzeća itd. da im pomognu uvesti COR u sisteme upravljanja i procese donošenja odluka - Mapirati COR investitore i načine mobiliziranja kapitala iz javnih i privatnih izvora za projekte i programe koji doprinose očuvanju prirode, uspostavi okolišnog kapitala i njegovoj održivoj upotrebi	Agencije za bankarstvo i entitetska ministarstva finansija	(*) Od 2024. do 2026.
		Postepeno transponovanje uredbe EU o zelenoj taksonomiji	Kako bi ispunila klimatske i energetske ciljeve EU do 2030. i postigla ciljeve Evropskog zelenog plana, od vitalne je važnosti da BiH usmjeri ulaganja u održive projekte i aktivnosti. Da bi se to dogodilo, usvajanje ili prilagodba <u>Zelene taksonomije je ključno ako se Zeleni dogovor EU</u> želi provesti. Aktivnosti za provedbu mjere: - Vlade entiteta i BD trebaju osigurati da se vrši ocjena, objelodanjivanje i ublažavanje klimatskih rizika i donijeti propis o objavljivanju podataka, prema kojem će akteri na finansijskom tržištu izvještavati o tome koliko je njihov proizvod usklađen s EU taksonomijom. Pri čemu će svaka finansijske organizacija biti obvezna u svom godišnjem izvještaju objaviti svaki promet kao i sve operativne i kapitalne rashode povezane s taksonomskim aktivnostima - Pratiti EU direktivu o korporativnom izvješćivanju o održivosti (očekuje se da će biti usvojena 2023. god) - Pratiti EU uredbu o objavama povezanim s održivosti u sektoru finansijskih usluga (SFDR) (koja je na snazi od 10.3.2021. god)	Nadležna entitetska ministarstva	(*) Od 2024. do 2026.
		Uvođenje novih pristupa i praksi koji će omogućiti bolje korištenje postojećih i uvođenje novih instrumenata	Potrebni su opšti pregled i <u>jačanje finansijskih propisa</u> u svjetlu dolaska nove ere finansiranja održivog razvoja (poput mjera kao što su npr. usvajanje novih ili jačanje postojećih propisa za nebankarske institucije, uzajamne garantne fondove, štedionice, štedno-kreditne zadruge, finansijski holding i investicijska društva i kreditno-garantne fondove). Aktivnosti za provedbu mjere: - Osigurati da finansijske organizacije identifikuju i unaprijeduju prilike vezane za svoje proizvode i sisteme, podešavaju djelovanje u skladu sa međunarodnim standardima i	Nadležna entitetska ministarstva	Od 2024. do 2030.

Finansijski okvir za ostvarivanje COR-a u Bosni i Hercegovini

BOSNA I HERCEGOVINA: PROVEDBENA MATRICA FINANSIJSKOG OKVIRA ZA OSTVARIVANJE COR-A U BiH					
#	Strategija / politika	Mjera za unapređenje	Logika i ključne aktivnosti za provođenje mjere	Nadležnosti	Period provedbe mjere
				Nosioci mjere	
			istražuju opcije korporativnog upravljanja u pravcu COR-a, te unaprijeđuju interoperabilne digitalne identifikacijske dokumente i sisteme podataka. - Preduzeti mjere kako bi se osiguralo da se relevantni okolišni, socijalni i upravljački rizici sistemski uključuju u kreditne rejtinge i izgleda povezane s rejtingom na transparentan način, uzimajući u obzir daljnju procjenu Evropskog nadzornog tijela za vrijednosne papire i tržište kapitala (ESMA) (2023.) - Posebno podsticati uvođenje inovativnih finansijskih instrumenta i programa za privlačenje investicija dijaspore (obveznice za dijasporu strateških investicijskih fondova i tsl.)		
		Usvojiti standarde zelenih i klimatskih obveznica EU	Uspostava zelenih tržišta zahtijeva usvajanje standarda <u>evropskih zelenih</u> (European Green Bond) i klimatskih obveznica. Usvajanje je potrebno kako bi se maksimizirale koristi od Zelenog plana i bolje usmjerili finansijski i kapitalni tokovi u zelena ulaganja u BiH. Aktivnosti na provođenju mjere: - Uvesti politike održivosti u politike finansijskih institucija i u sklopu njih uvoditi standarde zelenih i klimatskih obveznica kao dobrovoljan standard usklađen s najboljom tržišnom praksom i Uredbom o taksonomiji EU - Komisije za vrijednosne papire entiteta trebaju razviti pokazatelje zelenih obveznica shodno praksi Evropskog nadzornog tijela za vrijednosne papire i tržište kapitala (ESMA) - Emitovati zelene obveznice nakon provjere vanjskih ocjenjivača (registriranih kod Evropskog nadzornog tijela za vrijednosne papire i tržište kapitala, (ESMA)) kako bi se osigurala potpuna usklađenost s EU taksonomijom i poslovanje u skladu sa tom taksonomijom - Osigurati da detaljno izvještavanje osigura potpunu transparentnost dodjele sredstava prikupljenih izdavanjem obveznica i da se prikupljena sredstva dodjeljuju isključivo projektima koji su usklađeni sa taksonomijom EU	Komisija za vrijednosne papire FBiH, Komisija za hartije od vrijednosti Republike Srpske, Sarajevska i Banjalučka berza.	Od 2024. do 2026.
		Usvojiti ESG standarde	S obzirom na sve veću centralnu ulogu ESG-a u korporativnom upravljanju i finansiranju, potrebno je ojačati zaštitu krajnjih investitora i poboljšati objave koje primaju od širokog spektra sudionika na finansijskim tržištima i finansijskih savjetnika, kao i u vezi s finansijskim proizvodima, u skladu sa <u>standardima EU</u>. Aktivnosti na provođenju mjere: - Promovisati ESG standarde s posebnim naglaskom na tri okvira: (i) standarde Globalne inicijativa za izvještavanje (GRI), koji su globalno najšire korišteni, (ii) finansijsko izvještavanje vezano za klimu Radne grupe za finansijsko izvještavanje o klimi (TCFD) i	Komisija za hartije od vrijednosti Republike Srpske, Komisija za vrijednosne papire FBiH, Sarajevska i	(*) Od 2024. do 2026.

Finansijski okvir za ostvarivanje COR-a u Bosni i Hercegovini

BOSNA I HERCEGOVINA: PROVEDBENA MATRICA FINANJSKOG OKVIRA ZA OSTVARIVANJE COR-A U BIH					
#	Strategija / politika	Mjera za unapređenje	Logika i ključne aktivnosti za provođenje mjere	Nadležnosti	Period provedbe mjere
				Nosioci mjere	
			(iii) standarde Odbora za održive računovodstvene standarde (eng. Sustainable Accounting Standards Board). - Promovisati GRI tromjesečno izvještavanje o održivosti i njeno izjednačavanje s finansijskim izvještavanjem, posebno glede usporedivosti, pravovremenosti, pouzdanosti i povjerljivosti prezentiranih informacija - Uvesti ESG izvještavanje za javne kompanije i javne razvojne banke kao i za velika preduzeća (preko 250 zaposlenih) - Podržati razvoj baza podataka radi lakše kvantifikacije ESG faktora, pri tome proširiti listu rizika i prilika uključenjem ESG faktora i definirati listu isključenosti (za projekte koji ne zadovoljavaju ESG standarde)	Banjalučka berza.	
3	Jačanje reguliranja JPP-a	Dodatno i kontinuirano jačanje zakonodavnog okvira JPP-a u skladu sa ustavnim uređenjem i nadležnostima svakog nivoa vlasti (zakoni, standardi, smjernice, taksonomija i savjetovanje o transakcijama) kako bi se osiguralo usklađivanje s pravnom stečevinom EU	JPP su u usponu zbog vladinih makrofiskalnih izazova i stoga postoji potreba za pregledom i nadogradnjom zakona, propisa, smjernica i standarda JPP, kao dio procesa izrade godišnjeg popisa visokokvalitetne procjene bankabilnosti JPP i vrijednosti za novac u JPP u skladu sa ustavnim uređenjem i nadležnostima svakog nivoa vlasti. Aktivnosti na provođenju mjere: - Usvojiti koncept i metodologiju Ekonomske komisije Ujedinjenih naroda za Evropu (eng. United Nations Economic Commission for Europe, (UNECE)) nazvan ‘JPP za COR pristup’ - Uspostaviti centre znanja o JPP-u i osigurati prikupljanje podataka i najbolje primjere provedbe JPP-a u drugim zemljama. - Osposobiti nadležne agencije/ministarstva da mogu adekvatno ocjenjivati fiskalne troškove i rizike vezane za JPP projekte	Ministarstva finansija, uredi za reviziju, ministarstva prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša	(*) Od 2024. do 2026.
Prioritetan sektor: Digitalizacija					
4	Institucionalno i političko vodstvo	Osigurati koordiniran i usklađen proces izrade politika i uspostavljanja standarda/mjera	Digitalna transformacija javnog sektora zahtijeva usklađen pristup i relevantne aktere s ovlastima za usmjeravanje i vođenje procesa kroz političko vodstvo i donošenje odluka, kao i kroz izradu politika i uspostavljanje standarda/mjera. Aktivnosti na provođenju mjere: - Vlade entiteta/BD trebaju stvoriti ambijent za participativne i implementirajuće procese za ostvarenje širih društvenih ciljeva temeljem digitalne transformacije javnog sektora (uključujući identifikaciju nosilaca odgovarajućih mandata i uloga u procesu), uvesti politike, standarde i regulatornu sigurnost, unaprijediti saradnju s drugim nivoima vlasti, građanima, firmama inovatorima itd. i usmjeriti razvoj tržišta u pravcu razvoja prioritetnih COR, osnažiti građane i odgovoriti na izazove koje donosi digitalizacija, posebno finansija	Premijeri, relevantni ministri/institucije	Od 2024. do 2030.

BOSNA I HERCEGOVINA: PROVEDBENA MATRICA FINANJSKOG OKVIRA ZA OSTVARIVANJE COR-A U BiH					
#	Strategija / politika	Mjera za unapređenje	Logika i ključne aktivnosti za provođenje mjere	Nadležnosti	Period provedbe mjere
				Nosioci mjere	
			- Vlade entiteta/BD trebaju stvoriti sisteme upravljanja usmjerene ka građanima (povjerenje u digitalnu transformaciju javnog sektora i eko sistem podataka koju ona stvara počiva na transparentnosti i ozakonjenju upravljanja i zaštite podataka i odgovornosti za njihovo korištenje) i osigurati punu odgovornost i adekvatan sistem dvosmjerne digitalne komunikacije od uprave prema korisnicima (od ključne je važnosti da pojedinac može zahtijevati zaštitu i ispravku ako su njegova prava prekršena)		
5	<i>Usklađivanje s relevantnim zahtjevima i standardima Digitalne strategije EU, u skladu sa ustavnim uređenjem i nadležnostima svakog nivoa vlasti</i>	Uskladiti s relevantnim zakonodavstvom EU, strateškim i operativnim okvirom EU	Potrebno je uskladiti sve politike, strategije i akcijske dokumente na nivou BiH i nivou entiteta i kantona s relevantnim strateškim okvirima i izvorima standarda. Zakonima bi se regulisala elektronska identifikacija, korištenje podataka o fizičkim ili pravnim osobama, kao i korištenje usluga povjerenja u elektronskim transakcijama i dokumentima. Aktivnosti za provođenje mjere: - Donijeti zakone o umjetnoj inteligenciji koji će donijeti strogu regulaciju (visokorizičnih) sistema umjetne inteligencije i zabraniti rizične prakse. - Donijeti zakone o podacima (koji će regulirati pristup podacima u odnosima firma-firma (B2B), firma-klijent (B2C) i firma-država (B2G) kao i promjenu pružatelja usluga u oblaku i o upravljanju podacima (koji će osigurati povjerenje i olakšati razmjenu podataka) - Donijeti zakone o digitalnim tržištima (koji će stvoriti fer i konkurencijska tržišta za inovacije, rast i konkurentnost u digitalnom sektoru) i digitalnim uslugama (koji će stvoriti sigurniji digitalni prostor u kojem će prava svih korisnika digitalnih usluga biti zaštićena) - Usvojiti Zakone o kibernetičkoj sigurnosti i sigurnosti mrežnih i informacijskih sistema - izraditi i usvojiti zakone o elektronskim komunikacijama i elektronskim medijima u skladu sa acquisem EU	Relevantne institucije	Od 2024. do 2030.
		Uskladiti sa Strategijom za JIE do 2030⁴²	Prilagoditi strateške, političke i operativne planove zahtjevima i obavezama iz Strategije za JIE do 2030, uključujući mehanizme finansiranja Aktivnosti za provođenje mjere: - Poboľjšati digitalnu povezanost putem poboljšanja širokopojasne infrastrukture s ciljem pružanja univerzalnog pristupa širokopojasnom internetu za sve građane putem poboljšanja digitalnih vještina - Završiti drugu fazu prelaska na digitalno emitovanje i usvojiti okvirnu strategiju za pristup širokopojasnoj mreži	Relevantne institucije	Od 2024. do 2030.

⁴² [SEE-2030-strategy.pdf \(rcc.int\)](#).

Finansijski okvir za ostvarivanje COR-a u Bosni i Hercegovini

BOSNA I HERCEGOVINA: PROVEDBENA MATRICA FINANSIJSKOG OKVIRA ZA OSTVARIVANJE COR-A U BIH					
#	Strategija / politika	Mjera za unapređenje	Logika i ključne aktivnosti za provođenje mjere	Nadležnosti	Period provedbe mjere
				Nosioci mjere	
6	<i>Edukacija na temu digitalnih vještina</i>	Programi osposobljavanja za digitalne vještine u cijeloj zemlji u akademskim i obrazovnim institucijama	Aktivnosti za provođenje mjere: - Donijeti akcione planove digitalnog obrazovanja (koji će unaprijediti kvalitet obrazovanja i obuke, posebno ubrzati modernizaciju nastavnih planova i programa usmjerenih na što veći stepen digitalne komponente u cilju boljeg usklađivanja sa potrebama tržišta rada) - Osigurati pristup digitalnim javnim uslugama i osigurati u cijelosti uspostavu e-vlade i e-zdravstva (i po potrebi drugih segmenata e-uprave) radi osiguranja punog pristupa uslugama i ostvarivanja prava građanima kroz unaprijeđenje digitalnih vještina i pismenosti, te osiguravanjem odgovarajuće IKT infrastrukture. - Pojačati primjenu najmodernijih tehnologija (5G, internet stvari, umjetna inteligencija, blockchain itd.) uz ojačavanje kibernetičke sigurnosti, ažuriranja regulative uključenjem regulative digitalnih rizika	Ministarstva obrazovanja, obrazovne ustanove na sekundarnom i tercijarnom nivou	Od 2024. do 2030.
		Unapređenje kapaciteta i razvoj kompetencija i vještina u javnom sektoru	Potrebno je osigurati relevantne kapacitete i znanje/vještine zaposlenih u javnom sektoru, potrebne za uvođenje digitalne transformacije i razvoj/održavanje sistema e-uprave (infrastruktura, usluge, digitalna rješenja, podaci i procesi) Aktivnosti za provođenje mjere : - Provesti relevantne studije o nivou digitalnih vještina zaposlenih u javnom sektoru za svaki nivo vlasti posebno i razviti planove za poboljšanje digitalnih profila zaposlenih u javnom sektoru. U programe obuka za državne službenike uvesti obavezne obuke za digitalizaciju, te donijeti okvir kompetencija za digitalne vještine i razviti modele ocjene digitalnih vještina te ih uključiti u proces selekcije pri zapošljavanju u javnom sektoru - Donijeti relevantne strategije i akcione planove digitalnog obrazovanja u javnom sektoru, usklađene sa planom EU za podršku održivom i efikasnom prilagođavanju digitalnom dobu sistema obrazovanja i obuke zemalja članica	Relevantne institucije	Od 2027. do 2030.
		Osmisliti finansijske poticaje za poticanje obučavanja radi stjecanja korporativnih vještina	Aktivnosti za provođenje mjere: - Uvesti subvencije pojedincima (plaćanje obuke, grantovi, vaučeri, čekovi za treninge, krediti i sl.) za sticanje digitalnih korporativnih vještina - Uvesti subvencije firmama za organizovanje obuke za sticanju korporativnih digitalnih vještina za nezaposlene i zaposlene - U javnoj upravi uvesti mehanizam plaćene prakse za studente završnih godina-digitalni juniori-Podrška institucijama na poslovima IT/digitalizacije nižeg nivoa (npr. „data mining“, upravljanje sa podacima i bazama podataka) a koji bi dijelom bio odgovor na nedostatak kadra i nemogućnost privlačenja stručnjaka	Udruženja poslodavaca i nadležna entitetska ministarstva	Od 2024. do 2030.

Finansijski okvir za ostvarivanje COR-a u Bosni i Hercegovini

BOSNA I HERCEGOVINA: PROVEDBENA MATRICA FINANJSKOG OKVIRA ZA OSTVARIVANJE COR-A U BiH					
#	Strategija / politika	Mjera za unapređenje	Logika i ključne aktivnosti za provođenje mjere	Nadležnosti	Period provedbe mjere
				Nosioci mjere	
7	Zakoni o elektronskoj identifikaciji i finansiranju digitalne infrastrukture, u skladu sa ustavnim uređenjem i nadležnostima svakog nivoa vlasti	Usvojiti zakon o elektronskoj identifikaciji i uslugama povjerenja za elektronske transakcije u skladu s pravnom stečevinom EU	Potrebno je uspostaviti pravni okvir za jačanje povjerenja u elektronske transakcije na unutrašnjem tržištu. Aktivnosti za provođenje mjere: - Usvojiti Zakon o elektronskoj identifikaciji i uslugama povjerenja za elektronske transakcije - Nadograditi set zakona i podzakonskih akata vezano za elektronsko poslovanje i upravne postupke na svim administrativnim nivoima (elektronski dokument, Uredba o kancelarijskom poslovanju, ...)	Relevantne institucije	(*) Od 2024. do 2026.
8	Strateški okvir i ključna javna digitalna infrastruktura	Provedba šest ključnih stubova razvoja informacionog društva u BiH	Ti su stubovi definisani u relevantnim entitetskim strategijama, a njihova puna provedba opisana je u relevantnim entitetskim akcionim planovima. Strategije definišu strateški smjer i osiguravaju usklađenost sa područjem 5; akcijski planovi definišu konkretne akcije i osiguravaju provedbu ovih zahtjeva, odražavajući njihov minimum. Aktivnosti za provođenje mjere: - Donijeti strategije razvoja informacionog društva s naglaskom na unaprjeđenje digitalne pismenosti i IKT kompetencije građana - Uspostaviti baze javnih podataka za javnu upotrebu uključujući digitalizaciju i interoperabilnost baznih/izvornih registara, standardizaciju i izradu metaregistra, te uspostavljanje semantičke interoperabilnosti. - Uskladiti okvir interoperabilnosti u BiH sa evropskim i implementirati ga u potpunosti. - Usvojiti i implementirati legislativu za širokopojasnost; - Ustanoviti kriterije određivanja kritične infrastrukture i donijeti strategije zaštite (kritične) javne digitalne infrastrukture - Donijeti strategije kibernetičke sigurnosti i zakone o zaštiti (kritične) javne digitalne infrastrukture	Relevantne institucije	(*) Od 2024. do 2026.
		Implementacija potpuno transakcijskog sistema digitalnih javnih usluga	Implementacija kritične infrastrukture na svakom nivou uprave kao preduslov za implementaciju potpuno transakcijskog sistema digitalnih javnih usluga. Aktivnosti za provođenje mjere: - Poboljšati digitalnu regulaciju koja uključuje njen cjelovit i temeljan pregled sa odgovarajućim nadzornim tijelima u skladu sa EU direktivama - Uspostaviti centre dijeljenih usluga sa odgovarajućim, detaljno opisanim interoperabilnim i gradivnim blokovima (katalog servisa, ePlaćanje, eID, ePretinac, eDostava...) sa obavezom višestrukog korištenja. - U sistematizaciji predvidjeti poziciju voditelja digitalne transformacije (<i>eng. "Chief digital officer"</i>) kao rukovodećeg državnog službenika odgovornog za procese	Relevantne institucije	(*) Od 2024. do 2026.

BOSNA I HERCEGOVINA: PROVEDBENA MATRICA FINANSIJSKOG OKVIRA ZA OSTVARIVANJE COR-A U BIH					
#	Strategija / politika	Mjera za unapređenje	Logika i ključne aktivnosti za provođenje mjere	Nadležnosti	Period provedbe mjere
				Nosioci mjere	
			digitalizacije te jasno definisati minimalne zahtjeve, iskustvo i kompetencije neophodne za ovu poziciju.		
Prioritetan sektor: Infrastruktura i energetika					
9	Razviti tržište za JPP, u skladu sa ustavnim uređenjem i nadležnostima svakog nivoa vlasti	Ustanoviti listu projekata za infrastrukturne sektore	Kako bi se napravila što šira lista JPP-a, potrebno je pregledati stanje postojećih prijedloga JPP-a u skladu sa <u>OECD-ovim Principima javne uprave javno privatnim partnerstvima</u> i izraditi studije izvodljivosti za nova potencijalna ulaganja u JPP, koja će ući u uži izbor za izvršenje u okviru talasa I i talasa II, koje pokrivaju različite sektore i COR-a. U izradi liste šireg obuhvata i njenom reduciranju na kratku listu održivih (utrživih i bankabilnih) JPP-a potrebno je uspostaviti formalni postupak za odabir u uži izbor, utemeljen na procjenama vrijednosti za novac, neto sadašnje vrijednosti/interne stope povrata/ekonomske stope povrata (NPV/IRR/ERR), otkupu, zaštitnim mjerama i rizicima. Ovo je formalni proces koji često uključuje usluge savjetovanja o transakcijama. Kao mješoviti finansijski aranžman, razvoj <u>instrumenata za finansiranje projekata JPP-a</u>, koji uravnotežuju kapital, dug, obveznice i druge instrumente, kao što su nepredviđene obaveze i garancije, neophodan je za veći opseg potencijalnih JPP-ova. Aktivnosti za provođenje mjere: - Unaprijediti sisteme integralnog planiranja javnih investicija kao osnovu za razvoj baze JPP projekata kako bi se JPP projekti doveli u sklad sa prioritetima razvoja entiteta/distrikta - Ustanoviti metode i procedure ocjenjivanja javnih investicijskih projekata (analiza troškovi-rezultati, pojednostavljena analiza troškovi-rezultati; model izračunljive opće ravnoteže itd.) i sačinjavati jedinstvenu listu prioritetnih infrastrukturnih i energetskih projekata i redovno je ažurirati, za svaki nivo vlasti - Održavati preliminarne on-line i direktne prezentacije projekata kandidovanih za javno-privatno partnerstvo radi identifikovanja potencijalnih partnera te potom održavati ciljne sastanke sa zainteresovanim privatnim parternima na temu raspodjele rizika i modaliteta finansiranja	Ministarstva finansija/ Jedinice za JPP/resorna ministarstva	Od 2024. do 2030.
		Osmisliti i provesti procjenu kapaciteta spremnosti za JPP i razmotriti stanje tržišta za JPP	<u>Dijagnostika spremnosti zemlje za JPP</u> neophodna je za pružanje strateških, prilagođenih savjeta entitetima u BiH u donošenju informisanih odluka u određivanju operativnog plana za njihov JPP program, izboru javnih investicija u odnosu na JPP i vrsti JPP-a. Aktivnosti za provođenje mjere: - Provesti dijagnostiku spremnosti za JPP na svim razinama vlasti (od Institucija BiH do razine lokalnih jedinica samouprave)	Vijeće Ministara BiH/entitetske vlade/kantoni/gradovi/općine	Od 2024. do 2026.

Finansijski okvir za ostvarivanje COR-a u Bosni i Hercegovini

BOSNA I HERCEGOVINA: PROVEDBENA MATRICA FINANSIJSKOG OKVIRA ZA OSTVARIVANJE COR-A U BIH					
#	Strategija / politika	Mjera za unapređenje	Logika i ključne aktivnosti za provođenje mjere	Nadležnosti	Period provedbe mjere
				Nosioci mjere	
			- Uspostaviti strateška partnerstva sa PIDG, PPIAF i WBGEF radi osiguranja savjetodavne i druge podrške u oblasti JPP		
10	<i>Izraditi mjere za sektor energetike</i>	Usvojiti zakonske i podzakonske akte o energetici, operatoru prijenosnog sistema te uskladiti ih, skupa sa zakonima o energetskej efikasnosti sa zakonodavstvom EU, u skladu sa potpisanim sporazumom iz 2019. godine	Prenijeti pravnu stečevinu EU (treći energetskej paket EU) Aktivnosti za provođenje mjere: - U skladu sa prvom stečevinom EU (treći energetskej paket) izraditi relevantne nedostajuće te uskladiti postojeće zakonske i podzakonske akte - Potpisati direktan ugovor s pružaocem usluga o korištenju elektronskih registara za izdavanje, ukidanje i trgovinu garancijama porijekla.	Nadležna ministarstva za energetiku i druge nadležne institucije	Od 2024. do 2030.
		Uspostaviti i uskladiti jedinstveni regulatorni okvir za energetskej sektor, u skladu sa potpisanim sporazumom iz 2019. godine	Prenijeti pravnu stečevinu EU (treći energetskej paket EU) Aktivnosti za provođenje mjere: - Usvojiti zakonske okvire za plin i električnu energiju u skladu s trećim energetskej paketom - Osigurati potpuno usklađivanje zakona na entitetskom nivou u oblasti električne energije i plina kako bi se spriječila dalja kašnjenja u otvaranju i funkcionalnom radu tržišta energije i uspostavljanju tržišta za dan unaprijed	Nadležna ministarstva za energetiku i druge nadležne institucije	(*) Od 2024. do 2026.
		Uključiti Evropskej zeleni plan i vertikalne klimatske fondove, u skladu sa ustavnim uređenjem i nadležnostima svakog nivoa vlasti	Evropskej zeleni plan je odgovor EU na izazove povezane s okolišem i posljedice klimatskih promjena, a dolazi kao sastavni dio strategije EK za provedbu COR-a, stavljajući ljude na prvo mjesto. Aktivnosti za provođenje mjere: - Finalizirati i usvojiti Nacionalni energetskej i klimatskej plan za period do 2030. godine u skladu sa preporukom Energetskej zajednice - Usvojiti i provesti revidiranu Strategiju prilagođavanja na klimatske promjene i niskoemisionog razvoja u skladu a obavezama iz Ugovora o Energetskej zajednici i obavezama iz Deklaracije o Zelenoj agendi za zapadni Balkan	Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa i entitetskej ministarstva	Od 2024. do 2030.

BOSNA I HERCEGOVINA: PROVEDBENA MATRICA FINANSIJSKOG OKVIRA ZA OSTVARIVANJE COR-A U BiH					
#	Strategija / politika	Mjera za unapređenje	Logika i ključne aktivnosti za provođenje mjere	Nadležnosti	Period provedbe mjere
				Nosioci mjere	
		Razviti sisteme slične EU ETS-u, u skladu sa ustavnim uređenjem i nadležnostima svakog nivoa vlasti	U području klimatskih pitanja, najvažnija aktivnost za BiH je omogućiti brzo usklađivanje sa Zakonom o klimi EU, kao i istražiti opcije za rano uključivanje BiH u EU shemu trgovanja emisijama (EUETS). Aktivnosti za provođenje mjere: - Donijeti odluke o uvođenje sistema oporezivanja i trgovanja CO2 (npr. oporezivanjem CO2 na tržišnim principima („ograniči-i-trguj” šema, eng. cap-and-trade”). - Donijeti odluku o dekarbonizaciji (npr. elektroenergetskog sektora) i usvojiti mapu puta za dekarbonizaciju (dinamika dekarbonizacije do godine kada se u potpunosti planira napuštanje korištenja fosilnih goriva npr. korištenje uglja za proizvodnju električne energije).	Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa i entitetska ministarstva	(*) Od 2024. do 2026.
11	<i>Razviti poticaje za preduzetničku strukturu</i>	Program podsticaja za preduzetničku infrastrukturu	U razvoju uspješnog preduzetničkog ekosistema potreban je program za podsticanje i promovisanje start-upova kroz pružanje besplatnih ili jeftinih tokova finansiranja, obično strukturiranih oko podrške za: (i) poslovno upravljanje, (ii) komercijalizaciju ideja i (iii) jačanje povezanosti u istraživanju. Aktivnosti za provođenje mjere: - Sačiniti studiju o efektivnosti podsticanja razvoja preduzetničke infrastrukture (koristeći kriterije kao dodana vrijednost, izvoz, zaposlenost, produktivnost) i usvojiti mapu puta za razvoj preduzetničke infrastrukture - Podržati razvoj centra izvrsnosti regija (u funkciji povećanja produktivnosti, konkurentnosti i izvoza na temelju razvoja globalnih lanca vrijednosti)	Ministarstvo razvoja, preduzetništva i obrta (FBiH)/Ministarstvo privrede i preduzetništva (RS)/ Odjel za ekonomski razvoj, sport i kulturu (BD)	(*) Od 2024. do 2026.
Prioritetan sektor: Istraživanje i razvoj					
12	<i>Formirati entitetska i kantonalna Vijeća za istraživanje i razvoj, inovacije i produktivnost kao savjetodavna tijela</i>	Izraditi poslovnike o radu Vijeća i osigurati tehničku podršku za njihov rad	Vijeća se moraju temeljiti na snažnom poslovniku o radu Vijeća. Podršku radu Vijeća će pružati institucije koje odredi osnivač Vijeća. Aktivnosti za provođenje mjere: - Sačiniti analizu funkcionisanja vijeća za istraživanja, razvoj, inovacije i produktivnost komparativnih zemalja - Usvojiti dokumenta o djelovanju vijeća na temelju najboljih praksa komparativnih zemalja i formirati vijeća entiteta i kantona/distrikta sukladno konkurentnim prednostima regija i poželjnoj stopi rasta produktivnosti regije - Ministarstva entiteta/kantona/distrikta nadležna za pitanja istraživanja i razvoja trebaju razmotriti zahtjeve vijeća za tehničku podršku i donijeti odluke o pružanju podrške vijeću	Vlade entiteta/BD/kantona	(*) Od 2024. do 2026.

Finansijski okvir za ostvarivanje COR-a u Bosni i Hercegovini

BOSNA I HERCEGOVINA: PROVEDBENA MATRICA FINANJSKOG OKVIRA ZA OSTVARIVANJE COR-A U BIH					
#	Strategija / politika	Mjera za unapređenje	Logika i ključne aktivnosti za provođenje mjere	Nadležnosti	Period provedbe mjere
				Nosioci mjere	
		Uključiti predstavnike privrede, akademske zajednice, vlasti i donatorske zajednice	Operacionalizirati Vijeća i angažovati eksperte s potrebnim vještinama i iskustvom kako bi se omogućilo Vijećima da ispune svoj opći strateški cilj. Aktivnosti za provođenje mjere: - Ustanoviti kriterije za članstvo u vijeću kao i za članove tima eksperata - Donijeti odluke o formiranju vijeća - Izvršiti izbor članova vijeća i tima eksperata	Vlade entiteta/BD/kantona	(*) Od 2024. do 2026.
13	<i>Izraditi elemente Mape puta koji se odnose na istraživanje i razvoj, inovacije i produktivnost</i>	Mapirati globalne lance vrijednosti (GVC) i izraditi strategije i politike GLV	Sektorsko mapiranje postojećih i potencijalnih globalnih lanaca vrijednosti ima za cilj otkriti njezin razvojni potencijal, mogućnosti i izazove za izgradnju specifičnih globalnih lanaca vrijednosti na entitetskom/kantonalnom/opštinskom nivou. Aktivnosti za provođenje mjere: - Provesti naučno istraživanje o lancima vrijednosti na entitetskom/kantonalnom/opštinskom nivou i mapirati internacionalno konkurentne lance vrijednosti - Identifikovati strateškog lidera razvoja i ustanoviti input-output veze s ostalim firmama - Formirati koaliciju članova oko izabranog lanca vrijednosti i strateškog lidera razvoja u savjet lanca vrijednosti (a u okviru vijeća za istraživanja i razvoj, inovacije i produktivnost) koji treba pružiti prijedloge unaprijeđenja djelovanja lanca vrijednost s fokusom na (i) vještine, (ii) infrastrukturu, (iii) izvoz i uvoz te izvozne finansije i (iv) regulativu	Ministarstva privrede entiteta i/ili kantona	(*) Od 2024. do 2026.
		Dizajnirati i uspostaviti mrežu centara izvrsnosti (s jedinicama za inovacije i obuku) za vodeće lance vrijednosti na entitetskom/kantonalnom/opštinskom nivou	Pametna, efikasna i ekonomična sistema udruživanja znanja i stručnosti i stavljanja na raspolaganje gdje je potrebno unutar lanaca vrijednosti i oko njih Inovacijske četvrti su zone u gradovima, gdje javni i privatni akteri rade na privlačenju preduzetnika, start-upova, poslovnih inkubatora i sl. Aktivnosti za provođenje mjere: - Razviti pilot projekt uspostave centra izvrsnosti kao produkt javno-privatnog partnerstva (kompanija lanca vrijednosti, s jedne strane, i nadležnih općinskih/ kantonalnih/ entitetskih vlasti s druge strane, utemeljen na odabranom lancu vrijednosti, - Donijeti plan razvoja centra izvrsnosti na temelju pilotiranog projekta i prakse zemalja komparatora - Vršiti rangiranje poslovnih zona (po kriterijima dodane vrijednosti i izvoza) - Provesti pilot projekt poslovne zone koja ima preduslove postati inovacijska četvrt i locirati centar izvrsnosti u tu poslovnu zonu	Ministarstva privrede entiteta i/ili kantona i gradska vijeća	Od 2024. do 2030.

Finansijski okvir za ostvarivanje COR-a u Bosni i Hercegovini

BOSNA I HERCEGOVINA: PROVEDBENA MATRICA FINANJSKOG OKVIRA ZA OSTVARIVANJE COR-A U BiH					
#	Strategija / politika	Mjera za unapređenje	Logika i ključne aktivnosti za provođenje mjere	Nadležnosti	Period provedbe mjere
				Nosioci mjere	
		Strategije finansiranja istraživanja i razvoja	Identifikovati primarne (sidrene) investitore za finansiranje istraživanja i razvoja iz javnih i privatnih resursa Aktivnosti za provođenje mjere: - Razmotriti (i) formiranje nove firme (tipično d.o.o.) koja će izvršiti istraživanje po komercijalnim uvjetima i biti sposobna vratiti uzeti kredit ili (ii) zaduživanje postojeće firme za provođenje istraživanja uz otplatu duga po uspješno završenom istraživanju - Razmotriti prijavljivanje istraživačkog projekta za grant u BiH, kod EU i drugih javnih internacionalnih tijela ili kod privatnih nacionalnih i internacionalnih organizacija	Relevantna ministarstva	(*) Od 2024. do 2026.
14	<i>Razviti fondove i podsticaje za istraživanje i razvoj</i>	Stvoriti program za proučavanje inovacija	Istraživanje i razvoj uključuje aktivnosti za inovacije i uvođenje novih proizvoda i usluga, kao prvu fazu u procesu razvoja. Cilj je obično plasirati nove proizvode i usluge na tržište. Studijski programi za dizajn i inovacije usmjeravaju istraživačke resurse kako bi privukli istraživače u ključnim područjima studije, povezanim sa ishodima Okvira za realizaciju COR-a. Aktivnosti za provođenje mjere: - Donijeti planove razvoja inovacija globalnih lanaca vrijednosti pri centrima izvrsnosti - Razmotriti kadrovske potencijale za razvoj inovacija lanaca vrijednosti i donijeti programe privlačenje ključnih eksperata za razvoj inovacija	Relevantna ministarstva	(*) Od 2024. do 2026.
		Opštinski/kantonalni i/ili entitetski tehnološki fondovi	Industrijski tehnološki ili investicijski fondovi su novi način finansiranja inovacija koji može izgraditi efikasan kanal finansiranja u oblasti istraživanja i razvoja, koristeći npr. koncept portfelja za dodjelu sredstava za nauku i tehnologiju. U nedostatku finansijskih sredstava neće se provoditi nikakva tehnološka istraživanja i razvoj. Aktivnosti za provođenje mjere: - Preduzeti analize tehnološkog stupnja razvoja opština/kantona/entiteta i globalnih lanaca vrijednosti opština/kantona/entiteta sa stanovišta tehnološkog stupnja razvoja - Donijeti planove tehnološkog razvoja opština/kantona/entiteta i planove transformacije centara izvrsnosti razvoju opština/kantona/entiteta u inovacijske centre - Formirati tehnološke fondove kao podršku tehnološkom razvoju opština/kantona/entiteta	Relevantna ministarstva	Od 2024. do 2030.
		Grant shema unakrsne razmjene	Grant shema unakrsne razmjene promovise pozitivan učinak u kojem istraživački (razvojni) grant pokreće dodatne izdatke za razvoj (istraživanje) zbog komplementarnosti obiju aktivnosti. Shema unakrsne razmjene trebala bi biti službeno uspostavljena. Aktivnosti za provođenje mjere: - Sačiniti mape puta dostizanja ulaganja u istraživanja i razvoj u veličini 1,2% BDP opština/kantona/entiteta do 2030. godine	Relevantna ministarstva	Od 2024. do 2030.

Finansijski okvir za ostvarivanje COR-a u Bosni i Hercegovini

BOSNA I HERCEGOVINA: PROVEDBENA MATRICA FINANSIJSKOG OKVIRA ZA OSTVARIVANJE COR-A U BIH					
#	Strategija / politika	Mjera za unapređenje	Logika i ključne aktivnosti za provođenje mjere	Nadležnosti	Period provedbe mjere
				Nosioci mjere	
			- Razraditi kriterije dodjele grantova najpotentnijim globalnim lancima vrijednosti opština/kantona/entiteta - Dodjeljivati unakrsne grantove (na 1 KM javnog novca 1KM privatnog novca) - Vršiti monitoring utroška granta i redovno izvještavati nadležna tijela, te uvesti praksu pretvaranja granta u beskamatni kredit u slučaju nenamjenskog i/ili neefikasnog korištenja granta		
Finansijski instrumenti za podršku ubrzanju postignuća u prioritetnim sektorima COR-a					
15	<i>Razviti, pilotirati i uspostaviti ključne, komplementarne i ostale finansijske instrumente za podršku ubrzanju ostvarivanja COR-a, u skladu sa ustavnim uređenjem i nadležnostima svakog nivoa vlasti</i>	<u>Razviti i provesti predložene glavne (kratkoročne) finansijske instrumente za COR-a:</u> - Strateški investicijski fond(ovi) - Sindicirani zajmovi - COR obveznice - Finansijski instrument Apex	Uspostaviti Strateški investicijski fond (ove) kao sredstvo ulaganja s posebnom namjenom radi (i) osiguranja finansijskih i ekonomskih povrata, (ii) ubrzanja ulaganja u sektore energetike i infrastrukture i (iii) mobiliziranja komercijalnog kapitala u sektorima energetike i infrastrukture, gdje privatni investitori inače ne bi investirali ili bi investirali u ograničenoj mjeri. Aktivnosti za provođenje mjere: - Formirati interesorne radne grupe za uspostavu SIF-a - Izraditi studije izvodljivosti - Organizovati investicijske konferencije za potencijalne ino investitore (radi privlačenja AAA razvojne banke) - Utemeljiti SIF-ove s vladom entiteta/distrikta i (potencijalnom) 3A bankom kao osnivačima	Institucije javnog sektora zainteresirane za uspostavu SIF-a i privatne firme, banke itd.	(*) Od 2024. do 2026.
			Ubrzati korištenje sindiciranih zajmova za promovisanje komercijalnih rješenja koja mogu zatvoriti važne nedostatke u finansiranju infrastrukture, klimatskih promjena i socijalnih usluga. Većina finansiranja mobiliziranog iz udjela privatnog sektora u instrumentima kolektivnog ulaganja u područjima sa jasnim komercijalnim mogućnostima postignuto je putem sindiciranih zajmova i kreditnih linija. Aktivnosti za provođenje mjere: - Istražiti baze projekta javnih investicija u oblasti infrastrukture i ustanoviti potencijalne projekte za sindicirane zajmove - Doraditi potencijalne projekte javnih investicija do stepena prihvatljivog bankama i bankovnim regulatorima - Formirati radne grupe sastavljene od predstavnika javnog sektora (resorno ministarstvo, ministarstvo finansija, javna kompanija iz odnosnog sektora i sl.) i predstavnika potencijalnog bankovnog sindikata radi pripreme sindiciranog zajma.	Ministarstva finansija i resorna ministarstva na svim nivoima vlasti	Od 2024. do 2030.

Finansijski okvir za ostvarivanje COR-a u Bosni i Hercegovini

BOSNA I HERCEGOVINA: PROVEDBENA MATRICA FINANJSKOG OKVIRA ZA OSTVARIVANJE COR-A U BiH					
#	Strategija / politika	Mjera za unapređenje	Logika i ključne aktivnosti za provođenje mjere	Nadležnosti	Period provedbe mjere
				Nosioci mjere	
			Pripremiti i izdati prve COR obveznice u BiH usmjerene na finansiranje komponenti Okvira za COR-a koji se odnose na digitalizaciju kao i na infrastrukturu i energetiku, te istraživanje i razvoj. Aktivnosti za provođenje mjere: - Formirati interresorne radne grupe⁴³ - Izvršiti emisije obveznica na domaćem tržištu	Ministarstva finansija i relevantne institucije	(*) Od 2024. do 2026.
			Uspostaviti finansijski instrument Apex za pružanje kreditnih i dr. garancija sudjelujućim finansijskim institucijama koje pružaju usluge kreditiranja malim i srednjim preduzećima Aktivnosti za provođenje mjere: - Mapirati lance vrijednosti opština/kantona/entiteta - Osiguranje podrške EU za razvoj malih i srednjih preduzeća (orijentaciono, 50 milion KM tj. 7 miliona KM po lancu vrijednosti) - Distribucija sredstava putem grantova malim i srednjim preduzećima	Ministarstva finansija i entitetska ministarstva privrede	(*) Od 2027. do 2030.
		<u>Razviti i provesti predložene komplementarne mehanizme i instrumenata za podršku ubrzanom postizanju COR-a:</u> - Sistem trgovine emisijama stakleničkih plinova - Shema digitalne transformacije - Obveznice s društvenim učinkom	<u>Uspostaviti sistem trgovine emisijama stakleničkih plinova</u> Sistem trgovine emisijama stakleničkih plinova je kamen temeljac EU u borbi protiv klimatskih promjena. U slučaju da BiH ne uvede ovaj sistem, EU će uvesti oporezivanje proizvoda iz BiH koje sadrže CO2. Aktivnosti na provođenju mjere: - Utvrditi obim limite (ograničenja) i obim trgovine emisijama stakleničkih plinova (geografsko područje, sektori, izvori emisija i staklenički plinovi koji se regulišu) - Emitovati dozvole kojima se može trgovati unutar utvrđenog limita - Izvršiti dodjelu dozvola regulisanim firmama i drugim organizacijama, uz prevenciju rizika mogućih zloupotreba, distribuciju efekata i jačanje prilika za povećanje budžetskih prihoda	Agencije za bankarstvo i ministarstva finansija	Od 2024. do 2030.
			<u>Pilotirati shemu digitalne transformacije</u> Shema digitalne transformacije u funkciji podrške COR su pogodni instrumenti za kataliziranje transformacije preduzeća i općina/opština/gradova. Aktivnosti na provođenju mjera:	Agencije za bankarstvo i ministarstva finansija	

⁴³ Interresorne radne grupe bi imale zadatak razmotriti pitanja faze izvodljivosti emisije (razloge za izdavanje, izbor projekata, skupljanje podataka za analizu, otpočinjanje koordinacije zainteresiranih strana) i odlučivanje o tome koga uključiti u aktivnosti; razmotriti pitanja faze predizdavanja (izbor savjetnika, odabir okvira, upravljanje rizikom, kako dosegnuti investitore i sl.; razmotriti pitanja faze izdavanja (lansiranje emisije, marketing, promocija, cijena; razmotriti pitanja faze postizdavanja (monitoring izvještavanje, učinak projekata).

Finansijski okvir za ostvarivanje COR-a u Bosni i Hercegovini

BOSNA I HERCEGOVINA: PROVEDBENA MATRICA FINANSIJSKOG OKVIRA ZA OSTVARIVANJE COR-A U BiH					
#	Strategija / politika	Mjera za unapređenje	Logika i ključne aktivnosti za provođenje mjere	Nadležnosti	Period provedbe mjere
				Nosioci mjere	
			- Pripremiti studiju koja će ustanoviti stanje digitaliziranosti privatnih preduzeća i općina/opština/gradova - Razviti digitalnu platformu putem čijih popunjenih obrazaca će preduzeća/ općina/ opština/ grad biti u stanju ustanoviti stepen svoje digitaliziranosti - Formirati shemu (kao jedinicu postojeće institucije) na temelju granta entiteta/kantona i sredstava ino podrške		Od 2024. do 2030.
			<u>Pilotirati obveznice s društvenim učinkom</u> Polazeći od nužnosti formiranja centara izvrsnosti kao važnog elementa infrastrukture koji prevodi ideje u komercijalne proizvode i izgradnje inovacijskog kapaciteta, pilotiraće se uspostava centara izvrsnosti na liniji slijeđenja istraživanja i razvoja kao prioritetnog sektora za COR. Aktivnosti na provođenju mjera: - Izrade studija izvodljivosti uspostave centara izvrsnosti - Definisane kriterija efikasnosti centara izvrsnosti (proizvodnja i izvoz proizvoda visokog tehnološkog sadržaja, broj znanstvenih članaka i patenata, obuka radnika) - Definisane kriterija uspješnosti lansiranja obveznica i temeljem toga definisanja osnova za (ne)izmirenje obaveza po obveznici.	Agencije za bankarstvo i ministarstva finansija	Od 2024. do 2030.
		<u>Proširiti korištenje nove generacije finansijskih mehanizama i instrumenata koji su dugoročno primjenjivi u BiH:</u> - Javno-privatno partnerstvo kao mehanizam podrške ostvarivanju COR - Energetske zajednice - Mezzanine finansije s dvostrukom polugom - Skupno (grupno) finansiranje - Rodne obveznice	Kako su inovacije u oblasti održivog finansiranja globalne prirode i vođene FINTECH-om i digitalnom ekonomijom, to će, prije ili kasnije, novi finansijski instrumenti biti dostupni i u BiH, pa je nužno blagovremeno jačati ekonomski, finansijski i regulatorni režim. Aktivnosti na provođenju mjera: - Uspostavljati centre znanja o novim finansijskim instrumentima, osigurati prikupljanje podataka i najbolje primjere provedbe u drugim zemljama. - Pilotirati primjenu novih finansijskih instrumenata - Donijeti regulatorni okvir koji omogućava primjenu novih finansijskih instrumenata, u skladu sa ustavnim uređenjem i nadležnostima svakog nivoa vlasti	Agencije za bankarstvo i ministarstva finansija	Od 2027. do 2030.

Finansijski okvir za ostvarivanje COR-a u Bosni i Hercegovini

BOSNA I HERCEGOVINA: PROVEDBENA MATRICA FINANSIJSKOG OKVIRA ZA OSTVARIVANJE COR-A U BiH					
#	Strategija / politika	Mjera za unapređenje	Logika i ključne aktivnosti za provođenje mjere	Nadležnosti	Period provedbe mjere
				Nosioci mjere	
Strateško budžetiranje i smanjenje rizika ulaganja u aktivnostima podrške za ubrzano ostvarenje COR-a					
16	Lokalizacija COR-a	Pilotiranje usklađivanja i integracije COR-a na kantonalnom i općinskom nivou	Kao podrška <u>Globalnoj radnoj grupi lokalnih i regionalnih vlasti</u> i da bi UNDP i UN Habitat podržali gradove i regije u ostvarivanju Agende 2030, pilotiranje lokalizacije COR-a je neophodno s obzirom da će većina COR-a biti ispunjena samo kroz lokalno djelovanje i da je lokalizacija COR-a ključna za podizanje svijesti, zagovaranje, provedbu i praćenje, kao i za osiguravanje povezanosti potrošnje na nižim nivoima vlasti sa COR-ima. Aktivnosti na provođenju mjere: - Razraditi međunarodno uporedivu metodologiju za praćenje ulaganja u COR po sektorima (poljoprivreda i ruralni razvoj, zdravstvo, obrazovanje, socijalna davanja, energija, zaštita biodiverziteta, pristup pravdi, istraživanja i razvoj, digitalizacija, zaštita od poplava i voda i kanalizacija) s posebnim naglaskom na utroške u prioritetne COR - Pilotirati međunarodno uporedivu metodologiju za praćenje ulaganja u COR na razini općina/kantona - Razraditi metodologiju za uključenje ulaganja u COR za javni sektor (budžetska i vanbudžetska ulaganja), te privatni sektor	Nadležna ministarstva/Općine i Gradovi/Savez općina i gradova	Od 2024. do 2030.
17	Jačanje strateškog budžetiranja COR-a i njegovo usklađivanje sa strategijama razvoja/ PJI	Pratiti budžetske rashode za COR-a	Provedba COR-a u BiH zahtijeva uključivanje raznih aktera na više nivoa vlasti kako bi se pratila potrošnja za COR-a i osigurala povezanost za praćenje učinka. Aktivnosti na provođenju mjere: - Izvršiti pregled postojećih budžetskih klasifikacija - Razmotriti i kreirati COR označavanje (za COR do razine podciljeva), polazeći od koncept note po ovom pitanju - Analizirati i identifikovati relevantna fiskalna pravila koja podržavaju COR (uz tehničku pomoć od IMF i World Bank) Uvođenje prikladnog modela za praćenje rashoda za COR s fokusom na uspostavu jedinstvene metodologije za praćenje rashoda javnog sektora (budžetskih i vanbudžetskih rashoda), te rashoda privatnog i civilnog sektora	Ministarstva finansija	(*) Od 2024. do 2026.
		Jačati usmjeravanje realizacije COR-a kroz cirkularne instrukcije budžetskim korisnicima	Budući da budžetske instrukcije za prijedlog budžeta usmjerava budžetske korisnike u planiranju svog budžeta, integracija ključnih elemenata Okvira COR-a i COR-FO usmjeriće budžetske korisnike u usklađivanju i integraciji COR-a u budžete. Aktivnosti na provođenju mjere: - Održavati sastanke na tehničkom nivou radi uključivanja COR u procese budžetiranja - Razmatrati mogućnosti dopune tradicionalnih budžetskih instrukcija s COR integrisanim budžetskim instrukcijama, uputstvima i formatima - Pretočiti COR-FO u uputstva radi lakšeg integrisanja COR u budžetske instrukcije,	Ministarstva finansija	(*) Od 2024. do 2026.

Finansijski okvir za ostvarivanje COR-a u Bosni i Hercegovini

BOSNA I HERCEGOVINA: PROVEDBENA MATRICA FINANSIJSKOG OKVIRA ZA OSTVARIVANJE COR-A U BIH					
#	Strategija / politika	Mjera za unapređenje	Logika i ključne aktivnosti za provođenje mjere	Nadležnosti	Period provedbe mjere
				Nosioci mjere	
		Integrirati COR-a u strategije razvoja	Strategije razvoja definišu prioritetne ciljeve – uključujući COR – koherentno objašnjavaju kako ti postavljeni ciljevi mogu biti ostvareni, određuju instrumente politike, postižu njihovu usklađenost i vremenski okvir. Aktivnosti na provođenju mjere: - Integrirati prioritetne COR u Programe ekonomskih reformi (PER) - Uključiti COR, posebno finansijske instrumente, u (ažurirane) strategije razvoja entiteta/distrikta - Uključiti prioritetne COR u sektorske strategije razvoja (i) infrastrukture, (ii) energetike, (iii) digitalizacije i (iv) istraživanja i razvoja	Vijeće ministara, Vlade entiteta	(*) Od 2024. do 2026.
		Integrirati COR-a u planove javnih investicija (PJI)	Ako COR-ovi ne budu integrirani u planove javnih investicija javna potrošnja neće biti usklađena s Okvirom za COR-a. Aktivnosti na provođenju mjere: - Preduzeti ocjenu fiskalnog prostora (engl. fiscal space assessment, FSA), identifikovati ključne fiskalne izazove koje treba prevazići radi svladavanja fiskalnih jazova u realizaciji prioritetnih COR - Dati prioritet u okviru PJI projektima koji se odnose na COR prioritete (infrastruktura i energetika; digitalizacija; istraživanja i razvoj) - Dodijeliti funkciju ocjene i selekcije projekata javnih investicija određenim tijelima uz prethodno utvrđenu metodologiju ocjene javnih investicija	Ministarstva finansija	(*) Od 2024. do 2026.
		Integrirati COR-a u budžete za građane	COR-i nisu uključeni u budžete za građane. Međutim, prelazak s pristupa kompletnih vlasti na pristup cijelog društva znači da društvo mora biti potpuno svjesno Okvira za COR-a, njegovih ciljeva i prioriteta. Aktivnosti na provođenju mjere: - Razviti primjenu budžeta za građane posebno na nivou lokalne samouprave - Prikladnom infografikom prikazivati prioritetne COR i rezultate njihovog ostvarivanja - Identifikovati opcije za uključivanje COR u aktivnosti organizacija civilnog društva - Promovisati inovativnost i inventivnost povezanih s COR, posebno one preduzete od mladih	Ministarstva finansija	Od 2024. do 2030.
18	Razvoj politika, mehanizama i instrumenata za predupređenje tržišnog rizika investiranja	Identifikovati rješenja mješovitog finansiranja za smanjenje rizika investiranja	Smanjenje rizika investiranja je ključno za zatvaranje jaza u finansiranju COR-a. Smanjenjem rizika povećava se mogućnost finansiranja COR-a od strane investitora iz javnog i privatnog sektora, jer mogu ostvariti prihvatljiv povrat "prilagođen riziku investiranja". Aktivnosti na provođenju mjere: - Pripremiti studije (uz podršku UNDP) o alternativnim načinima finansiranja COR, razviti matrice potrebnih ulaganja u prioritetne COR i finansijskih instrumenta radi	Ministarstva finansija, savjet za implementaciju	Od 2024. do 2030.

Finansijski okvir za ostvarivanje COR-a u Bosni i Hercegovini

BOSNA I HERCEGOVINA: PROVEDBENA MATRICA FINANJSKOG OKVIRA ZA OSTVARIVANJE COR-A U BiH					
#	Strategija / politika	Mjera za unapređenje	Logika i ključne aktivnosti za provođenje mjere	Nadležnosti	Period provedbe mjere
				Nosioci mjere	
			identificiranja strateški najprihvatljivijih izvora finansiranja za utvrđene prioritetne COR s uključenjem privatnog kapitala gdje je moguće i poželjno - Identifikovati preferirane modalitete finansiranja COR i strateška partnerstva za realizaciju projekte na temelju rangiranja varijanti	COR/relevantne institucije	
Aktivnosti upravljanja i koordinacije (u sklopu implementacije Okvira za finansiranje COR-a u BiH (COR FO))					
19	<i>Mehanizmi uprave i koordinacije</i>	Identifikovati glavne mehanizme upravljanja i koordinacije implementacije COR FO	Ojačati i formalizirati koordinaciju Vijeća za COR-a s kabinetom premijera na svim nivoima vlasti, uključujući savjetnike premijera,. Aktivnosti na provođenju mjere: - Razmotriti postojeće mehanizme upravljanja i koordinacije radi utvrđivanja koliko obuhvaćaju COR - Održavati sastanke na tehničkom nivou radi osiguranja da procesi planiranja i ključni planski dokumenti (globalni okvir fiskalne bilance i politika, program ekonomskih reformi, srednjoročni i godišnji programi rada vlada i institucija i dokumenti okvirnog budžeta) cjelovitije uključuju COR - Zamijeniti tradicionalan pristup reviziji budžeta i budžetskih korisnika s COR revizijom (pripremnom i punom)	Predsjedavajući VM BiH, premijeri entiteta i BD BiH	(*) Od 2024. do 2026.
20	<i>Mjere upravljanja i koordinacije</i>	Godišnji sastanak aktera koji rade na implementaciji COR FO	Okupiti sve aktere koji rade na implementaciji CORs (<u>slično ženevskom godišnjem sastanku zajednice COR-a</u> , naprimjer) u cilju predstavljanja dobrih praksi i načina mobilizacije šire zajednice i resursa za implementaciju i finansiranje CORs. Aktivnosti na provođenju mjere: - Održavati tripartitni sastanak Vijeća za COR, premijera, savjetnika premijera radi zajedničkog razmatranja prakse ostvarivanja COR - Razmatrati planske i budžetske procese, te predložiti preusmjeravanje raznih javnih prihoda radi potpunijeg ostvarivanja prioritetnih COR s naglaskom na porezne prihode relevantna za COR (mapirati i pregledati aktualne porezne inicijative povezane s COR, te podržati porezne reforme koje podupiru COR)	Vijeće za COR-a prošireno savjetnicima premijera i relevantnim predstavnicima ministarstava finansija	Od 2024. do 2030.
		Kvartalni sastanci koordinacije sa koordinatorima za izradu PER-a (eng.ERP) i članovima Radne grupe za praćenje sprovođenja sveobuhvatne Strategije	Obzirom na središnji karakter PER-a /eng. ERP/ (koji pokriva upravljanje javnim finansijama, digitalnu, infrastrukturnu i reformu upravljanja) i strategije upravljanja javnim finansijama (za usklađivanje COR-a), koordinacijski sastanak će omogućiti dvosmjerni protok informacija među akterima kako bi se osiguralo praćenje i integracija usklađivanja s Okvirom za COR-a i COR-FO. Aktivnosti na provođenju mjere:	Vijeće za COR-a, savjetnici premijera, koordinatori za PER i Radna grupa za praćenje sprovođenja	Od 2024. do 2030.

Finansijski okvir za ostvarivanje COR-a u Bosni i Hercegovini

BOSNA I HERCEGOVINA: PROVEDBENA MATRICA FINANJSKOG OKVIRA ZA OSTVARIVANJE COR-A U BiH					
#	Strategija / politika	Mjera za unapređenje	Logika i ključne aktivnosti za provođenje mjere	Nadležnosti	Period provedbe mjere
				Nosioci mjere	
		upravljanja javnim finansijama u BiH 2021-2025	- Razmatrati integrisanje budžetiranja COR u Strategiju upravljanja javnim finansijama s fokusom na usklađivanje potreba za finansiranje COR s raspoloživom fiskalnom kovertom - Razmatrati integrisanje prioriternih COR u programe ekonomskih reformi - Razmatrati pitanja jazova u finansiranju COR i modalitete njihova prevazilaženja	SSUJF u BiH 2021-2025	
21	<i>Dodatno raditi na promjeni načina razmišljanja o COR-ima</i>	Usvojiti strategije komunikacije o finansiranju COR-a	Izraditi komunikacijske strategije sa jasno identifikovanim ulogama, kanalima i ključnim porukama za finansiranje COR-a u BiH. Aktivnosti na provođenju mjere: - Izgrađivati kulturu za COR agendu na svim nivoima društva i svih nivoa vlasti - Razviti podesan komunikacijske materijal vezan za COR na svim nivoima vlasti i po svim ministarstvima i agencijama	Vijeće za COR-a, Savjet ministara i entitetske Vlade	(*) Od 2024. do 2026.
		Identifikovati i uspostaviti platforme za javno-privatnu saradnju	<u>Kako bi se ojačala saradnja između javnih i privatnih aktera za postizanje COR-a</u>, potrebno je uspostaviti mreže rješenja za održivi razvoj BiH, povezanu s regionalnim i globalnim centrima mreža rješenja za održivi razvoj Aktivnosti na provođenju mjere: - Pripremati materijale o provođenju COR i plasirati ih na portalu the COR Actions Platform kao i prikupljati materijale drugih zemalja o njihovom ostvarivanju COR - Mapirati organizacije privatnog i civilnog sektora zainteresovane za ostvarivanje COR (primjera radi na temelju UNDP baze podataka firmi koje se natječu za najodrživiju firmu) - Podstaći formiranje Savjeta za COR privatnog i civilnog sektora i održavati sastanke s njim - Održavati sastanke Vijeća za COR s relevantnim udruženjima (Vijeće stranih investitora, udruženje banaka, udruženje poslodavaca i sl.)	Vijeće za COR-a, Savjet ministara i entitetske Vlade	Od 2024. do 2030.
Praćenje i evaluacija i akcije na upravljanju rizikom (u sklopu implementacije Okvira za finansiranje COR-a u BiH (COR FO))					
22	<i>Web platforma COR-FO</i>	Integrirati COR finansijski okvir (COR-FO) u web-platformu COR BiH	Web platforma COR-FO bi pratila trendove razvojnih finansija u odnosu na potrebe BiH za resursima. Web platformom bi se pratio napredak u mobiliziranju identifikovanih resursa i način na koji oni doprinose podciljevima razvoja i pokazateljima i bila bi integrisana u cjelokupni proces praćenja provedbe strategije finansiranja. Aktivnosti na provođenju mjere: - Vijeće ministara, vlade entiteta i BD trebaju publikovati sva dokumenta koja se odnose na COR na COR platformi uključujući izvještaje o ostvarivanju COR, kao i informacije	Ministarstva finansija i MEIMS (Ministarstvo za ekonomske odnose i međunarodnu saradnju)	(*) Od 2024. do 2030.

Finansijski okvir za ostvarivanje COR-a u Bosni i Hercegovini

BOSNA I HERCEGOVINA: PROVEDBENA MATRICA FINANSIJSKOG OKVIRA ZA OSTVARIVANJE COR-A U BiH					
#	Strategija / politika	Mjera za unapređenje	Logika i ključne aktivnosti za provođenje mjere	Nadležnosti	Period provedbe mjere
				Nosioci mjere	
			o ulozi razvojnih finansija u ostvarivanju COR te o potrebnim i prikupljenim sredstvima za finansiranje COR	Republike (Srpske)	
		Izrada COR pokazatelja	Prije <u>prijedloga Dobrovoljnog izvještaja BiH za 2023 (VNR)</u>, postoji potreba za ažuriranjem pokazatelja i njihovim povezivanjem s matricom COR FO tako da VNR bude povezan s Mapom puta COR FO i budućim Okvirom za finansiranje COR-a. Aktivnosti na provođenju mjere: - Razmotriti djelovanje statističkih sistema u BiH sa stanovišta COR - Provesti mapiranje indikatora pod okriljem statističkih agencija, te sačiniti akcijske planove za poboljšanje prikupljanja podataka kao i za poboljšanje kvalitete postojećih indikatora - Ustanoviti indikatore inputa, outputa i učinaka za investicijske projekte kako bi moglo lakše i pouzdanije ocjenjivati učinke tih projekata na ostvarivanje COR	Ministarstva finansija i MEIMS / Agencije za statistiku u BiH	(*) Od 2024. do 2026.
23	Izveštavanje i evaluacija	Godišnji izvještaj o realizaciji finansijskog okvira za ostvarivanje COR-a u BiH	Kratak godišnji izvještaj će pripremiti Vijeće za COR u koordinaciji s UN-om, kako bi se održao zamah COR-FO i izvukle pouke, izvršile prilagodbe prioritetima iz Mape puta i pružila osnova za godišnji pregled učinka. Aktivnosti na provođenju mjere: - Razmotriti aktualne finansijske modele, identifikovati ograničenja i prilike, te izložiti alternativni skup finansijskih modela koji pružaju veću vrijednost za dati novac i bolje šire fiskalni prostor za bolje ostvarivanje COR - Razmotriti koliko su norme javnih nabavki povezane sa standardima COR - Mapirati subvencije i pomoć koja ima negativna učinak na COR	Vijeće za COR-a, entiteti (MEIMS), Ministarstva finansija i Brčko distrikt	(*) Od 2024. do 2026.
		Ažurirati VNR (dobrovoljni izvještaj BiH)	Predloženi ažurirani dobrovoljni izvještaj (VNR) za 2023. u potpunosti bi integrisao Okvir za COR i COR-FO, kako bi se na Političkom forumu na visokom nivou pokazao sveobuhvatni pristup. Aktivnosti na provođenju mjere: - Detaljno ukazati kako se realizira načelo '<i>ne ostavljati nikoga iza kolone</i>' (jer, kako izvještaji pokazuju, većini zemalja ostaje nejasan aspekt implementacije) i kako se tretira pitanje nejednakosti - Olakšavati angažman organizacija civilnog društva, uključujući i o rezultatima nezavisnih monitoring postupaka - Identifikovati strateške budžetske akcije koje se mogu ugraditi u naredni dobrovoljni izvještaj	Vijeće za COR-a / Ministarstva finansija i MEIMS/ Agencije za statistiku u BiH	Od 2024. do 2030.
		Srednjoročni pregled COR-FO	Srednjoročnim pregledom će se procijeniti stepen do kojeg se ostvaruju planirani rezultati i područja u kojima su potrebna dodatna poboljšanja.	Vijeće za COR-a, ministarstva	

Finansijski okvir za ostvarivanje COR-a u Bosni i Hercegovini

BOSNA I HERCEGOVINA: PROVEDBENA MATRICA FINANSIJSKOG OKVIRA ZA OSTVARIVANJE COR-A U BiH					
#	Strategija / politika	Mjera za unapređenje	Logika i ključne aktivnosti za provođenje mjere	Nadležnosti	Period provedbe mjere
				Nosioci mjere	
			Aktivnosti na provođenju mjere - Razviti makroekonomske modele za BiH, Republiku Srpsku i Federaciju BiH, odvojeno, radi lakšeg sagledavanja makroekonomskih kretanja ekonomije s posebnim naglaskom na resursni, štedni/investicijski i fiskalni jaz - Ustanoviti uticaj štednog/investicijskog i fiskalnog jaza na srednjoročnu dinamiku ostvarivanja COR, za svaki nivo vlasti posebno	finansija i MEIMS	Od 2024. do 2030.
Daljnja procjena i dijagnostika (u sklopu implementacije Okvira za finansiranje COR-a u BiH (COR FO))					
24	Koncepti i analize o razvoju politika vezanih za COR	Identifikacija ključnih tema važnih za realizaciju COR-a	Postoji potreba za izgradnjom kapaciteta za daljnju procjenu i dijagnostiku kako bi se pratile novonastale i buduće akcije o pitanjima kao što su: (i) lokalizacija COR-a, (ii) detaljne procjene tržišta za svaki finansijski instrument, (iii) porezni i neporezni poticaji za COR-a, naprimjer. Aktivnosti na provođenju mjere: - Preduzeti pregled javnih rashoda i institucionalni pregled sa stanovišta ostvarivanja COR i sagledati kako bolje usmjeriti budžete na ostvarivanje COR-a, za svaki nivo vlasti posebno - Sagledati aktualne trendove u sektorima energetika, infrastruktura, digitalizacija i istraživanja i razvoj, za svaki nivo vlasti posebno, te ustanoviti koliko se društvo i ekonomija u njih uklapa - Sagledati aktualne trendove u oblasti razvojnih finansija i vidjeti da li se gap između globalnog/regionalnog i bh. razvojnog bankarstva smanjuje	Vijeće za COR i ministarstva finansija i relevantna ministarstva	(*) Od 2024. do 2026.
Partnerstva u ostvarivanju COR-a (u sklopu implementacije Okvira za finansiranje COR-a u BiH (COR FO))					
25	Dodatno jačati veze između COR-a i integracije u EU, uz punu primjenu usvojenog sistema koordinacije procesa evropskih integracija u BiH	Pridobiti podršku Okviru za COR-a od EU i država članica EU	Implementiranje Okvira za COR-a u BiH od strane EU je ključ uspjeha, a ipak instrumenti EU, PER i druge aktivnosti koje se odnose na upravljanje javnim finansijama/reformu javne uprave, naprimjer, ne spominju izričito Okvir za COR-a. Aktivnosti na provođenju mjere: - Povezati COR s godišnjim izvještajem Evropske komisije za BiH – ako se prioritetni COR budu ispunjavali, biće i povoljnije izvješće EU (prvenstveno klaster 4 i poglavlje 25 izvještaja) - Ocjenjivati ekonomsko stanje u BiH sukladno polugodišnjim mehanizmima upozoravanja EU - Dosljedno provoditi preporuke Energetske zajednice	Vijeće za COR, MEIMS i tijela iz mehanizma koordinacije	(*) Od 2024. do 2026.
		Identifikovati zajedničke prioritete COR-FO i integracije u EU i formirati zajedničke radne procese, uz	U podršci i povezivanju s Evropskim timom kroz <u>inicijative Evropskog tima (eng. Team Europe Initiatives (TEI))</u> , preduzimanje zajedničke analize, programiranja, izvršenja i praćenja ključni su za integrisani pristup koji povezuje Okvir za COR-a s integracijom u EU i COR-a sa strategijom Global Gateway. Neophodne su formalne diskusije između vlasti, UN-a i EU-a (Bolji zajednički	Vijeće za COR, MEIMS i tijela iz mehanizma koordinacije	(*) Od 2024.

Finansijski okvir za ostvarivanje COR-a u Bosni i Hercegovini

BOSNA I HERCEGOVINA: PROVEDBENA MATRICA FINANSIJSKOG OKVIRA ZA OSTVARIVANJE COR-A U BiH					
#	Strategija / politika	Mjera za unapređenje	Logika i ključne aktivnosti za provođenje mjere	Nadležnosti	Period provedbe mjere
				Nosioci mjere	
		punu primjenu usvojenog sistema koordinacije procesa evropskih integracija u BiH	rad (Working Better Together) za dogovor o ulaznim tačkama s obzirom na mnoge zajedničke aktivnosti između EU i Okvira za COR-a. Aktivnosti na provođenju mjere: - Vijeće ministara, vlade entiteta i BD trebaju uključiti COR u planska dokumenta koja se odnose na EU (Program integracije) - Slijediti EU prioritete koji se potpuno podudaraju s COR prioritetima (npr. Zelenu agendu Evrope i Zelenu agendu za Zapadni Balkan; Evropa spremna za digitalno doba) - Slijediti u potpunosti 'Pristup cijele vlasti' (eng. <i>Whole-of-Government Approach, WGA</i>) u provođenju COR		do 2026.
26	Unaprijediti kapacitete za zakonodavni nadzor nad COR-ima na svakom nivou vlasti	Formirati parlamentarne komisije za COR-a na svakom nivou vlasti	Polazeći od činjenice da su vlasti odgovorne za ciljeve na koje su se obavezale potrebno je u tom smislu osigurati donošenje podsticajnih zakona i usvajanje budžeta za podršku COR-ima. <u>Osnovna uloga parlamenata u odnosu na COR-a se odnosi na usvajanje zakona, budžetiranje, nadzor, predstavljanje i lokalizaciju.</u> Aktivnosti na provođenju mjere: - Podržavati na nivou parlamenata lokalizaciju COR radi povećanja vlasništva i svjesnosti COR-a posebno u pogledu smanjenja nejednakosti i siromaštva, rodne ravnopravnosti i ljudskih prava vezanih za okoliš - Provoditi dijaloge o javnim politikama, vršiti obuke odbora parlamenta i pojačavati fokus na jače držanje izvršne vlasti odgovornom za internacionalne obveze - Ohrabrivati institucionalne rasprave o ocjenama provođenja planskih dokumenata, stavljajući pri tome naglasak i na COR	Parlamentarna skupština BiH, Narodna skupština Republike Srpske i Parlament Federacije BiH	(*) Od 2024. do 2026.
27	Poticati COR partnerstva	Uspostaviti okvir za trougaonu saradnju u prioritnim sektorima	<u>Trougaona saradnja</u> pomaže u postizanju COR-a na inovativne i partnerske načine i može pružiti rješenja za prevladavanje najhitnijih ekoloških, ekonomskih i društvenih izazova u BiH. Aktivnosti na provođenju mjere: - Ustanoviti inkluzivan dijalog za finansiranje COR među akterima radi promovisanja snažnije participacije kako u BiH tako i van nje - Analizirati bazu podatka o triangularnoj suradnji OECD radi identifikovanja dobrih praksi i prijedloga projekata saradnje - Sarađivati sa OECD radi svladavanja prepreka u uspostavi i razvoju triangularne saradnje za provođenje prioritnih COR (alati i uputstva)	Vijeće za COR i MEIMS	Od 2024. do 2030.

Izrada „Finansijskog okvira za ostvarivanje Ciljeva održivog razvoja u BiH“ podržana je kroz Zajednički UN program „Uspostavljanje ekosistema finansiranja COR-ova u Bosni i Hercegovini“, kojeg finansira Joint SDG Fund, a provode Ujedinjene nacije u Bosni i Hercegovini.

Vijeće
ministara
Bosne i
Hercegovine

Vlada
Federacije
Bosne i
Hercegovine

Vlada
Republike
Srpske

Vlada
Brčko distrikta
Bosne i
Hercegovine

